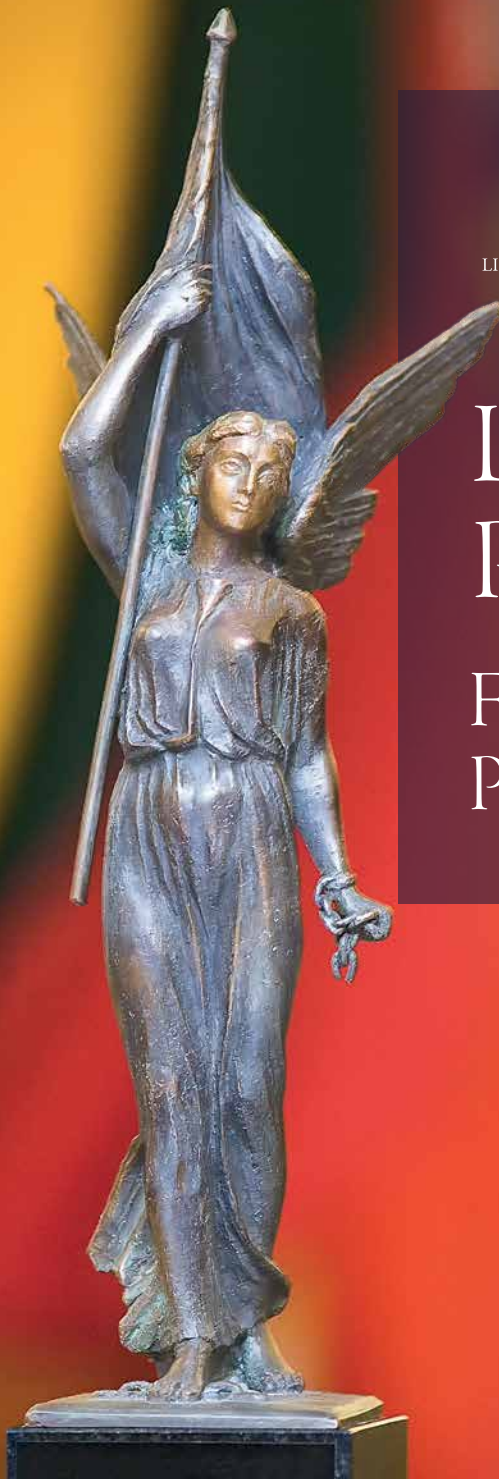

LIETUVOS RESPUBLIKOS
SEIMAS

LAISVĖS PREMIJA

FREEDOM
PRIZE

LAISVĖS
PREMIJA
FREEDOM
PRIZE

2018, Vilnius

Sudarė / Compiled by
Valdas SINKEVIČIUS

Tekstus parengė / Prepared by
dr. Vilma AKMENYTĖ-RUZGIENĖ, Valdas Adamkus (2016)
Žydrūnas MAČIUKAS, Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio partizanų
grupė (Partisan group of the Movement for the Struggle for Freedom
of Lithuania) (2018); Nijolė Sadūnaitė (2017); Vytautas Landsbergis
(2016); Adamas Michnikas (Adam Michnik) (2014);
Sigitas Tamkevičius SJ (2013); Antanas Terleckas (2012)
Nerijus VĖTA, Sergejus Kovaliovas (Sergei Kovaliov) (2011)

Tekstų redaktorės / Lithuanian version edited by
Jolanta LAURINAITIENĖ, Jurgita KELPŠIENĖ

Nuotraukas redagavo / Photos edited by
Andrius PETRULEVIČIUS

Maketavo / Layout design by
Tomas RASTENIS

Vertė / Translated by
Aušra LAZAUSKIENĖ, Jolanta OLECHNOVIČ,
Ona POMETKO, Aušra VALANČIŪTĖ, Aušra VĖLAVIČIENĖ

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama
Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos
Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB)

ISBN 978-609-8143-03-4

© Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija, 2018

TURINYS CONTENTS

Laisvės premija	4	Freedom Prize
Radvilė Morkūnaitė-Mikulėnienė. Laisvė yra drąsa	6	Radvilė Morkūnaitė-Mikulėnienė. Freedom is courage
Laisvės premijos laureatai	8	Winners of the Freedom Prize
2018 metų Laisvės premija	13	2018 Freedom Prize
Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio partizanų grupė (2018 m.)	17	Partisan group of the Movement for the Struggle for Freedom of Lithuania (2018)
Nijolė Sadūnaitė (2017 m.)	26	Nijolė Sadūnaitė (2017)
Valdas Adamkus (2016 m.)	36	Valdas Adamkus (2016)
Vytautas Landsbergis (2016 m.)	48	Vytautas Landsbergis (2016)
Adamas Michnikas (2014 m.)	58	Adam Michnik (2014)
Sigitas Tamkevičius SJ (2013 m.)	70	Sigitas Tamkevičius SJ (2013)
Antanas Terleckas (2012 m.)	82	Antanas Terleckas (2012)
Sergejus Kovaliovas (2011 m.)	96	Sergei Kovalev (2011)
Laisvės premijų komisijos	109	Freedom Prize Commissions

LAISVĖS PREMIJA

Lietuvos Respublikos Seimas, minėdamas Sovietų Sąjungos agresijos prieš Lietuvos nepriklausomybę dvidešimtmetį, pagerbdamas 1991 metais žuvusiųjų už Lietuvos laisvę atminimą ir pabrėždamas poreikį toliau skatinti demokratijos plėtrą, žmogaus teisių įtvirtinimą, teisinės valstybės kūrimą ir lygiateisį bendradarbiavimą Rytų ir Vidurio Europoje, 2011 m. rugsėjo 15 d. Lietuvos Respublikos Laisvės premijos įstatymu įsteigė Laisvės premiją. Šia premija siekiama įvertinti asmenų ir organizacijų laimėjimus ir indėlį ginant žmogaus teises, plėtojant demokratiją, skatinant tarpvalstybinį bendradarbiavimą kovojant už Rytų ir Vidurio Europos tautų laisvą apsisprendimą ir suverenitetą.

Pretendentą Laisvės premijai gauti atrenka Laisvės premijų komisija. Jos sudėtį tvirtina Lietuvos Respublikos Seimas Seimo Žmogaus teisių komiteto teikimu. Į komisiją po vieną atstovą deleguoja Seimo frakcijos, po du narius – Lietuvos Respublikos Seimo ir Pasaulio lietuvių bendruomenės komisija, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarų klubas ir Lietuvos jaunimo organizacijų taryba. Laisvės premija Laisvės premijų komisijos atrinktam pretendentui paskiriama Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu.

Laisvės premijos dydis – 5 tūkst. eurų. Laisvės premija iškilmingos ceremonijos metu įteikiama Lietuvos Respublikos Seime Laisvės gynėjų dieną – sausio 13-ąją. Ceremonijos metu įteikiamas diplomą ir skulptorės Joanos Noreikaitės sukurta Laisvės statulėlė. Statulėlė yra sukurta pagal skulptoriaus Juozo Zikaro paminklą „Laisvė“, tapusį Lietuvos valstybingumo simboliu. Šis paminklas buvo atidengtas 1928 m. laikinojoje sostinėje Kaune, minint dešimtąsias Lietuvos nepriklausomybės metines. Sovietų okupacijos metais paminklas buvo sunaikintas, tačiau Atgimimo metais atkurtas ir iškilmingai atidengtas 1989 m. vasario 16-ąją.

FREEDOM PRIZE

The Freedom Prize is an award given by the Seimas of the Republic of Lithuania under the Law on the Freedom Prize of 15 September 2011. It was established to commemorate the 20th anniversary of the Soviet aggression against the independent state of Lithuania; to honour the memory of the victims who died for Lithuania's freedom in 1991; to stress the need to further promote the development of democracy, human rights, the rule of law and equal cooperation in Central and Eastern Europe. The Prize is awarded to individuals and organisations in recognition of their achievements in and contribution to the defence of human rights, development of democracy and fostering of international cooperation for the cause of self-determination and sovereignty of nations in Central and Eastern Europe.

Candidates for the Freedom Prize are selected by the Freedom Prize Commission. Its composition is approved by the Seimas of the Republic of Lithuania on the nomination of the Seimas Committee on Human Rights. The Freedom Prize Commission consists of one member per each political group of the Seimas and two members per each of the following bodies: the Commission of the Seimas of the Republic of Lithuania and the Lithuanian World Community, the Club of Signatories to the Act of Independence, and the Lithuanian Youth Council. The Freedom Prize is bestowed upon the candidate selected by the Freedom Prize Commission by passing the Seimas resolution to that end.

The value of the Freedom Prize stands at EUR 5,000. The Prize is awarded annually at a solemn ceremony at the Seimas of the Republic of Lithuania on 13 January, the Day of the Defenders of Freedom. During the ceremony, the winner is awarded with a diploma and the Statuette of Liberty by Joana Noreikaitė. The statuette is modelled after the Freedom Monument,

a symbol of Lithuania's statehood, designed by sculptor Juozas Zikaras. The Freedom Monument was unveiled in Kaunas, the then temporary capital, during the commemoration of the 10th anniversary of the independence of Lithuania in 1928. It was demolished in the period of the Soviet occupation, and restored and solemnly unveiled on 16 February 1989, when the national revival began.

LAISVĖ YRA DRĄSA

Radvilė Morkūnaitė-Mikulėnienė,
Seimo Laisvės premijų komisijos pirmininkė

Jei reikėtų apibūdinti, kas tai yra laisvė ar būti laisvam, kiekvienas sudėliotume skirtingus žodžius ar jų junginius, tačiau kiekvienas jaučiame ar turime racionalų paaiškinimą, kas tai yra.

Laisvė yra drąsa. Kai nieko nebijai, sakai, kaip galvoji, renkiesi pagal savo įsitikinimus ir nesibaimini, kad kas nors tave galbūt išjuoks ar smarkiai sukritikuos. Kalbu ne apie buką drąsą, bet apie drąsą, leidžiančią kurti nuostabius dalykus, atskleisti savo kūrybiškumą, sumanymus, padedančią gerbti aplinkinius ir idėjas paverčiančią tikrove.

Galime apibūdinti būsenas, reiškinius, galime apibūdinti ir žmones. Daugybę jų sutinkame ir turime apie juos nuomonę. Nėra tobulų, bet kiekvienas turi ką nors gražaus, ypatingo ir įdomaus. Tačiau yra tokių žmonių, kuriems duota truputį daugiau. Tai žmonės, turintys misiją – keisti, įkvėpti aplinkui esančius, nepasiduoti, užstoti silpnesnius, sugalvoti drąsių idėjų.

Kiekvienas esame patyrę ankstyvą, saulėtą pavasario rytą, kai, atvėręs langą ar išėjęs iš namų į bundantį miestą ar pradedančią žaliuoti pievą, pilna plaučiais giliai įkvėpi gryno oro. Toji gaiva ir tyrumas yra laisvės pojūtis. Tai yra jausmas, kuris aprėpia pradžią, pasiryžimą, pasitikėjimą savimi ir aplinkiniais, atsakomybę už naują dieną ir aplinkinius, įkvėpimą darbui ir kūrybai. Šis jausmas dar neprišiukslintas, jame nėra vietos baimėi, pavydui, susikaustymui, pykčiui.

Vidinė laisvė yra neapsakomai didelis dalykas – tada mes sakome, ką galvojame ir jaučiame, nenusukame akių į šoną, kai šalia mūsų esantį talžo žodžiais ar veiksmais, nebijome prieš galingesnę užstoti silpnąjį,

FREEDOM IS COURAGE

Radvilė Morkūnaitė
Chair of the Freedom Prize Commission of the Seimas

Each of us would use different words or word combinations to describe what freedom is or what it is like to be free. However, each of us has a feeling or rational explanation of what it is.

Freedom is courage: when you have nothing to fear, say what you think and make choices according to your convictions without worry that anybody may mock or criticize you severely. I am not talking here about reckless courage, rather about the courage that allows you to respect people around you, and create wonderful things, and that stimulates your creativity and ideas translatable into reality.

We can describe conditions and phenomena, and we can also describe people. We meet many of them and form an opinion. People are not perfect, but everyone has something beautiful, special or interesting. And there are those who are gifted. They are people with a mission: to change and inspire others, hold their ground, stand up for the weak and generate ambitious ideas.

Everyone has seen an early morning in a sunny spring when the window or door opens – into an awakening city or meadow with appearing grass – and one's lungs are filled with fresh air. This freshness and purity give a feeling of freedom. This feeling is a source of a new beginning and determination, self-confidence and confidence in others, responsibility for the new day and people around you, and inspiration for work and creativity. This feeling is still pure with no fear, jealousy, constraint or anger.

Internal freedom is an extremely great thing. We say what we think and feel and do not turn our eyes

nestokojame ryžto keisti dalykus į gera, drąsiai stojame teisybės pusėn.

Valstybės laisvė tokia pat kaip ir kiekvieno iš mūsų – turėti galimybę rinktis, kaip gyventi, koku keliu eiti, kokiais šventes švęsti, kokia kalba kalbėti. Šie pasirinkimai iš mūsų buvo atimti ne kartą, Lietuvos, taigi ir kiekvieno iš mūsų, laisvė buvo laužoma, sunkus svetimųjų akmuo ant krūtinės neleido mums įkvėpti oro.

Laisvė yra didelė laimė, tačiau jos siekis neretai, deja, siejasi su skausmu. Pasaulyje aukų už laisvę skaičiai, deja, tampa statistika. Tačiau žmonių pasiryžimas statistika nematuojamas – šiandien tūkstančiai Ukrainoje, šimtai tūkstančių Sirijoje ar tada keturiolika Lietuvoje – ne apie skaičius, o apie pasirinkimą gyventi kitaip. Laisvėje.

Simboliškai Sausio 13-ąją Laisvės premija su dideliu dėkingumu ir pagarba įteikiama tiems žmonėms, kurie visada saugojo Laisvę. Laisvės premija skiriama už pasiekimus ir indėlį ginant žmogaus teises, plėtojant demokratiją, skatinant tarpvalstybinį bendradarbiavimą kovojant už Rytų ir Vidurio Europos tautų laisvą apsisprendimą ir suverenitetą. Ji skiriama ne tik Lietuvos piliečiams – ji skiriama ir bičiuliams iš užsienio, tiems, kurie savo darbais stiprina demokratiją mūsų regione, ištiesė mums pagalbos ranką, buvo ir yra Laisvę mylinčių žmonių pusėje.

off when somebody nearby is being insulted or beaten. We are not afraid to protect the weak from the strong and lack no resolve to change things to good and stand boldly on the side of justice.

The freedom of the country is just the same: it gives an opportunity for choosing which way to live and which way to go, what holidays to celebrate and what language to speak. These and other choices would be repeatedly taken away from us now and then. Now and again the freedom of Lithuania, and of everyone, would be destroyed. Under the yoke of others, we could not take a breath of fresh air.

Freedom is great happiness, but, sadly, aspiration for it often leads to pain. Unfortunately, the numbers of victims of freedom fights in the world are becoming mere statistics. But the determination of people cannot be measured by numbers alone. Thousands in Ukraine and hundreds of thousands in Syria today, or fourteen in Lithuania back then, are not about numbers, but about the choice to live differently. In freedom.

On 13 January each year, as a token, the Freedom Prize is presented, with great gratitude and respect, to those who have always been on watch over freedom. The Freedom Prize is awarded for the achievements in and contribution to the protection of human rights, the development of democracy and fostering of cross-border cooperation for the cause of the sovereignty and the right to self-determination of Eastern and Central European nations. Not only Lithuanians are nominated for the Prize, but also our foreign friends. The Prize honours all those who have strengthened democracy in our region, lent a helping hand, and have always been on the side of the freedom loving people.

LAISVĖS PREMIJOS LAUREATAI

2018 metų Laisvės premija paskirta Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio partizanų grupei – Jonui ABUKAUSKUI, Vytautui BALSUI, Jonui ČEPONIUI, Juozui JAKAVONIUI, Bronislovui JUOSPAIČIUI, Jonui KADŽIONIUI, Juozui MOCIUI.

2017 metų Laisvės premija paskirta Lietuvos laisvės gynėjai, politinei kalinei, pagrindinės spaudos platintojai ir „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos“ bendradarbei vienuolei Nijolei SADŪNAITEI.

2016 metų Laisvės premija paskirta vienam iš liberalios krypties lietuvių išeivijos visuomeninės organizacijos „Santara-Šviesa“ lyderių, Lietuvos Respublikos Prezidentui Valdui ADAMKUI.

2016 metų Laisvės premija paskirta Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Pirmininkui – aukščiausiam to meto Lietuvos Respublikos pareigūnui, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarui Vytautui LANDSBERGIUI.

2014 metų Laisvės premija paskirta disidentui, vienam iš Lenkijos opozicinio judėjimo „Solidarumas“ lyderių, žurnalistui, dienraščio „Gazeta Wyborcza“ vyriausiajam redaktoriui Adamui MICHNIKUI.

WINNERS OF THE FREEDOM PRIZE

The Freedom Prize 2018 is awarded to the group of partisans of the Movement for the Struggle for Freedom of Lithuania, including: Jonas ABUKAUSKAS, Vytautas BALSYS, Jonas ČEPONIS, Juozas JAKAVONIS, Bronislovas JUOSPAITIS, Jonas KADŽIONIS, and Juozas MOCIUS.

The Freedom Prize 2017 was awarded to Sister Nijolė SADŪNAITĖ, defender of freedom and human rights activist, former political prisoner, and co-author of the underground *Chronicle of the Catholic Church* in Lithuania.

The Freedom Prize 2016 was awarded to President Valdas ADAMKUS, one of the leaders of the Santara-Šviesa, the liberal civic organization of the Lithuanian expatriate community.

The Freedom Prize 2016 was also awarded to Vytautas LANDSBERGIS, President of the Supreme Council – Reconstituent Seimas, acting as the Head of State of that time, and Signatory to the Act of Independence.

The Freedom Prize 2014 was awarded to Adam MICHNIK, dissident, one of the leaders of the Polish opposition movement *Solidarity*, journalist and editor-in-chief of the Polish daily *Gazeta Wyborcza*.

2013 metų Laisvės premija paskirta politiniam kaliniui, pagrindinio leidinio „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika“ steigėjui ir redaktoriui arkivyskupui Sigitui TAMKEVIČIUI SJ.

2012 metų Laisvės premija paskirta politiniam kaliniui, rezistencijos dalyviui, Lietuvos laisvės lygos įkūrėjui ir vadovui Antanui TERLECKUI.

2011 metų Laisvės premija paskirta kovotojui už laisvę ir demokratiją, žmogaus teisių gynėjui, Rusijos disidentui Sergejui KOVALIOVUI.

The Freedom Prize 2013 was awarded to Archbishop Sigitas TAMKEVIČIUS SJ, political prisoner, founder and editor of the underground publication *Chronicle of the Catholic Church* in Lithuania.

The Freedom Prize 2012 was awarded to Antanas TERLECKAS, political prisoner, participant in the resistance to the Soviet occupation, founder and head of the Lithuanian Freedom League.

The Freedom Prize 2011 was awarded to Sergei KOVALEV, active fighter for freedom and democracy, human rights activist and Russian dissident.

Jonas
ABUKAUSKAS
(2018 m.)

Juozas
JAKAVONIS
(2018 m.)

Vytautas
BALSYS
(2018 m.)

Bronislovas
JUOSPAITIS
(2018 m.)

Jonas
ČEPONIS
(2018 m.)

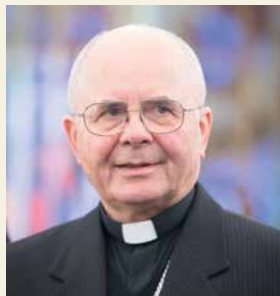
Jonas
KADŽIONIS
(2018 m.)

Juozas
MOCIUS
(2018 m.)

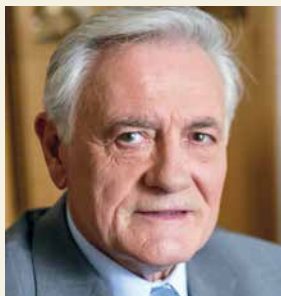

Nijolė
SADŪNAITĖ
(2017 m.)

Sigitas
TAMKEVIČIUS SJ
(2013 m.)

Valdas
ADAMKUS
(2016 m.)

Antanas
TERLECKAS
(2012 m.)

Vytautas
LANDSBERGIS
(2016 m.)

Sergejus
KOVALIOVAS
(Sergei Kovalev)
(2011 m.)

Adamas
MICHNIKAS
(Adam Michnik)
(2014 m.)

Dainavos apygardos Kazimieraičio rinktinės partizanų apdovanojimas. Narsumo juostelę Sofijai Budėnaitė-Ramunei sega apygardos vadas Adolfas Ramanauskas-Vanagas. Įsakymą skaito apygardos štabo adjutantas Lionginas Baliukevičius-Dzūkas. Stalas su apdovanojimais uždengtas Lietuvos trispalve. Vieta nenurodyta, 1948 m.

Fotografas nenurodytas (Okupacijų ir laisvės kovų muziejus)

Award Ceremony of the Kazimieraitis division of the Dainava military district Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Commander of the Dainava military district, awards Sofija Budėnaitė-Ramunė, partisan, with the Ribbon of Courage. Lionginas Baliukevičius-Dzūkas, the district headquarters adjutant, reads out the order. The table with the awards is covered with the Lithuanian national tricolour flag. Unspecified location, 1948. *Unknown photographer (Museum of Occupations and Freedom Fights)*

2018 METŲ LAISVĖS PREMIJA

Rezistencija [...] tai individo fundamentali laikysena prieš gyvenimą ir prieš mirtį, tai originalus įtemptas moralinis klimatas, kuriame tauta, istorijos supurtyta, įgauna naujų galimybių, savo naujo likimo sąmonę.

Algirdas Julius Greimas

Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu 2018 metų Laisvės premija paskirta Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio partizanų grupei – Jonui Abukauskui, Vytautui Balsiui, Jonui Čeponiui, Juozui Jakavoniui, Bronislovui Juospaičiui, Jonui Kadžioniui ir Juozui Mociui. Laisvės kovų dalyvių grupę apdovanojimui pateikė Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio taryba, individualias jų kandidatūras parėmė Lietuvos ginkluotųjų pajėgų asociacija, Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungos atstovai, akademinės bendruomenės atstovai – ginkluotojo antisovietinio pasipriešinimo tyrėjai. Taip pirmą kartą Laisvės premija skirta septynių Lietuvos ginkluotojo antisovietinio pasipriešinimo dalyvių grupei, šiuo apdovanojimu pagerbta pagrindinė ginkluotojo antisovietinio pasipriešinimo organizacija – Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdis. Šie septyni partizanai – 1992 metais atkurtos Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio organizacijos vadovybės nariai. Premija yra paskirta Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio partizanų grupei, taip simboliškai pagerbiant visus Laisvės kovų dalyvius, vyrus ir moteris, kurie paskyrė savo gyvenimą kovai už laisvą, nepriklausomą ir demokratinę Lietuvos valstybę. Kaip pažymėjo Laisvės premijų komisijos pirmininkė, Seimo narė Radvilė Morkūnaitė-Mikulėnienė, „šių metų Laisvės premija partizanams – tai visuomenės padėka už mūsų laisvę kovojusiems didvyriams, iki šiol puoselėjantiems laisvės ir nepriklausomybės idealus. Ši premija yra mūsų

2018 FREEDOM PRIZE

Resistance [...] is an individual's fundamental stance towards life and death, an original and tense moral climate, where a nation, shaken by history, ends up with new opportunities and an awareness of a new destiny.

Algirdas Julius Greimas

Based on the Resolution of the Seimas of the Republic of Lithuania, the 2018 Freedom Prize is awarded to a group of Lithuanian partisans involved in the Movement for the Struggle for Freedom of Lithuania (MSFL): Jonas Abukauskas, Vytautas Balsys, Jonas Čeponis, Juozas Jakavonis, Bronislovas Juospaitis, Jonas Kadžionis, and Juozas Mocius. The freedom fighters as a group were nominated for the prize by the MSFL Council. Their individual nominations were supported by the Lithuanian Armed Forces Association, representatives of the Union of the National Defence Volunteer Forces, and members of the academic community, in particular, researchers of the armed anti-Soviet resistance. This is the first time when the Freedom Prize is awarded to a group of seven participants of the Lithuanian armed anti-Soviet resistance, thereby showing respect to the Movement for the Struggle for Freedom of Lithuania as the key organisation of armed anti-Soviet resistance in the country. These seven partisans are the members of the Council of the Movement of the Struggle for Freedom of Lithuania, an organisation re-established in 1992. The Freedom Prize is awarded to the group of former partisans, thus symbolically paying tribute to all the participants in the Struggle for Freedom: men and women who devoted their lives to the fight for a free, independent and democratic state of Lithuania. As Radvilė

pagarbos ir dėkingumo ženklas jiems ir visiems laisvės kovų dalyviams“.

2018-ųjų Laisvės premijos nominacija laisvės kovų dalyviams ypatinga ir tuo, kad jos įteikimas dar kartą suaktualina ginkluotojo pasipriešinimo reikšmę, istorinę atmintį apie šį dramatišką Lietuvos istorijos laikotarpį. Siekdamas pabrėžti ginkluotojo pasipriešinimo svarbą kovojant prieš sovietų okupaciją, Lietuvos Respublikos Seimas 2018-uosius paskelbė Adolfo Ramanausko-Vanago metais, o 2019-uosius – Jono Žemaičio-Vytauto metais, pažymint Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos Prezidiumo pirmininko generolo Jono Žemaičio-Vytauto 110-ąsias gimimo metines bei Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos 1949 m. vasario 16 d. deklaracijos pasirašymo 70-ąsias metines. Taip prisimenama Deklaracija, kurią pasirašę aštuoni signatarai karo ir okupacijos sąlygomis patvirtino Lietuvos valstybės tęstinumą ir deklaravo Lietuvos valstybės, kaip demokratinės, parlamentinės respublikos, modelį. Gražiu sutapimu ir vienu iš svarbiausių 2018 m. įvykių Lietuvos visuomenės atmintyje išliks partizanų vado Adolfo Ramanausko-Vanago palaikų suradimas Našlaičių kapinėse ir valstybinių laidotuvių ceremonija.

Partizanai Jonas Abukauskas-Siaubas, Vytautas Balys-Uosis, Jonas Čeponis-Vaidila, Juozas Jakavonis-Tigras, Bronislovas Juospaitis-Direktorius, Jonas Kadžionis-Bėda ir Juozas Mocius-Šviedrys neabejotinai nusipelnę Laisvės premijos. Brutalaus teroro sąlygomis jų apsisprendimas aukoti asmeninius interesus, pasirenkant ginkluotą kovą už Lietuvos nepriklausomybę, liudijo jų drąsą ir idealizmą. Vienas iš apdovanotųjų Jonas Čeponis pastebėjo, kad „Vytis ir trispalvė mums buvo tokie šventi dalykai, kad už juos ėjome mirti“. Kiekvieno iš jų biografija turi nemažai ir panašumų, ir skirtumų. Vykstant partizaniniam karui su Sovietų Sąjunga jie atstovavo skirtingoms partizanų apygardoms – Algimanto, Dainavos, Kęstučio, Tauro ir Vy-

Morkūnaitė Mikulėnienė, Chair of the Freedom Prize Commission, pointed out, ‘this year’s Freedom Prize to partisans is a sign of public gratitude to the fighters who had fought for our freedom and who still live by the ideals of liberty and independence. The prize is our sign of respect and gratitude to them and to all the people involved in the freedom fighting effort.’

Awarding of the 2018 Freedom Prize to the defenders of freedom is also special in the way that it repeatedly highlights the value of the armed resistance and the historical memory of this dramatic period. In order to emphasise the importance of the armed resistance in the fight against the Soviet occupation, the Seimas of the Republic of Lithuania announced the year 2018 to be the year of Adolfas Ramanauskas codenamed Vana-gas (Hawk). By the same token, the year 2019 was announced to be the year of Jonas Žemaitis codenamed Vytautas to commemorate the 110th anniversary of the birth of General Jonas Žemaitis-Vytautas, Chair of the Council of the Movement for the Struggle for Freedom of Lithuania, and the 70th anniversary of the signing of the Declaration of the MSFL Council in 16 February 1949. The Declaration, signed by eight signatories, was a document that confirmed the continuity of the Lithuanian State during the war and occupation and established Lithuania as a democratic parliamentary republic. It was a nice coincidence that the remains of the Commander of partisans, Adolfas Ramanauskas-Vagas, were found in the Našlaičių (Orphans) Cemetery in 2018, which culminated in a public funeral ceremony, one of the most important public events of the year to remain forever in Lithuania’s collective memory.

The winners of the 2018 Freedom Prize, partisans Jonas Abukauskas codenamed Siaubas (Horror), Vytautas Balys codenamed Uosis (Ash), Jonas Čeponis codenamed Vaidila, Juozas Jakavonis codenamed Ti-

čio. Į ginkluotąjį pasipriešinimą įsitraukę būdami vos 19–22 metų amžiaus, per keletą metų jie išgyveno visą partizaninio karo dramatiškumą – kovos krikštą, partizanų bunkerio šaltį, sužeidimus, deją, ir buvusių kovos draugų išdavystes. Patekę į okupantų represinių struktūrų rankas, praėjo tardymų Golgotą, išliko lagerio ir tremties Sibire metais. Lagerių ir tremties sunkumai ir nepritekliai nepalaužė jų tikėjimo laisve. Kartu jų gyvenimo istorijos skirtingos ir todėl vertos atskiros knygos ar kino filmo siužeto. Sulaukę garbingo amžiaus, šie partizanai yra Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio simboliai, kasdien savo veikla aktyviai liudijantys Lietuvos laisvės kovų istorinę atmintį. Šiandienos Lietuvos visuomenei jie yra tikrojo herojiškumo pavyzdys.

gras (Tiger), Bronislovas Juospaitis codenamed Direktorius (Director), Jonas Kadžionis codenamed Bėda (Trouble), and Juozas Mocius codenamed Šviedrys definitely deserve the Prize. In the context of brutal terror, despite their young age at the time, they decided to sacrifice their personal interests by resolving themselves to an armed struggle for independence. This attests to their courage and genuine idealism. 'For us, Vytis [Coat of Arms of Lithuania] and our national tricolour flag were so sacred that we were ready to die for them,' one of the nominees, Jonas Čeponis, remarked. The nominees represented various military districts during the partisan war with the Soviet Union, including Algimantas, Dainava, Kęstutis, Tauras and Vytis Military Districts. The biographies of each of them, while having some differences, share a number of similarities. All of the nominees joined the armed resistance effort at the age of 19 to 22. Over the space of mere several years, all of them went through the full drama of partisan warfare, including the baptism of fire; freezing cold in partisan bunkers; injuries; and, unfortunately, betrayals by former friends-in-arms. They suffered the agony of interrogations at the hands of the repressive structures of the occupiers and withstood the exile in the forced labour camps in Siberia. Despite the adversities and deprivation, however, they never lost their trust in the prospect of freedom. Their life stories have their differences and each of them could well lend itself to a book or a film. Having reached a venerable age, the partisans are a living symbol of the Movement for the Struggle for Freedom of Lithuania. Their daily activities are a robust contribution to the historic memory of the national freedom cause and their civic stance offers a true example of heroism for the Lithuanian society today.

Lietuvos laisvės kovų dalyviai prie Kauno įgulos karininkų ramovės
Kaunas, 2005–2010 m. Fotografas nenurodytas
(Jono Čeponio asmeninis archyvas)

Former Lithuanian freedom fighters at the Kaunas Officers' Club
Kaunas, 2005-2010. Photographer unknown
(Personal archive of Jonas Čeponis)

LIETUVOS LAISVĖS KOVOS SAJŪDŽIO
PARTIZANŲ GRUPĖ (2018 M.)

PARTISAN GROUP OF THE MOVEMENT
FOR THE STRUGGLE FOR FREEDOM
OF LITHUANIA (2018)

Jonas ABUKAUSKAS

Gimė: 1927 m. sausio 9 d.

Gimimo vieta: Norvaišių k., Užpalių vlsč.,
Utenos apskr.

Išsilavinimas: pradinis.

Slapyvardis: Siaubas, Vytenis.

Ginkluotasis pasipriešinimas: 1944–1947 m.
kalintas Šilutės kalėjime. 1949–1952 m.
ginkluotojo pasipriešinimo dalyvis. Algimanto apygardos Kunigaikščio Margio rinktinės partizanas, nuo 1950 m. pabai-
gos buvo Vytauto apygardos Vaižganto rinktinės Audros būrio vadas. 1952 m. legalizavosi.

Nuteistas: 1952 m. suimtas, paskirta mirties bausmė, vėliau pakeista 25 m. lagerio. 1952–1976 m. kalintas Omsko, Taišeto, Vladimiro ir Mordovijos lageriuose.

Lietuvoje: 1976 m. grįžo į Lietuvą. Atsiminimai publikuoti knygoje „Naikintos, bet nenugalėtos kartos kelias: prisiminimai“ (Vilnius, 2006) ir „Aukštaitijos partizanų prisiminimai“ (2001).

Kario savanorio teisinis statusas pripažintas 1998 m.

Valstybės apdovanojimai: Vyčio Kryžiaus ordino Karininko kry-
žius (2006).

Nuotr. aut. / Photo by Monika Mykolaitytė

Date of birth: 9 January 1927

Place of birth: Norvaišiai village, Užpaliai pa-
rish, Utena county

Education: primary

Code names: Siaubas (Horror), Vytenis

Armed resistance: imprisonment in Šilutė
prison in 1944–1947; participation in the
armed resistance in 1949–1952; membership
of Duke Margis Territorial Unit of Algiman-
tas Military District; command of Audra Pla-
toon of Vaižgantas Territorial Unit of Vytautas
Military District from 1950; official registra-
tion with the Soviet authorities in 1952.

Convictions: detention in 1952 and handing down of the death sen-
tence subsequently replaced by 25 years of imprisonment in the
forced labour camp; imprisonment in the forced labour camps
in Omsk, Tayshet, Vladimir, and Mordovia in 1952–1976.

In Lithuania: return to Lithuania in 1976; publication of memoirs
in the books *Decimated but Undeclared: Memories of the Genera-
tion* (2006); *Memories of the Partisans from the Aukštaitija Region*
(2001).

Legal status: recognised as a military volunteer in 1998.

State decorations: Cross of Commander of the Order of the Cross
of Vytis (2006).

Vytautas BALSYS

Gimė: 1923 m. gegužės 20 d.

Gimimo vieta: Kluoniškių k., Zapyškio vlsč., Kauno apskr.

Išsilavinimas: Zapyškio progimnazija, Kauno technikumas.

Slapyvardis: Uosis.

Ginkluotasis pasipriešinimas: 1944 m. priklausė Vietinei rinktinei. 1944–1948 m. ginkluotojo pasipriešinimo dalyvis. Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės Jono Misevičiaus partizanų būrio, veikusio Kazlų Rūdos miške, partizanas. 1945 m. vasario mėn. dalyvavo Žiemkelio kautynėse. Sunkiai sužeistas, du su puse mėnesio pragulėjo šaltame bunkeryje. 1948 m. sausio 13 d. išduotas ir suimtas.

Nuteistas: 1948 m. nuteistas 25 m. laisvės atėmimo bausme: 10 m. įkalinimo (lagerio režimo) ir 15 m. tremties. 1948–1956 m. kėlė Norilsko ypatingojo režimo lageryje „Kajerkan“, dirbo anglies kasyklose. 1956–1966 m. ištremtas į Karagandą (Kazachstanas), dirbo vario kasykloje.

Lietuvoje: 1966 m. grįžo į Lietuvą. Iki 1968 m. sovietų milicija ir KGB persekiojo ir trukdė prisiregistruoti, todėl sunkiai sekėsi įsidarbinti. Per pirmąjį Laisvės Kovos Sąjūdžio suvažiavimą Kaune 1990 m. buvo paskirtas LLKS štabo vadovu.

Kario savanorio teisinis statusas pripažintas 1998 m.

Valstybės apdovanojimai: Lietuvos nepriklausomybės medalis (2000), Vyčio Kryžiaus ordino Karininko kryžius (2000), Kariuomenės kūrėjų savanorių medalis (2001).

Nuotr. aut. / Photo by Monika Mykolaitytė

Date of birth: 20 May 1923

Place of birth: Kluoniškiai village, Zapyškis parish, Kaunas county

Education: Zapyškis Progymnasium, Kaunas Vocational College

Code name: Uosis (Ash)

Armed resistance: membership of the Local Territorial Unit in 1944; participation in the armed resistance in 1944–1948; membership of the Jonas Misevičius-commanded Platoon of Iron Wolf Territorial Unit of Tauras Military District operating in Kazlų

Rūda forest; participation in Žiemkelis battle in February 1945; two and a half months sick bed in the cold bunker due to injuries; betrayal and arrest on 13 January 1948.

Convictions: 25-year sentence, including 10 years of imprisonment (forced labour camp) and 15 years of exile, in 1948; imprisonment in the Kayerkan Forced Labour Camp of special regime in Norilsk in 1948–1956 with work in coal mines; exile in Karaganda, Kazakhstan, in 1956–1966 involving work in copper mines.

In Lithuania: return to Lithuania in 1966; persecution by the Soviet police and the KGB and obstruction to registration preventing from employment until 1968; appointment as Head of the Headquarters of the Movement for the Struggle for Freedom of Lithuania by its first Congress in Kaunas in 1990.

Legal status: recognised as a military volunteer in 1998

State decorations: Medal of the Independence of Lithuania (2000), Cross of Commander of the Order of the Cross of Vytis (2000), Medal of Founding Volunteers of the Lithuanian Army (2001).

Jonas ČEPONIS

Gimė: 1925 m. gegužės 6 d.

Gimimo vieta: Pagojau k., Pasvalio vlsč., Biržų apskr.

Išsilavinimas: Pasvalio Petro Vileišio gimnazija (1943), studijos Kauno kunigų seminarijoje.

Slapyvardis: Vaidila, Vaidevutis.

Ginkluotasis pasipriešinimas: Nuo

1944 m. rėmė partizanus, aprūpindavo juos ginklais, dokumentų blankais, pogrindine spauda, palaikė ryšius su jų štabais. 1945–1948 m. ginkluotojo pasipriešinimo dalyvis. Tauro apygardos Birutės rinktinės partizanas, Tauro apygardos štabo įgaliotas pareigūnas. Vykdydamas Tauro apygardos vado Antano Baltūžio-Žvejo pavedimus, buvo jo įgaliotas palaikyti ryšį su kitomis partizanų apygardomis, tartis centralizacijos klausimais, už sumanų ir drąsų užduočių vykdymą apygardos vadas jam pareiškė tarnybinį pagyrimą ir padėką.

Nuteistas: 1948 m. išduotas, po kankinančio tardymo nuteistas 25 metams lagerio be teisės grįžti į Lietuvą bausmė. Kalintas Norilsko, Kemerovo lageriuose. 1953 m. Norilsko politinių kalinių sukilimo dalyvis. Po kalinimo ištremtas į Buriatijos ASSR.

Lietuvoje: 1968 m. sugrįžo į Lietuvą. Niekada neprarado drąsos ir vilties sulaukti Lietuvos laisvės. Be baimės giedodavo Lietuvos himną, drąsiai kalbėdavo pakviestas į saugumą, kasmet per Vėlinės pagerbdavo partizanų kapus. 1987 m. rugpjūčio 23 d. mitingo prie Adomo Mickevičiaus paminklo dalyvis. Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio prezidento pirmininkas 1998–2017 m.

Kario savanorio teisinis statusas pripažintas 1998 m.

Vaištybės apdovanojimai: Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro kryžius (1998), Lietuvos nepriklausomybės medalis (2000), Karuiomenės kūrėjų savanorių medalis (2001).

Fotografas nenurodytas (Unknown photographer)

Date of birth: 6 May 1925

Place of birth: Pagojai village, Pasvalys parish, Biržai county

Education: Vileišis Gymnasium in Pasvalys, studies at Kaunas Priest Seminary

Code names: Vaidila, Vaidevutis

Armed resistance: support to partisans from 1944; maintenance of communication with partisan headquarters; participation in the armed resistance in 1945–1948; membership of Birutė Territorial Unit of Tauras Military District; duties of a liaison officer

of the headquarters of Tauras Military District; carrying out of the tasks assigned by Antanas Baltūsis, Commander of Tauras Military District; authorisation to maintain communication among other military districts and negotiate on centralisation matters; official commendation and gratitude for daring fulfilment of tasks.

Convictions: betrayal in 1948 and sentencing, following interrogation involving torture, to 25 years of forced labour; imprisonment in forced labour camps in Norilsk and Kemerovo; participation in an uprising of political prisoners in Norilsk in 1953; exile in Buryatia ASSR after the imprisonment.

In Lithuania: return to Lithuania in 1968; persistent determination and hope to see Lithuania free; courageous singing of the Lithuanian anthem on memorable occasions; bold speeches during the KGB interviews; annual tribute to partisan graves; participation in the protest rally at the monument to Mickevičius on 23 August 1987. Chairman of the Presidium of the Movement for the Struggle for Freedom of Lithuania in 1998–2017.

Legal status: recognised as a military volunteer in 1998.

State decorations: Cross of Commander of the Order of the Cross of Vytis (1998), Medal of the Independence of Lithuania (2000), Medal of Founding Volunteers of the Lithuanian Army (2001).

Juozas JAKAVONIS

Gimė: 1925 m. liepos 10 d.

Gimimo vieta: Kasčiūnų k., Merkinės vlsč., Alytaus apskr.

Išsilavinimas: Trasninko pradžios mokykla, Rodukos vakarinė mokykla.

Slapyvardis: Tigras.

Ginkluotasis pasipriešinimas: 1944–1946 m. ginkluotojo pasipriešinimo dalyvis. Dainavos apygardos Merkio rinktinės ryšininkas ir partizanas. 1945 m. pavasarį su grupe partizanų antrą kartą prisaikdintas partizanų vado Adolfo Ramanausko-Vanago. Tėvų sodyboje iškastoje slėptuvėje-bunkeryje slapstėsi partizanų vadai Juozas Vitkus-Kazimieraitis ir Adolfas Ramanauskas-Vanagas. Bunkeryje buvo įrengta spaustuvėlė, spausdinami štabo dokumentai, pagrindinė spauda. 1946 m. gruodžio 8 d. NKVD suimtas su partizanų atsišaukimais.

Nuteistas: Varėnos ir Vilniaus KGB kalėjimuose tardomas neišdavė ginklo draugų. Nuteistas 10 m. lagerio ir 5 m. tremties bausme. 1947–1953 m. kalintas Kolymos ir Magadano lageriuose, 1953–1959 m. ištremtas į Krasnojarsko kraštą, Tanzibėjaus gyvenvietę. Čia sukūrė šeimą.

Lietuvoje: 1959 m. grįžo į Lietuvą. Negalėdamas prisiregistruoti ir dirbti Lietuvoje, 2 metus 50 km. važinėjo į darbą Baltarusijoje. Atkūrus Nepriklausomybę, 1997 m. Kasčiūnų kaime atstatė partizanų vadavietę. Parašė atsiminimų knygą „Šalia mirties“ (Kaunas, 2005). Daugelio TV laidų, dokumentinių filmų, edukacinių projektų apie ginkluotąjį pasipriešinimą dalyvis.

Kario savanorio teisinis statusas pripažintas 1998 m.

Valstybės apdovanojimai: Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro kryžius (1998), Kariuomenės kūrėjų savanorių medalis (2000).

Nuotr. aut. / Photo by Alfredas Pliadis

Date of birth: 10 July 1925

Place of birth: Kasčiūnai village, Merkinė parish, Alytus county

Education: primary school in Trasninkas, evening school in Roduka

Code name: Tigras (Tiger)

Armed resistance: participation in the armed resistance in 1944–1946; acting as a communication agent and partisan of Merkys Territorial Unit of Dainava Military District; repeated swearing in, together with a group of partisans, by the Commander Ramanauskas codenamed Vanagas (Hawk) in the spring of 1945. Partisan commanders Ramanauskas and Vitkus codenamed Kazimieraitis were hiding in the homestead of Jakavonis' parents, in a bunker equipped for printing headquarter documents and underground press. Jakavonis was arrested by the NKVD on 8 December 1946.

Convictions: sentencing to 10 years of imprisonment and 5 years of exile after interrogations in the KGB prisons in Varėna and Vilnius, involving vain attempts of the interrogators to make him betray his friends-in-arms; imprisonment in forced labour camps in Kolyma and Magadan in 1947–1953; exile in Tanzybey settlement, Krasnoyarsk Krai, in 1953–1959; marriage during the latter period.

In Lithuania: return to Lithuania in 1959; two-year-long employment in Belarus 50 km away, due to the ban to register and work in Lithuania; involvement in the restoration of the partisan command headquarters in Kasčiūnai village in 1997 following the re-establishment of the independent Lithuania; publication of memoirs *Beside Death* (2005); contribution to numerous TV programmes, documentaries and educational projects on the armed resistance.

Legal status: recognised as a military volunteer in 1998.

State decorations: Cross of Commander of the Order of the Cross of Vytis (1998), Medal of Founding Volunteers of the Lithuanian Army (2000).

Bronislovas JUOSPAITIS

Gimė: 1925 m. gruodžio 5 d.

Gimimo vieta: Rimaisų k., Ramygalos vlsč., Panevėžio apskr.

Išsilavinimas: Ramygalos gimnazija (5 skyriai).

Slapyvardis: Direktorius.

Ginkluotasis pasipriešinimas: 1944–1951 m. ginkluotojo pasipriešinimo dalyvis. Vyčio apygardos Krištaponio rinktinės Stasio Eitminavičiaus-Rupūžėno būrio partizanas. 1948–1951 m. vadovavo Vėtros būriui.

1951 m. kovo 14 d. mūšyje sunkiai sužeistas ir MGB numestas Ramygalos aikštėje kartu su žuvusiais bendražygiais. Po nakties pastebėjus, kad yra gyvas, buvo operuotas Panevėžio ligoninėje. Vėliau kalintas Lukiškių kalėjime.

Nuteistas: 1952 m. karinio tribunolo nuteistas 25 m. lagerio ir 5 m. tremties bausme. Kalintas Norilsko, Taišeto, Mordovijos lageriuose. Sušvelninus bausmę, paleistas iš Mordovijos lagerio.

Lietuvoje: 1966 m. grįžo į Lietuvą – Vadoklių k. Panevėžio r. Dirbo melioracijos įmonėje, vėliau Panevėžio autokompresorių gamykloje. Atsiminimų fragmentai publikuoti knygoje „Miškiniai: prisiminimų rinktinė“ (Vilnius, 2002).

Kario savanorio teisinis statusas pripažintas 1998 m.

Valstybės apdovanojimai: Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro kryžius (1998), Kariuomenės kūrėjų savanorių medalis (2000), Lietuvos nepriklausomybės medalis (2000).

Nuotr. aut. / Photo by Monika Mykolaitytė

Date of birth: 5 December 1925

Place of birth: Rimaisai village, Ramygala parish, Panevėžys county

Education: Ramygala Gymnasium (primary education)

Code name: Direktorius (Director)

Armed resistance: member of the armed resistance in 1944–1951; member of the Eitminavičius-Rupūžėnas Platoon of Krištapavičius Territorial Unit, Vytis Military District; Commander of Vėtra Platoon in 1948–1951; subsequent to serious injury in

battle on 14 March 1951 and a night with the dead bodies of his friends-in-arms dumped in the city square in Ramygala by the MGB, Juospaitis underwent a surgery in Panevėžys and was imprisoned in Lukiškės prison.

Convictions: Convicted by the Military Tribunal in 1952 for 25 years of forced labour and 5 years of imprisonment, Juospaitis served the sentence in the forced labour camps in Norilsk, Tayshet, and Mordovia, and was released subject to commutation of the penalty.

In Lithuania: Juospaitis returned to Lithuania in 1966 to settle in Vadokliai village in Panevėžys county; found employment in a land drainage company in Vadokliai village, Panevėžys district; and moved on to work at a compressor plant in Panevėžys. Extracts from his memoirs were published in *The Forest Men: Collection of Memories* (2002).

Legal status: recognised as a military volunteer in 1998.

State decorations: Cross of Commander of the Order of the Cross of Vytis (1998), Lithuanian National Defence Volunteer Forces Medal for Outstanding Volunteer Service (2000), Lithuanian Independence Medal (2000).

Jonas KADŽIONIS

Gimė: 1928 m. sausio 29 d.

Gimimo vieta: Piktagalio k., Kavarsko vlsč., Ukmergės apskr.

Išsilavinimas: Pienionių pradžios mokykla (Anykščių r.).

Slapyvardis: Bėda.

Ginkluotasis pasipriešinimas: Į ginkluotąjį pasipriešinimą įsitraukė ištrėmus artimuosius. 1948–1953 m. ginkluotojo pasipriešinimo dalyvis. Algimanto apygardos Šarūno rinktinės Butigeidžio kuopos Tigro būrio partizanas. Į pogrindį pasitraukė 1948 m., į Sibirą ištrėmus tėvus ir siekdamas išvengti tarnybos sovietų kariuomenėje. 1948–1949 m. buvo Lietuvos Laisvės Kovos sąjūdžio narys. 1949 m. paskirtas Butigeidžio kuopos vadu. Laisvės kovų metais sukūrė šeimą. 1949–1953 m. kartu su žmona partizane Malvina Gedžiūnaitė-Kadžionienė-Sesute slapstėsi Kavarsko, Dabužių, Traupio miškuose.

Nuteistas: 1953 m. gegužės 22 d. apgaule įvilietas į pasalą prie Putriškių kaimo (Anykščių r.) ir agentų smogikų suimtas. 1953 m. rugsėjo 12 d. kartu su žmona sovietų valdžios nuteistas 25 m. kalėti ir 5 m. tremties bausme. Iškalėjo visą 25 m. bausmės laiką Omsko, Irkutsko Mordovijos, Permės lageriuose.

Lietuvoje: 1978 m. grįžo į Lietuvą. Kartu su žmona apsigyveno Pajūryje (Šilalės r.), dirbo bažnyčios valytoju. Aktyviai dalyvavo platinant Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kroniką. 1983 m. iš Lietuvos išvyrė, gyveno ir dirbo Karaliaučiaus krašte. Į Lietuvą sugrįžo 1989 m.

Atsiminimų fragmentai publikuoti knygoje „Miškiniai: prisiminimų rinktinė“ (Vilnius, 2002) ir „Aukštaitijos partizanų prisiminimai“ (Vilnius, 2009). Atkurtos Algimanto apygardos partizanų vadas.

Kario savanorio teisinis statusas pripažintas 1998 m.

Valstybės apdovanojimai: Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro kryžius (1998), Kariuomenės kūrėjų savanorių medalis (2000), Lietuvos nepriklausomybės medalis (2000).

Nuotr. aut. / Photo by Monika Mykolaitytė

Date of birth: 29 January 1928

Place of birth: Piktagalis village, Kavarskas parish, Ukmergė county

Education: Pienionys Primary School (now Anykščiai District)

Code name: Bėda (Trouble)

Armed resistance: member of the armed resistance in 1948–1953 subsequent to deportation of his relatives; member of the Tigras Platoon of Butigeidis Company, Šarūnas Territorial Unit, Algimantas Military District; member of the underground starting

from 1948, on account of deportation of his parents to Siberia and avoidance of military service in the Soviet army; member of the Lithuanian Military Movement for the Struggle for Freedom of Lithuania in 1948–1949; Company Commander since 1949. Married at the time of resistance fights, in 1949–1953 Kadžionis went into hiding in the forests of Kavarskas, Dabužiai and Traupis together with his wife, partisan Malvina Gedžiūnaitė-Kadžionienė.

Convictions: On 22 May 1953, Kadžionis was arrested in an ambush, and on 12 September 1953 he was sentenced to 25 years of imprisonment and 5 years of deportation. He served the full sentence in the camps in Omsk, Irkutsk, Mordovia, and Perm.

In Lithuania: Kadžionis returned to Lithuania in 1978. He worked as a church cleaner, actively participated in the distribution of the *Chronicle of the Catholic Church* in Lithuania, was expelled from Lithuania in 1983, lived and worked in the Kaliningrad Region, and returned to Lithuania in 1989. Excerpts from his memoirs were published in *The Forest Men: Collection of Memories* (2002); and *Memories of the Partisans from the Aukštaitija Region* (2009). He also served as the Commander of the partisans in the restored Algimantas county.

Legal status: recognised as a military volunteer in 1998.

State decorations: Cross of Commander of the Order of the Cross of Vytiis (1998), Lithuanian National Defence Volunteer Forces Medal for Outstanding Volunteer Service (2000), Lithuanian Independence Medal (2000).

Juozas MOCIUS

Gimė: 1924 m. birželio 29 d.

Gimimo vieta: Dapkūnų k., Meškuičių vlsč., Šiaulių apskr.

Išsilavinimas: Šiaulių valstybinė berniukų gimnazija.

Slapyvardis: Kabaila, Alf, Šviedrys, Rainys.

Ginkluotasis pasipriešinimas: 1944 m. vasario mėn. įstojo į Vietinę rinktinę. Nuo 1944 m. bendradarbiavo su pagrindžiu, platino partizanų spaudą, buvo partizanų ryšininkas. 1945–1947 m. ginkluotojo pasipriešinimo dalyvis. Kęstučio apygardos Lydzio rinktinės partizanas, dirbo rinktinės štabe. Spausdino pagrindžio laikraštį „Laisvės varpas“. 1947 m. sausio 18 d. išduotas ir 11 mėn. kalintas Tauragės KGB kalėjime.

Nuteistas: 1947 m. gruodžio 6 d. nuteistas mirties bausme, tačiau bausmė pakeista į 25 m. lagerio. Bausmę atliko Komijos ASSR Intos lageriuose, dirbo anglies kasyklose.

Lietuvoje: 1977 m. grįžo į Lietuvą. Atsiminimų fragmentai publikuoti knygoje „Aukštaitijos partizanų prisiminimai“ (Vilnius, 2006).

Kario savanorio teisinis statusas pripažintas 1998 m.

Valstybės apdovanojimai: Lietuvos nepriklausomybės medalis (2000), Kariuomenės kūrėjų savanorių medalis (2001), Vyčio Kryžiaus ordino Riterio kryžius (2003).

Fotografas nenurodytas (Unknown photographer)

Date of birth: 29 June 1924

Place of birth: Dapkūnai village, Meškuičiai parish, Šiauliai county

Education: Šiauliai state gymnasium for boys

Code names: Kabaila, Alf, Šviedrys, Rainys

Armed resistance: Mocius joined the Local Territorial Unit in February 1944; cooperated with the underground movement starting from 1944 in the form of dissemination of the underground press; served as a communication agent; participated in the armed opposition from 1945 to 1947; served

at the headquarters as member of the Lydys Territorial Unit of Kęstutis Military District; published the underground newspaper, entitled the *Bell of Freedom*; was betrayed on 18 January 1947 and detained at the KGB prison in Tauragė for 11 months.

Convictions: Mocius' death sentence issued on 6 December 1947 was commuted to 25 years of forced labour. He served the sentence in forced labour camps in Inta, Komi ASSR, by working in the coal mines.

In Lithuania: Mocius returned to Lithuania in 1977. Excerpts from his memoirs were published in *Memories of the Partisans from the Aukštaitija Region* (2009).

Legal status: recognised as a military volunteer in 1998.

State decorations: Lithuanian Independence Medal (2000), Lithuanian National Defence Volunteer Forces Medal for Outstanding Volunteer Service (2001), Cross of the Knight of the Order of the Cross of Vytis (1998).

Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos

D e k l a r a c i j a

Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Taryba, atstovaudama visas Lietuvos teritorijoje esančias vieningos vadovybės vadovaujamas karines visuomenines gruputes, būtent:

- a/ Pietų Lietuvos Sritį, savo sudėtyje turinčią Dainavos ir Taurų apygardas,
- b/ Rytų Lietuvos Sritį, savo sudėtyje turinčią Algimanto, Didžiosios Kovos, Vycio ir Vytauto apygardas,
- c/ Vakarų Lietuvos Sritį, savo sudėtyje turinčią Mėstučio, Priskolimo ir Mėnaičių apygardas,

tai yra, reikėdama lietuvių tautos valią, pakartodama Vyriausiojo Lietuvos Atstatymo Komiteto 1948.VI.10. Deklaracijoje, BDPS 1947.V.28. nutarimuose ir BDPS Deklaracijoje Nr.2 paskelbtus pagrindinius principus bei juos papildydama nutarimais, priimtais 1949.II.10. BDPS Prezidiumo ir BDPS Karo Tarybos jungtiniame posėdyje, s k e l b i a :

1. LLKS Taryba, remdamasi BDPS Prezidiumo ir BDPS Karo Tarybos jungtiniu posėdžio 1949.II.10. nutarimais, okupacijos metu yra aukščiausias tautos politinis organas, vadovaujantis politinei ir karinei tautos išsilaivinimo kovai.
2. LLKS Tarybos ir jos Prezidiumo būstinė yra Lietuvoje.
3. Valstybinė Lietuvos santvarka - demokratinė respublika.
4. Suvereninė Lietuvos valdžia priklauso tautai.
5. Lietuvos valdymas vykdomas per laisvąsias, demokratinius, visuotinius, lygias, slaptai rinkimus išrinktą Seimą ir sudarytą Vyriausybę.
6. Nuo okupacijos pabaigos ligi susirenkant demokratiniam Lietuvos Seimui, įstatymų leidžiamąją galią turi laikinoji Tautos Taryba.
7. Laikinąją Tautos Tarybą sudaro: visų vieningoje vadovybėje Lietuvoje ir užsienyje kovojančių sričių, apygardų, rinktinių, aukštųjų mokyklų, kultūrinių, religinių organizacijų bei sąjūdžių ir tautose atrama turinčių politinių partijų atstovai, prisilaikant proporcingo atstovavimo principo.
8. Atstaičius Lietuvą nepriklausomybę, ligi susirenkant Seimui, Lietuvos Respublikos Prezidento pareigas eina LLKS Tarybos Prezidiumo Pirmininkas.
9. Laikinoji Lietuvos Vyriausybė sudaroma LLKS Tarybos Prezidiumo Pirmininko pavedimu. Vyriausybė atsakinga prieš laikinąją Tautos Tarybą.
10. Lietuvių veiklai užsienyje ir Lietuvos atstatymo darbui koordinuoti LLKS Tarybos Prezidiumas turi LLKS Užsienio Delegatūrą, kuri, bendradarbiaudama su Vakarų valstybėse akredituotais Lietuvos atstovais, sudarinėja komisijas bei delegacijas ginti ir atstovauti Lietuvos reikalus Suvienytų Tautų Organizacijoje, įvairiose konferencijose ir kitose tarptautinėse institucijose.
11. LLKS Užsienio Delegatūros nariai iš savo tarpo išsirenka LLKS Užsienio Delegatūros Pirmininką, kuris skaitomas LLKS Tarybos Prezidiumo Pirmininku Paveduotoju.
12. LLKS Užsienio Delegatūros nariai laikomi lygiateisiais LLKS Tarybos nariais.
13. Šiai Deklaracijai vykdyti nuostatus leidžia LLKS Taryba.
14. Lietuvos valstybės atstatymas, ligi Seimo bus priimta ir

Prisikėlimo apygardos teritorijoje 1949 m. vasario 10–20 d. įvykusiame Lietuvos partizanų vadų suvažiavime priimtas politinis manifestas – Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos Deklaracija, kurią Lietuvos Respublikos Seimas 1999 m. sausio 12 d. įstatymu pripažino Lietuvos Respublikos teisės aktu.

Deklaracija liudija Lietuvos valstybės tęstinumą okupacijos sąlygomis ir skelbia „Lietuvos valstybės atstatymo vykdymą pagal Deklaracijos nuostatus ir 1922 m.

Lietuvos Konstitucijos dvasią“.

Mėnaičių k., Grinkiškio vlsč.,

Radviliškio aps. (dabar –

Mėnaičių k., Grinkiškio sen., Radviliškio r.), 1949 m. vasario 16 d.

(Lietuvos ypatingasis archyvas)

Having taken place in Prisikėlimas Military District on 10–20 February 1949, the congress of Lithuanian partisan commanders adopted a political manifesto in the form of the Declaration of the Council of the Movement of the Struggle for Freedom of Lithuania, which was approved as a legal act by the Law of the Seimas of the Republic of Lithuania of 12 January 1999. The Declaration provides that the state of Lithuania continues to exist under the conditions of the occupation and that 'the restoration of the State of Lithuania shall be implemented in accordance with the provisions declared by this Declaration and in the spirit of the 1922 Constitution of Lithuania.' Mėnaičiai village, Grinkiškis parish, Radviliškis county (now Minaičiai Village, Grinkiškis Neighbourhood, Radviliškis District), 16 February 1949. (*Lithuanian Special Archives*)

paskelbta žmogaus laisvės ir demokratijos siekimus atitinkanti valstybės konstitucija, vykdomas pagal šioje Deklaracijoje paskelbtus nuostatus ir 1922 m. Lietuvos Konstitucijos dvasią.

15. Atstatytoji Lietuvos valstybė garantuoja lygias teises visiems Lietuvos piliečiams, neprasikaltusiems lietuvių tautos interesams.

16. Komunistų partija, kaip diktatorišinė ir iš esmės priešinga pagrindiniam lietuvių tautos siekimui ir kertiniam Konstitucijos nuostatui – Lietuvos nepriklausomumui, – nelaikoma teisine partija.

17. Asmenys, bolševikinės arba vokiškosios okupacijos metu išdavę Tėvyną bendradarbiavimu su priešu, savo veiksmais ar įtaka pakenkę tautos išsilaisvinimo kovai, susitopę išdavystėmis ar krauju, yra atsakingi prieš Lietuvos Tėvyną.

18. Konstatuojama teigiama religijos įtaka ugdančios tautos moralę ir palaikančios jos atsparumą sunkiausių laisvės kovų laikotarpiui.

19. Socialinė globa nėra vien atskirų piliečių ar organizacijų reikalas, bet vienas pirmųjų valstybės uždavinių. Ypatingą globą valstybė teikia išsilaisvinimo kovose nukentėjusiems asmenims ir jų šeimoms.

20. Socialinių problemų racionalus išsprendimas ir krašto ūkinis atstatymas yra susijęs su žemės ūkiu, miestų ir pramonės reformatūra, kuri vykdoma pačioje nepriklausomo gyvenimo pradžioje.

21. LLKS Taryba, glaudžioje vienybėje su kovojančia tauta, kviečia visus geros valios lietuvius, gyvenančius tėvynėje ir už jos ribų, pamiršti įsitikinimą skirtumus ir įsijungti į aktyvią tautos išsilaisvinimo darbą.

22. LLKS Taryba, prisidėdama prie kitų tautų pastangų sukurti pasauliye teisingumą ir laisvę pagrįstą pastovią taiką, besirėmiančią pilnatiniu įgyvendinimu tikrosios demokratijos principų, išplaukiančių iš krikščioniškosios moralės supratimo ir paskelbtą Atlanto Chartoje, Keturiuose Laisvėse, 12-je Prezidento Trumano Punktų, Žmogaus Teisių Deklaracijoje ir kitose teisingumu ir laisvės deklaracijose, prašo visą demokratinį pasaulį pagalbos savo tikslams įgyvendinti.

Okupuotoji Lietuva
1949.II.16.

Vytautas
LLKS Tarybos Prezidento Pirmininkas

Jonas Ladauskas
LLKS Tarybos narių: *Jonas Ladauskas*, *Uspalio*, *Ladgaile*

2017 METŲ LAISVĖS PREMIJOS LAUREATĖ –
LIETUVOS LAISVĖS GYNĖJA,
POLITINĖ KALINĖ, POGRINDINĖS
SPAUDOS PLATINTOJA IR „LIETUVOS
KATALIKŲ BAŽNYČIOS KRONIKOS“
BENDRADARBĖ, VIENUOLĖ
NIJOLĖ SADŪNAITĖ

SISTER NIJOLĖ SADŪNAITĖ WINNER OF
THE FREEDOM PRIZE 2017, A DEFENDER OF
FREEDOM AND HUMAN RIGHTS ACTIVIST,
FORMER POLITICAL PRISONER, AND
CO-AUTHOR OF THE UNDERGROUND
CHRONICLE OF THE CATHOLIC CHURCH
IN LITHUANIA

„Buvau tiesos pusėje slogiais sovietmečio okupacijos metais, ir dabar stengiuosi laisvoje Lietuvoje išlikti tiesos pusėje. Siekdama tiesos ir teisingumo – taip kovojau už Laisvę: laisvę nuo melo, nuo baimės, nuo kitaminių persekiojimo, nuo prisitaikėliškumo ir veidmainystės.“

*Iš Nijolės Sadūnaitės kalbos iškilmingoje
Laisvės premijos įteikimo ceremonijoje.
Lietuvos Respublikos Seimas, 2018 m. sausio 13 d.*

“I always was on the side of the truth during the oppressive years of the Soviet occupation, and I always try to stay on the side of the truth in the free Lithuania as well. Striving for the truth and justice, I thus fight for freedom – freedom from deceit, fear, persecution of the otherwise minded, conformism and hypocrisy.”

*From the speech by Nijolė Sadūnaitė delivered at the
Freedom Prize award ceremony.
Seimas of the Republic of Lithuania, 13 January 2018*

Nijolė SADŪNAITĖ gimė 1938 m. liepos 22 d. Kaune, Jono Sadūno ir Veronikos Sadūnienės (Rimkutės) šeimoje. Antrojo pasaulinio karo metus Sadūnų šeima praleido Dotnuvoje, kur Žemės ūkio akademijoje dirbo Jonas Sadūnas. Antrosios sovietų okupacijos metais Sadūnų šeima buvo priversta slapstytis Telšiuose, nes buvo patekusi į Sibirą tremiamų asmenų sąrašus. Telšiuose juos priglaudė kankinys vyskupas Vincentas Borisevičius. Vėliau slapstydami šeima įsikūrė Anykščiuose. Nijolės Sadūnaitės šeimoje buvo gyvos katalikiško gyvenimo vertybės, tikėjimo ir aukojimosi kitiems dvasia, vaikų auklėjimas grįstas ne tik žodžiu, bet pirmiausia gyvu tėvų pavyzdžiu. Šios vaikystėje ir jaunystėje įskiepytos krikščioniškos vertybės lėmė ir svarbiausius Nijolės Sadūnaitės gyvenimo pasirinkimus, tvirtą tikėjimo liudijimą, leidusį

Nijolė SADŪNAITĖ was born into the family of Jonas Sadūnas and Veronika Sadūnienė (née Rimkutė) in Kaunas on 22 July 1938. The Sadūnai family spent the Second World War years in Dotnuva where Jonas Sadūnas worked at the Agricultural Academy. During the second Soviet occupation, the family was forced to go into hiding in Telšiai because it was put on the list of potential deportees to Siberia. In Telšiai, the family was accommodated by the martyr Bishop Vincentas Borisevičius. Later the family secretly moved to Anykščiai. Sadūnaitė's family cultivated the Catholic values and lived in the spirit of faith and self-sacrificing service to others. Parenting was based, above all, on the behavioural example of parents rather than words. The Christian values inculcated in childhood and youth shaped Nijolė Sadūnaitė's most important choices in

Nijolė Sadūnaitė. Fotografė Džoja Gunda Barysaitė
(Lietuvos Respublikos Seimo archyvo nuotrauka)

Nijolė Sadūnaitė. Photo by Džoja Gunda Barysaitė
(Archive of the Seimas of the Republic of Lithuania)

stoti į nelygią kovą su totalitariniu Sovietų Sąjungos režimu.

Energinga, gyvo būdo, sportą mėgusi Nijolė Sadūnaitė mokėsi Anykščių Jono Biliūno vidurinėje mokykloje. Mokslus baigė 1955 m. Po metų įstojo į Švč. Nekaltai Pradėtosios Mergelės Marijos tarnaičių kongregaciją Panevėžyje. Amžinuosius įžadus davė 1963 m. Persikėlusį į Vilnių, mokėsi medicinos seserų kursuose, dirbo Vilniaus kūdikių namuose sekretore mašininke, skalbėja, gaisrininke, slaugė Vilniaus našlaičių namų globotinius.

Pirmą kartą į KGB persekiojamųjų sąrašus sesuo Nijolė Sadūnaitė pateko 1970 m., kai Molėtuose už vaikų katekizaciją buvo teisiamas kunigas jėzuitas Antanas Šeškevičius. Sesuo Nijolė surado jam advokatą, pati dalyvavo teismo posėdžiuose. Vykdydama seserų vienuolių kongregacijos misiją, taip pat dalyvavo Svėdasų parapijos vaikų katekizacijoje, globojo iš tremties į Svėdasus grįžusį kunigą Petrą Raudą – Nijolės mamos dvasios tėvą ir ateitininkų vadovą gimnazijoje. Nuo to laiko iki pat Nepriklausomybės atkūrimo ją nuolat sekė du ar trys saugumiečiai.

1974 m. Nijolė Sadūnaitė pradėjo dauginti ir platinėti „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kroniką“ – žymiausią sovietmečiu leistą pagrindinį žurnalą, fiksavusį sovietų valdžios pažeidimus tikinčiųjų teisių ir laisvių srityje. Vienas iš aktyviųjų Lietuvos kunigų Juozas Zdebskis, kviesdamas Nijolę Sadūnaitę prisidėti prie Kronikos leidybos, perspėjo, kad „vienintelis atlygis už šį darbą bus kalėjimas“.

Kronikos dauginimo ir platinimo darbai prilygo trilerio siužetui – teko veikti konspiracijoje Kybartuose, Vilkaviškyje, Vilniuje, vengti KGB pinklių, ją sekančių agentų, saugotis telefono pasiklausymų, įskundėjų. 1974 m. rugpjūčio 27 d. Nijolė Sadūnaitė buvo suimta ir areštuota savo bute Vilniaus Lazdynų mikrorajone, spausdinant 11-ąją „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kro-

life and led to strong profession of faith enabling her to put up an unequal fight against the totalitarian regime in the Soviet Union.

The energetic, vibrant and sporty Nijolė Sadūnaitė studied in Jonas Biliūnas Secondary School in Anykščiai graduating in 1955. A year later she joined the Sisters of the Immaculate Conception of the Blessed Virgin Mary in Panevėžys, taking her final vows in 1963. After moving to Vilnius, she trained as a medical nurse and worked as a typist secretary in Vilnius Baby Orphanage, a laundress and a firewoman, and a children's nurse in Vilnius Orphanage.

For the first time Sister Nijolė Sadūnaitė was put on the KGB list of persecuted people in 1970, when, in Molėtai, Jesuit Father Antanas Šeškevičius was standing trial for catechising children. Sister Nijolė found a lawyer for him and attended court hearings. As part of her mission in the congregation of sisters, she also participated in catechising children in the parish of Anykščiai and also cared for Father Petras Rauda on his return to Svėdasai from exile. Father Petras Rauda had formerly served as a spiritual leader of Sadūnaitė's mother and of members of the Lithuanian Catholic Federation *Ateitis* from Biržai High School. From that time to the restoration of the independent state of Lithuania, Sister Nijolė Sadūnaitė was under constant watch by two or three KGB agents.

In 1974, Sister Nijolė Sadūnaitė started reproducing and distributing the *Chronicle of the Catholic Church* in Lithuania, the most well-known anti-Soviet underground periodical documenting violations of rights and freedoms of believers by the Soviet authorities. When inviting Nijolė Sadūnaitė to contribute to the publication of the *Chronicle*, Father Juozas Zdebskis, one of the most active priests in Lithuania, warned that “imprisonment is going to be the only remuneration for this work.”

Disidentė Nijolė Sadūnaitė kalba susirinkusiems pirmojo viešo nesankcionuoto antisovietinio mitingo dalyviams, susirinkusiems prie Adomo Mickevičiaus paminklo. Vilnius, 1987 m. rugpjūčio 23 d. *Fotografą nenurodytas (Okupacijų ir laisvės kovų muziejus)*

Dissident Nijolė Sadūnaitė addressing the participants of the first public unsanctioned anti-Soviet rally at the monument to Adamas Mickevičius. Vilnius, 23 August 1987. *Unknown photographer (Museum of Occupations and Freedom Fights)*

nikos“ numerį. Beveik dešimt mėnesių Vilniaus KGB kalėjimo kamerosse ir požemiuose truko kalinimas ir pažeminimas, bandymai sugniuždyti ir palaužti. Šios nežmoniškos sąlygos neįveikė jos. Nijolės tvirtas tikėjimas ir humoro jausmas varė į nevirtą ir sumišimą KGB kalėjimo budelius, kuriuos ji pati šmaikščiai vadino „vargdieniais“.

The reproduction and dissemination of the *Chronicle* reminded of a thriller as Sister Nijolė Sadūnaitė had to operate in the underground in Kybartai, Vilkaviškis and Vilnius, avoid the trap of the KGB, escape the KGB's watching agents, and keep caution of informers and telephone eavesdropping. On 27 August 1974, Sister Nijolė Sadūnaitė was arrested in her apartment

Sovietinio teismo nuteista trejiems metams sunkių darbų kalėjime Mordovijoje ir trejiems metams Sibiro tremties Bogučianų kaime Krasnojarsko srityje, 1975 m. birželio 17 d. teisme ji pasakė savo baigiamąją kalbą, persmelktą krikščioniškos dvasios, atleidimo, kartu ir griežto istorinio teisingumo savo tautai reikavimo. Ši kalba plačiai pasklido Vakarų žiniasklaidoje, o pasak politinio kalinio Vytauto Skuodžio, „Nijolės paskutinis žodis teisme visame pasaulyje sukėlė nuostabą ir susižavėjęmą jos asmenybe“.

Kalinimo metai jos taip pat nesugniuždė, atvirkščiai – liudijo dvasios tvirtybę: kalėjime Nijolė gynė kalinių teises, dvasiškai ir materialiai rėmė kameros drauges, net visai nepažįstamus likimo brolius ir seseris. Būdama tremtyje Sibire, Nijolė tapo žinoma visame pasaulyje, tūkstančiai laišku iš viso pasaulio su maldos, palaikymo, paramos žodžiais, seserį Nijolę palaikančių asmenų fotografijomis plūdo į mažą Bogučianų kaimą, į kurį buvo ištremta Nijolė Sadūnaitė, pašto skyrių. Nieko nepalikdama sau, sesuo Nijolė šiuos siuntinius išsiųsdavo kalintiems ir ištremtiems politiniams kaliniams, savo laiškais guosdama ir stiprindama jų dvasią.

Pasibaigus tremties laikui, 1980 m. liepos mėn. Nijolė Sadūnaitė grįžo į Lietuvą ir vėl įsitraukė į pograndinę veiklą. Tėsė „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos“ ir kitos pograndinės spaudos platinimą, vežė leidinius į Maskvą, iš kur Rusijos disidentų dėka jie pasiekdavo Vakarų pasaulį. Beveik penkerius metus (1982–1987 m.) Nijolė Sadūnaitė veikė po grindyse, slapstydamasi Lietuvoje, Rusijoje. Tuo metu laisvajame pasaulyje buvo išleistos dvi jos atsiminimų knygos, liudijusios asmeninę patirtą KGB teroro istoriją.

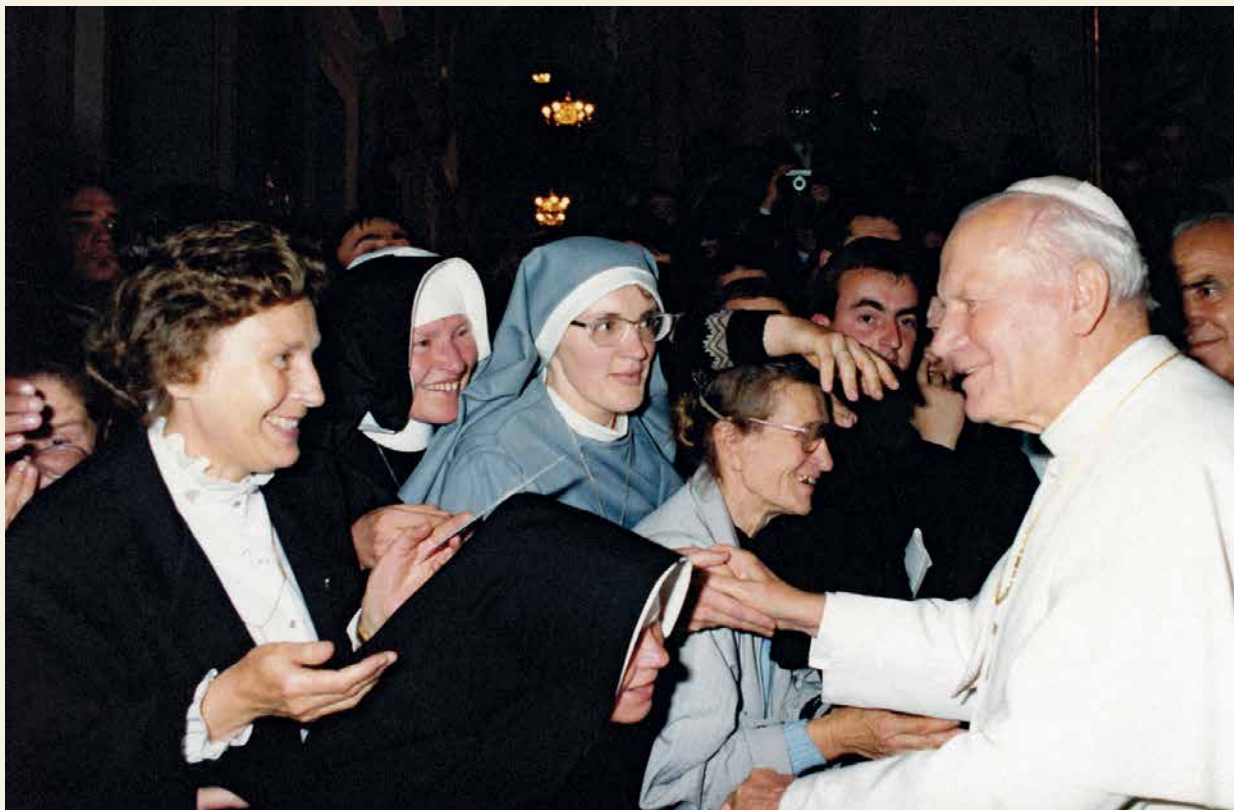
Komunistinio režimo žlugimo metais (1987–1989 m.) dar kartą išryškėjo reikšmingas sesers Nijolės vaidmuo Lietuvos istorijoje. Neabejotinas Nijolės Sadūnaitės nuopelnas demokratijos bei žmonių teisėms ir laisvėms buvo įsitraukimas į 1987 m. rugpjūčio 23 d.

located in Lazdynai residential district in Vilnius when printing the eleventh issue of the *Chronicle of the Catholic Church* in Lithuania. Imprisonment and humiliation as well as attempts to frustrate and break her down lasted in the KGB prison basement cells in Vilnius for almost ten months. The inhumane conditions did not crush her. Sister Nijolė's strong faith and humour used to bring despair and confusion to the KGB henchmen, whom she wittily called 'the miserable'.

On 17 June 1975, sentenced to three years of imprisonment in the forced labour camp in Mordovia and to three years of Siberian exile in Boguchany village, Krasnoyarsk Krai, by the Soviet court, she made her final court statement informed by Christian spirit and forgiveness as well as firm demand for historical justice in respect of her nation. This speech spread widely across the Western media. Political prisoner Vytautas Skuodis said that "Nijolė's final speech in court caused surprise at and admiration for her personality throughout the world."

Imprisonment did not crush her, but, quite on the contrary, proved the fortitude of her spirit. While in prison, Sister Nijolė defended the rights of prisoners and morally and materially supported her cell mates as well as many other brothers and sisters of fate. During her Siberian exile, she became known throughout the world, and thousands of letters from all over the world with prayers, expressions of support and encouragement, and photographs of people supporting Sister Nijolė flooded in to the post office in Boguchany village, the place of her exile.

In July 1980, after her term in exile was over, Sister Nijolė Sadūnaitė returned to Lithuania and engaged in the underground activities again. She continued disseminating the *Chronicle of the Catholic Church* in Lithuania and transporting the publications to Moscow, where Russian dissidents helped to pass them on to the Western world. For almost five years from 1982 to 1987, Sister Nijolė Sadūnaitė operated in the under-

Popiežius Jonas Paulius II laimina Vilniaus arkikatedroje bazilikoje susirinkusius tikinčiuosius. Sesuo Nijolė Sadūnaitė stovi pirmą iš kairės. Vilnius, 1993 m. rugsėjo mėn. *Fotografą nenurodytas (Nijolės Sadūnaitės asmeninis archyvas)*

Pope John Paul II blessing believers in Vilnius Arch-Cathedral Basilica. Sister Nijolė Sadūnaitė standing first on the left. Vilnius, September 1993. *Unknown photographer (Nijolė Sadūnaitė's personal archive)*

pirmojo sovietų valdžios nesankcionuoto mitingo prie Adomo Mickevičiaus paminklo Vilniuje organizavimą. Suprasdama galimų bausmių pavojų ir norėdama apsaugoti šeimas turinčius mitingo organizatorius, mitinge pirmoji prabilo Nijolė Sadūnaitė:

„Mylimi Broliai ir Seserys! Mes susirinkome čia paminėti gedulo dienos, kai du banditai – Stalinas ir

ground hiding in Lithuania and Russia. At that time, two books of her memoirs disclosing her personal experience of the KGB terror were issued in the free world.

The significant role played by Sister Nijolė in the Lithuanian history became evident during the collapse of the Communist regime (1987–1989). She clearly contributed to promotion of democracy and human

Hitleris – susitarė pasidalyti Europą. Tos nusikalstamos sutarties pasekmės yra iki šiol tebesitęsianti mūsų Tėvynės okupacija, genocidas, tikėjimo ir kultūros persekiojimas...“ Savo kalbą sesuo Nijolė užbaigė raginimu sugiedoti „Tautišką giesmę“. Jos bendražygiai pagristai teigia, kad Nijolės kalba išgelbėjo mitingą.

Sovietinės valdžios reakcija buvo žaibiška – sekė grasinimai susidoroti ir grasinantys pokalbiai prokuratūroje ir KGB rūsiuose, paskirtas namų areštas, pasipylė šmeižto banga to meto dienraštyje „Tiesa“, galiausiai 1988 m. vasario mėn. prie Adomo Mickevičiaus paminklo Nijolė Sadūnaitė buvo užpulta ir sumušta nežinomų užpuolikų.

Šią grasinimų ir susidorojimų laviną pristabdė tarptautinės bendruomenės pozicija. JAV Valstybės departamento pozicija žmogaus teisių gynimo klausimais Sovietų Sąjungoje, JAV Kongreso narių palaikymo kreipimaisi reikšmingai pakoregavo 1988 m. gegužės pabaigoje–birželio mėn. pradžioje vykusio Jungtinių Amerikos Valstijų Prezidento Ronaldo Reigano vizito Sovietų Sąjungoje programą. 1988 m. gegužės 30 d., likus vos kelioms dienoms iki Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio susikūrimo, Nijolė Sadūnaitė kartu su Antanu Terlecku dalyvavo Sovietų Sąjungos disidentų ir žmogaus teisių gynėjų susitikime su Jungtinių Amerikos Valstijų Prezidentu Ronaldu Reiganu Spaso rūmuose – JAV ambasadoje Maskvoje.

Nors ir neįstojusi į Lietuvos laisvės lygą, sesuo Nijolė Sadūnaitė aktyviai dalyvavo jos organizuotose protesto akcijose, 1988 m. bado streike Katedros aikštėje, reikalaujant paleisti tuo metu dar Sibiro platybėse kalintus politinius kalinius iš Lietuvos. Praėjus metams po garsiojo 1987 m. mitingo, 1988 m. rugpjūčio 23 d. Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio pakviesti Vilniaus Vingio parke susirinko keli šimtai tūkstančių dalyvių. Per vienus metus, anot kunigo Roberto Grigo, „įvyko geometrinė progresija nuo kelių šimtų „ekstremistų“

rights and freedoms by engaging in the organisation of the first rally unauthorised by the Soviet authorities at the monument to Adomas Mickevičius in Vilnius on 23 August 1987. Being aware of the risk of punishment and aiming to protect rally organisers with families, Sister Nijolė Sadūnaitė was the first to address the people: “Beloved Brothers and Sisters! We have gathered here to commemorate the day of mourning when the two thugs — Stalin and Hitler— agreed to divide Europe. This criminal agreement is still in force providing for the continuing occupation of our Homeland, genocide, religious and cultural persecution...” She finished her speech inviting the protesters to sing the National Song. Her fellow rally organisers rightly argue that Sister Nijolė’s speech saved the rally.

The Soviet authorities reacted in a split second. Threats of repression, intimidations at the Prosecutor’s Office and the KGB’s cells, house arrest, and a wave of defamation in the then daily *Tiesa* (Truth) were quick to follow. Finally, Nijolė Sadūnaitė was attacked and beaten up by unidentified people at the monument to Adomas Mickevičius in February 1988.

The avalanche of threats and repression was checked by the international community. The position of the US Department of State on human rights issues in the Soviet Union and appeals of the US Congress to US President Ronald Reagan significantly changed the agenda of his visit to the Soviet Union at the end of May and the beginning of June 1988. On 30 May 1988, just a few days before the emergence of the Lithuanian reform movement *Sąjūdis*, Sister Nijolė Sadūnaitė, together with Antanas Terleckas, participated in the meeting of dissidents and human rights activists of the Soviet Union with US President Ronald Reagan in Spaso House, US Embassy in Moscow.

Though never a member of the Lithuanian Freedom League, Sister Nijolė Sadūnaitė was actively in-

Laisvės premijų komisijos pirmininkė Radvilė Morkūnaitė-Mikulėnienė, 2017 m. Laisvės premijos laureatė Nijolė Sadūnaitė ir Seimo Pirmininkas Viktoras Pranckietis. Vilnius, 2018 m. sausio 13 d. *Fotografė Džoja Gunda Barysaitė (Lietuvos Respublikos Seimo archyvo nuotrauka)*

Radvilė Morkūnaitė-Mikulėnienė, Chair of the Freedom Prize Commission; Nijolė Sadūnaitė, winner of the Freedom Prize 2017, and Viktoras Pranckietis, Speaker of the Seimas. Vilnius, 13 January 2017. *Photo by Džoja Gunda Barysaitė (Archive of the Seimas of the Republic of Lithuania)*

prie Adomo Mickevičiaus paminklo iki kelių šimtų tūkstančių mitingo dalyvių Vingio parke“. Šio tautos virsmo nuopelnai, be daugelio kitų politinių kalinių aukos, neabejotinai priklauso ir Nijolei Sadūnaitei.

1988 m. lapkričio mėn. Nijolė Sadūnaitė buvo priimta į Lietuvos Helsinkio grupę, o 1989 m. tapo viena iš Lietuvos katalikiško moterų sambūrio „Caritas“ kū-

volved in the protest rallies organised by the League, including a hunger strike in Cathedral Square in 1988 demanding the release of Lithuanian political prisoners who still suffered confinement in the vast swathes of Siberia. On 23 August 1988, a year after the famous rally in 1987, several hundred thousand people came together in Vingis Park in Vilnius to the call of the

rėjų. 1989 m. vasarą ji išvyko į beveik pusantrų metų kelionę po Europą ir Jungtines Amerikos Valstijas, kur lankėsi vienuolynuose, katalikiškose mokyklose, JAV lietuvių bendruomenėse. Tuo metu ji ne kartą buvo susitikusi ir su popiežiumi Jonu Pauliumi II.

Nepriklausomoje Lietuvoje sesuo Nijolė Sadūnaitė aktyviai dirbo Vilniaus arkivyskupijos „Caritas“ organizacijoje, rūpinosi žmonėmis, kuriems reikėjo pagalbos, aktyviai reiškė savo nuomonę politiniais ir visuomeniniais Lietuvos klausimais. Jos neišsenkantis laisvės žodis iki šiol skamba mokyklose, įvairiuose susitikimuose, istorinės atminties puoselėjimo renginiuose.

Sesers Nijolės Sadūnaitės gyvenimas iki šiol įkvepia Lietuvos ir pasaulio visuomenę. Jos atsiminimų knygos išverstos į daugelį pasaulio kalbų, apie ją sukurti ir kuriami dokumentiniai filmai. 1990 m. Jungtinių Amerikos Valstijų Respublikonų partijos Kalifornijos skyrius ją apdovanojo medaliu už ilgametę kovą už žmogaus teises, 1992 m. Nijolei Sadūnaitei suteiktas Teksaso miesto Garbės pilietės vardas. Tais pačiais metais Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Pirmininko Vytauto Landsbergio įsaku Nijolė Sadūnaitė apdovanota Sausio 13-osios atminimo medaliu. 1998 m. Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus įsaku Nijolei Sadūnaitei suteiktas Vyčio Kryžiaus Komandoro didysis kryžius, o 2000 m. – Lietuvos nepriklausomybės medalis.

Lithuanian reform movement Sąjūdis. In addition to many other political prisoners sacrificing themselves, Nijolė Sadūnaitė surely contributed to the transformation of the nation.

Sister Nijolė Sadūnaitė joined the Lithuanian Helsinki Group in November 1988 and co-founded the Lithuanian Catholic Women's Association *Caritas* in 1989. In the summer of 1989, she went on nearly a year-and-a-half-long journey across Europe and the United States of America, where she visited convents, Catholic schools and Lithuanian communities in the USA. At the same time, she had several meetings with Pope John Paul II.

In the independent Lithuania, Sister Nijolė Sadūnaitė engaged in the activities of the organization of Vilnius Archdiocese *Caritas*, took care of people in need, and expressed her opinions on Lithuania's political and societal issues. Her tireless call for freedom still echoes in schools, various meetings, and at historical remembrance events.

Sister Nijolė Sadūnaitė's life has been inspiring people in Lithuania and throughout the world. Her memoirs have been translated into many languages, and her life has been turned into several films and documentaries. The California Republican Party of the United States of America awarded her with a medal for her life-long struggle for human rights in 1990, and the City of Texas bestowed the title of honorary citizenship on her in 1992. Nijolė Sadūnaitė also received the Commemorative Medal of 13 January by the decree of Vytautas Landsbergis, President of the Supreme Council-Reconstituent Seimas of the Republic of Lithuania, in 1992, and the Grand Cross of Commander of the Order of the Cross of Vytis and the Independence Medal of Lithuania by the decree of Valdas Adamkus, President of the Republic of Lithuania, in 1998 and 2000, respectively.

2016 METŲ LAISVĖS PREMIJOS LAUREATAS –
VIENAS IŠ LIBERALIOS KRYPTIES LIETUVIŲ
IŠEIVIJOS VISUOMENINĖS ORGANIZACIJOS
„SANTARA-ŠVIESA“ LYDERIŲ, RESPUBLIKOS
PREZIDENTAS VALDAS ADAMKUS

*„Laisvė iškovojama ir apginama, įtvirtinama ir
įprasminama, tačiau ji niekad nėra baigtinė būseną,
leidžianti atsipalaiduoti ir užsimiršti. Laisvė yra kaip
budėjimas, širdyje saugant savo ir savo tautos vertybes,
saugant tautos vienybę ir laisvę. Kaip budėjimas prie
Laisvės laužų 1991 metų sausį.“*

*Iš Prezidento Valdo Adamkaus kalbos iškilmingoje
Laisvės premijos įteikimo ceremonijoje.
Lietuvos Respublikos Seimas, 2017 m. sausio 13 d.*

Valdas ADAMKUS gimė 1926 m. lapkričio 3 d. Kaune. Tais metais, kai jauna Lietuvos Respublikos demokratija pralaimėjo autoritarinio politinio režimo šalininkams. Mokėsi Jono Jablonskio pradžios mokykloje ir Kauno „Aušros“ gimnazijoje. Dar būdamas gimnazistu buvo priverstas išmokti laisvės pamokas: Lietuva neteko nepriklausomybės, o šalies žmonės – net ir turėtų laisvių. 1940-aisiais, Raudonajai armijai užėmus Kauną, Valdas Adamkus įsitraukė į pasipriešinimo judėjimą, o artima tuo metu užsimezgusi draugystė su Prezidento Kazio Griniaus šeima paliko žymę priimančiam tolesniam būsimajam prezidento pasirinkimui. Kazio Griniaus nepalankus požiūris į žmogaus teisių pažeidimus, diktatoriškus ir radikalius politinius sprendimus, gebėjimas net mirtino pavojaus aplinkybėmis nenusižeminti ir neatsisakyti savo pažiūrų tapo pavyzdžiu, kuriuo buvo verta sekti. Kazys Grinius buvo vienas iš nedaugelio Lietuvos politinio elito atstovų,

PRESIDENT VALDAS ADAMKUS, WINNER
OF THE FREEDOM PRIZE 2016, ONE OF THE
LEADERS OF THE SANTARA-ŠVIESA, THE
LIBERAL CIVIC ORGANIZATION OF THE
LITHUANIAN EXPATRIATE COMMUNITY

*“Freedom is fought for and safeguarded, consolidated
and given a meaning. However, freedom is never a fixed
state allowing us to relax and start taking it for granted.
It is like being on watch and protecting personal and
national values as well as national unity and freedom
in one’s heart. It is the same as being on watch
at the Bonfires of Freedom in January 1991.”*

*From the speech by President Valdas Adamkus delivered
at the Freedom Prize award ceremony.
Seimas of the Republic of Lithuania, 13 January 2017*

Valdas ADAMKUS was born in Kaunas on 3 November 1926, the year when the budding democrats of the Republic of Lithuania lost to the supporters of an authoritarian regime. He studied at the Jonas Jablonskis Elementary School and the *Aušra* Gymnasium in Kaunas and learned his first lesson of freedom while studying at the Gymnasium, as this was when Lithuania lost its independence and its people were denied the few freedoms they had had. When the Red Army occupied Kaunas in 1940, Valdas Adamkus joined the resistance movement. His close friendship with the family of President Kazys Grinius, which was formed during that period, made a huge influence on the future choices of the president-to-be. His negative attitude to human rights violations and dictatorial and radical political decisions, as well as his ability to remain dignified and true to his views even in the face of death was an example well worth following. Grinius

Valdas Adamkus. Fotografė Džoja Gunda Barysaitė

Valdas Adamkus. Photo by Džoja Gunda Barysaitė

kurie didžiausio tautos nuosmukio ir nacių okupacijos baisių akivaizdoje nepabūgo viešai rodyti savo pilietinės pozicijos. Grinių šeimoje būsimasis prezidentas mokėsi pagarbos, demokratijos, supratimo ir laisvo žmogaus įsipareigojimo savo tautai. Valdas Adamkus ne kartą yra pasakęs, kad Kazys Grinius yra jo idealas. Tie patys idealai Antrojo pasaulinio karo metais paskatino penkiolikmetį gimnazistą kartu su artimiausiais bendražygiais Liūtu Griniumi ir Gabrieliumi Landsbergiu-Žemkalniu ištraukti į jaunųjų Laisvės kovotojų būrelį, leidusį pagrindinį antinacinį laikraštį „Jaunime, budėk!“ Ši pagrindinė veikla buvo lyg egzaminas, patikrinęs, ką jaunuoliui reiškia laisvė.

1944 m. liepos mėn. Valdas Adamkus su šeima pasitraukė į Vokietiją ir įsikūrė pabėgėlių stovykloje netoli Vroclavo, tuometinio Breslau. Tačiau jau netrukus, nieko nesakęs tėvams, paliko karo pabėgėlių stovyklą ir grįžo į Lietuvą prisijungti prie Žemaitijoje formuojamos lietuvių savanorių Tėvynės apsaugos rinktinės kovai su Raudonąja armija. Tačiau tai buvo mėginimas be vilties laimėti, atnešęs pralaimėjimo pamokas. 1944 m. rudenį Valdas Adamkus vėl pasitraukė į Vakarus.

1946 m. Vokietijoje, Eichštate, Valdas Adamkus baigė karo pabėgėlių lietuvių gimnaziją, studijavo Miuncheno universiteto Gamtos ir biologijos fakultete. 1948 m. Vokietijoje surengta Pavergtųjų tautų olimpiada tapo Valdo Adamkaus sportinės karjeros viršūne ir labai išpopuliarino Valdą Adamką lietuvių bendruomenėje. Lengvosios atletikos rungtyse jis laimėjo du aukso (šuolių į aukštį ir į tolį rungtyse) ir du sidabro (sprinto rungtyse) medalius.

1949 m. Valdas Adamkus su šeima atvyko į Jungtines Amerikos Valstijas. Amerikoje jį pasitiko Prezidento Kazio Griniaus šeima. Valdas Adamkus dirbo paprastu darbininku automobilių dalių gamykloje Čikagoje, vėliau – braižytoju vienoje inžinerijos įmonėje. 1960-aisiais Valdas Adamkus baigė Ilnojaus technologijos institutą, įgijo statybų inžinieriaus specialybę.

was one of the few representatives of the Lithuanian political elite who never feared to make his civil stance known in public, even faced with the deepest national decline and the terror of the Nazi occupation. The future president learned from the Grinius family the lessons of respect, democracy, understanding and a free person's commitment to his nation. Valdas Adamkus has said that Grinius was his ideal on numerous occasions. These same ideals propelled Adamkus as a fifteen-year-old Gymnasium student, in tandem with his friends Liūtas Grinius and Gabrielius Landsbergis-Žemkalnis, to join the Young Freedom Fighters Club engaged in publishing an underground anti-Nazi newspaper *Jaunime, budėk!* (Young People, Stay Vigilant). The underground activities put Adamkus' belief in freedom to the test.

In July 1944, Adamkus fled to Germany together with his family and settled in a refugee camp near Wrocław, then known as Breslau. However, soon Adamkus left the refugee camp without a word to his parents and returned to Lithuania to join the Lithuanian Volunteer Homeland Protection Force, formed in Samogitia Region, to fight against the Red Army. This task was a hopeless endeavour that resulted in a lesson of defeat. Subsequently, in the autumn of 1944, Adamkus sought refuge in the West again.

In 1946, Adamkus completed the Gymnasium for Lithuanian wartime refugees in Eichstätt, Germany, and went on to study at the Faculty of Natural Science at Munich University. The Olympic Games of the Enslaved Nations in Germany in 1948 marked the pinnacle of his career in sports, bringing him popularity in the Lithuanian expat community. He won two gold (in high jump and long jump) and two silver medals (in sprint) in track-and-field events.

In 1949, Adamkus and his family moved to the United States of America, where they were welcomed by the

„Santaros-Šviesos“ vakaro dalyviai. Iš kairės: Algimantas Mackus, Henrikas Nagys, Valdas Adamkus, Marius Katiliškis, Juozas Bačiūnas, Vincas Trumpa, Rita Žukaitė. Tabor Farma, apie 1956 m. *Fotografas nenurodytas (Valdo Adamkaus asmeninio archyvo nuotrauka)*

Participants of the event organised by the Santara-Šviesa Federation. From left to right: Algimantas Mackus; Henrikas Nagys; Valdas Adamkus; Marius Katiliškis; Juozas Bačiūnas; Vincas Trumpa; and Rita Žukaitė. Tabor Farm, around 1956. *Unknown photographer (Personal archives of Valdas Adamkus)*

Valdas Adamkus yra vienas iš tų išeivių, kurie skyrė Tėvynei visą savo gyvenimą. Jis aktyviai įsitraukė į lietuvių išeivijos visuomeninę ir politinę veiklą. Netrukus tapo vienu iš studijuojančios lietuvių išeivių jaunuomenės lyderių, vienu iš lietuvių studentų „Santaros“ organizacijos kūrėjų. Po kelerių metų ši organizacija susijungė su anksčiau Vokietijoje įsikūrusia liberalia studentijos ir jaunuomenės organizacija „Šviesa“ ir tapo liberalios krypties išeivijos visuomenine organizacija „Santara-Šviesa“. Šio sambūrio organizatoriais kartu su Valdu

family of Kazys Grinius. Valdas Adamkus worked as an ordinary worker in a Chicago factory of car parts and later as a draughtsman in an engineering firm. In 1960, Adamkus graduated from the Illinois Institute of Technology with a degree in civil engineering.

Adamkus is one of the Lithuanians in exile who dedicated their whole life to the service to his country of origin. As Adamkus was actively engaged in social and political life of the Lithuanian expatriate community, it only took him a while to become one of the leaders

Adamkumi buvo Vytautas Kavolis, Julius Šmulskštys ir Raimundas Mieželis. Gyvendamas Jungtinėse Amerikos Valstijose, Valdas Adamkus rengė protesto prieš Lietuvos okupaciją akcijas, organizavo įvairias peticijas, kurios būdavo teikiamos aukščiausias pareigas einantiems Jungtinių Amerikos Valstijų valdžios atstovams. 1956 m., būdamas studentas, aktyviai dalyvavo rengiant peticiją Jungtinių Amerikos Valstijų prezidentui Dvaitui Eisenhoweriui, vėliau – Jungtinėms Tautoms. Peticijoje Jungtinių Amerikos Valstijų vadovybė buvo raginama pasinaudoti turimomis priemonėmis ir padėti Sibire esantiems Lietuvos tremtiniais, atkreiptas dėmesys į okupuotą Lietuvą ir kitas Sovietų Sąjungos užgrobtas valstybes. Greitai išryškėjo organizaciniai Valdo Adamkaus gebėjimai ir telkiančios asmenybės bruožai. 1956 m., kai sovietai ėmėsi represijų Vengrijoje, Valdas Adamkus lietuvių išeivių jaunimo vardu siuntė protesto telegramą Jungtinių Amerikos Valstijų prezidentui ir Jungtinių Tautų sekretoriui. 1958 m. išeivių jaunimo organizacijų vardu išsiuntė protesto telegramą į Vatikaną, kurioje protestavo prieš popiežiaus Jono XXIII sprendimą uždaryti Lietuvos pasiuntinybę Vatikane. 1958–1965 metais Valdas Adamkus buvo „Santaros-Šviesos“ federacijos, paskelbusios šūkį „Veidu į Lietuvą“, vicepirmininkas, o 1967 metais buvo išrinktas šios organizacijos pirmininku. Jo, kaip ir kitų iškilų šios organizacijos narių – Vytauto Kavolio, Aleksandro Štromo, Liūto Mockūno ar Vinco Rastenio, idėjos tautos kultūros istorijoje paliko neišdildomą žymę. „Santara-Šviesa“ leido žurnalą „Metmenys“, knygas, rengė įvairias kultūrines akcijas, skirtingai nei kitos išeivijos organizacijos, pasisakė už ryšius su okupuota gimtine. Valdo Adamkaus sodyboje prie Mičigano ežero subrendo ištisa karta laisvų ir atvirų žmonių, objektyviai suvokiančių krašto padėtį, ryžtingai ir sumaniai prisidėjusių prie Lietuvos laisvės kovos. Daugelis jų vėliau pasitarnavo ir tebetarnauja nepriklausomai Lietuvai,

of the Lithuanian expat students and a co-founder of the Lithuanian *Santara* student organisation. Several years later, the organisation merged with the previously Germany-based liberal organisation of students and youth, entitled *Šviesa*, to form a public organisation of liberally-minded expats, entitled *Santara-Šviesa*. Along with Valdas Adamkus, the organisation was co-founded by Vytautas Kavolis, Julius Šmulskštys and Raimundas Mieželis.

While residing in the US, Adamkus was an active organiser of protests against the occupation of Lithuania and an initiator of numerous petitions sent to the highest posts in the US Government. In 1956, as a student, Adamkus was actively involved in drafting a petition to Dwight Eisenhower, President of the United States, and subsequently a petition to the United Nations. The Petition urged the US leadership to take all possible measures to help Lithuanian deportees in Siberia and drew the attention to the occupied Lithuania and other countries invaded by the Soviet Union. Adamkus' organisational capacities and active leadership skills soon came to the fore. In 1956, when the Soviets embarked on repressions against Hungary, Adamkus sent a protest telegram, drafted on behalf of the Lithuanian expat youth, to the US President and the Secretariat of the United Nations. In 1958, he sent a protest telegram to Vatican on behalf of the expat youth organisations, protesting against the decision of Pope John XXIII to close down the Lithuanian mission in Vatican. In 1958–1965, Adamkus was Vice-Chairman of the *Santara-Šviesa* Federation, and organisation acting under the slogan “Facing Lithuania.” In 1967, he was elected its Chairman. His ideas, alongside the thoughts of other outstanding members of the Organisation, including Vytautas Kavolis, Aleksandras Štromas, Liūtas Mockūnas, and Vincas Rastenis, left an indelible mark in the history of national culture.

skleisdami demokratijos vertybes. 1961–1964 metais Valdas Adamkus buvo Amerikos lietuvių bendruomenės tarybos (LB) narys, Centro valdybos vicepirmininkas, Amerikos lietuvių tarybos (ALT) narys.

Darbštumas, kompetencija ir aukšti moralės principai leido Valdui Adamkui eiti atsakingas pareigas Jungtinių Amerikos Valstijų administracijoje, užmegzti ryšius su žymiais tos šalies ir kitų demokratinių valstybių veikėjais, o užsimezgusiomis pažintimis pasinaudoti Lietuvos laisvės byloje. XX a. aštuntojo dešimtmečio pradžioje Valdas Adamkus buvo pakviestas dirbti į kuriamą JAV aplinkos apsaugos federalinės valdžios instituciją – Aplinkos apsaugos agentūrą. Jis vadovavo aplinkos apsaugos mokslinių tyrimų centrui, vėliau buvo paskirtas penktojo regiono (Vidurio Vakarų) Aplinkos apsaugos agentūros administratoriaus pavaduotoju. 1981 m. tapo šio regiono Aplinkos apsaugos agentūros administratoriumi.

Net ir eidamas atsakingas pareigas Jungtinių Amerikos Valstijų administracijoje, jis aktyviai dalyvavo lietuvių išeivijos visuomeninėje ir politinėje veikloje. Lankydamas gimtinę net ir tuomet, kai tai buvo sunku ir ne visų išeivijos sluoksnių deramai suprantama, Valdas Adamkus palaikė ryšius su demokratiškai nusiteikusiomis Lietuvos jėgomis. Aplinkos apsauga vėlyvaisiais Šaltojo karo metais buvo viena iš tų sričių, kur Jungtinės Amerikos Valstijos ir Sovietų Sąjunga bandė megzti draugiškesnius ryšius, keisdavosi dvišalėmis delegacijomis. Valdas Adamkus, pasinaudodamas tokia galimybe, nuo 1972 m. beveik kasmet lankydavosi Lietuvoje ir lyg naujasis knygnešys gabeno į Lietuvą Sovietų Sąjungoje uždraustą išeivijos literatūrą. Šių kelionių metu jis susipažino su artimu bičiuliu, gamtininku profesoriumi Česlovu Kudaba, o būdamas Jungtinių Amerikos Valstijų paramos Baltijos šalims aplinkosaugos srityje koordinatoriumi, Valdas Adamkus organizavo Lietuvos mokslo įstaigų atstovų stažuotes Jungtinėse Amerikos

Santara-Šviesa Federation was engaged in publishing the *Metmenys* magazine and books; it also organised various cultural events and, in contrast to other expat organisations, made a clear stance in favour of keeping the relations with the occupied Homeland. Valdas Adamkus' cottage on Lake Michigan raised an entire generation of free and open-minded people, who had an objective view of the situation in their homeland and were determined and resourceful in their contribution to the struggle for Lithuania's freedom. Many of them went on to serve the cause of independence in Lithuania and continue to do so by spreading the values of democracy. In 1961–1964 Adamkus was a member of the Board of the American-Lithuanian Community (LC), Vice-Chairman of the Centre Board, and member of the American-Lithuanian Council (ALC).

Diligence, competence, and high moral standards enabled Adamkus to embark on his service in the US administration, establish contacts with famous political actors in the US and other democracies and use these contacts for Lithuania's freedom cause. In early 1970s, Valdas Adamkus was invited to work for the newly established US federal Environment Protection Agency (EPA). He headed the Environment Research Centre and was later appointed Deputy Administrator at the US EPA Region 5 (Midwest Region). In 1981, he was promoted to Administrator of the Environment Protection Agency.

Even while working hard in the US administration, Adamkus was actively engaged in public and political activities of the Lithuanian expatriate community. While visiting his homeland when it was difficult to do so and such actions were not adequately interpreted by various sections of the expatriate community, Valdas Adamkus maintained his contacts with democratically minded forces in Lithuania. At the end of the Cold War, environment protection was among the

Valstijose, padėjo Vilniaus universiteto bibliotekai įsigyti naujausios mokslinės literatūros. Valdas Adamkus visą atkurtos Lietuvos laiką palaiko glaudžius ryšius su akademine bendruomene. 1989 m. jis buvo išrinktas Vytauto Didžiojo universiteto Atkuriamosios tarybos garbės nariu, o 2010 m. – išrinktas Vytauto Didžiojo universiteto Tarybos pirmininku. Valdas Adamkus tapo bundančios Lietuvos liudininku, jam teko dalyvauti ne viename Lietuvos laisvės mitinge, stebėti Sąjūdžio išjudintų ir laisvės pasiilgusių Lietuvos žmonių pakilimą į kovą už savo teises ir tautos laisvę. Galiausiai 1990 m. kovo 11 d. jis Čikagos lietuviams pranešė laukimą ir jaudinančią, nors vis dar ir sunkiai tikėtą, žinią – Lietuva ką tik paskelbė Nepriklausomybę, Lietuva vėl laisva!

Valdas Adamkus aktyviai įsitraukė į nepriklausomos Lietuvos kultūrinį, visuomeninį ir politinį gyvenimą. Viešajame nepriklausomos Lietuvos politiniame gyvenime Valdas Adamkus pasirodė ėmęs vadovauti Stasio Lozoraičio, kandidatavusio tapti pirmuoju Lietuvos Respublikos Prezidentu, rinkimų štabui – 1993 m. rinkimuose. Tai buvo pirmasis susidūrimas su pereinamojo laikotarpio sunkumų prislėgto krašto politine kultūra. Nors tuomet Stasys Lozoraitis pralaimėjo Algirdui Brazauskui, tačiau Prezidento rinkimuose vyko kultūringa kova ir žmonėms buvo pasiūlytos pirmosios laisvo pasirinkimo pamokos.

1998 m. Valdas Adamkus buvo išrinktas antruoju nepriklausomybę atkūrusios Lietuvos Prezidentu. Jis iškelė spartaus šalies modernizavimo idėją ir nuosekliai rėmė jos įgyvendinimą, klojo pilietinės santarvės, politinio pliuralizmo ir tolerancijos pamatus Lietuvoje. Valdas Adamkus pasižymėjo pagarbia ir žmogiškai šilta laikysena bei aukšta politine kultūra. Jis visuomenės akyse nemažai prisidėjo prie pačios politikos sąvokos reabilitavimo. Jam pavyko įgyti neginčytiną moralinį ir politinį autoritetą šalyje. Vienas didžiausių Valdo Adamkaus prezidentavimo pasiekimų buvo jo didžiulis

areas where the United States of America and the Soviet Union sought to develop friendlier relations and organised exchanges of delegation visits. Adamkus seized the opportunity to almost annually visit Lithuania from 1972 and, like a new generation book carrier, smuggled in literature authored by expatriates, which was banned in the Soviet Union. It was during these trips to Lithuania that he met his close friend, geographer Prof Česlovas Kudaba. In the capacity of the coordinator of US aid to the Baltic States in the field of environment protection, Valdas Adamkus organized study visits for representatives of Lithuania's academic institutions to the US and helped Vilnius University to obtain the latest academic literature. Throughout the period of the restored Lithuania, Adamkus has maintained close contacts with the academic community. He was elected honorary member of the Restoration Council of Vytautas Magnus University in 1989. In 2010, he became a member of the Council of Vytautas Magnus University. Adamkus witnessed the awakening in Lithuania and had a chance to attend a number of freedom rallies and watch the people of Lithuania, yearning for freedom and stirred to action by the *Sąjūdis*, rise for their rights and national freedoms.

Finally, on 11 March 1990, Adamkus conveyed to Lithuanians in Chicago the long-awaited and exciting, though hardly credible, news: Lithuania had just declared its independence. Lithuania was free again.

Adamkus actively engaged in cultural, social and political life of the independent Lithuania. His first appearance in public political life at the time was in the capacity of the head of the electoral campaign of the presidential candidate Stasys Lozoraitis during the elections of the first President of the Republic of Lithuania in 1993. It was the first time when Adamkus came to grips with the political culture of a country overburdened by challenges of the transitional period.

Valdas Adamkus apžiūri barikadas prie Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos. Vilnius, 1991 m. gegužės 1 d. *Fotografas nenurodytas* (Valdo Adamkaus asmeninio archyvo nuotrauka)

Valdas Adamkus views the barricades at the Supreme Council of the Republic of Lithuania. Vilnius, 1 May 1991. *Unknown photographer* (Personal archives of Valdas Adamkus)

indėlis į derybas dėl stojimo į svarbiausių Vakarų pasaulio bendrijos institucijas NATO ir Europos Sąjungą. „Kai žlugo Sovietų Sąjunga, daugeliui Vakarų šalių atsivėrusi Rytų Europa atrodė kartu ir patraukli, ir grėsminga. Tuo metu Prezidento Valdo Adamkaus pažadas vesti ir atvesti Lietuvą į euroatlantinę tautų bendruomenę skambėjo kaip atviras iššūkis pasaulio tvarkai, paveldėtai iš Šaltojo karo laikų“, – sakė dr. Zbignevas Bžezinskis. 2004 m. Valdas Adamkus buvo išrinktas

Although Stasys Lozoraitis lost to Algirdas Brazauskas, the presidential candidates engaged in a decent competition and offered the first lessons of free choice for people.

Valdas Adamkus was elected second President of the independent Republic of Lithuania in 1998. He proposed an idea of rapid modernisation of Lithuania, consistently supported its implementation, and laid the foundations for civic concord, political pluralism and

antrajai Lietuvos Respublikos Prezidento kadencijai. Inauguracijos kalboje jis atkreipė dėmesį į tai, kad, nors mūsų valstybė jau didžiavosi naryste Europos Sąjungoje ir NATO, „Lietuvoje vis dar trūksta Europos. Jos nepakanka visuomenės sąmonėje, kasdieninėje žmonių veikloje“, ir pažadėjo atkurti tarptautinį Lietuvos autoritetą, kad Lietuvos vaidmuo regione, Europoje ir pasaulyje būtų didesnis. Vienu iš Valdo Adamkaus prezidentavimo pasiekimų yra į Europą grįžtančios Lietuvos europietiškos reputacijos atkūrimas. Valdas Adamkus dažnai apibūdinamas kaip vakarietiškas Prezidentas, grąžinęs savo šalį į jos vakarietišką kontekstą. Valdo Adamkaus vakarietiška laikysena reprezentavo visos Lietuvos vakarietišką laikyseną. Pagrindinis Valdo Adamkaus vykdytos užsienio politikos bruožas buvo įsitikinimas, kad politikai privalo paisyti esminių tarptautinės teisės principų: pagarbos žmogaus teisėms, valstybių suverenumui, šalies teritorijos vientisumui.

Prezidentu išbuvęs dvi kadencijas, Valdas Adamkus atliko neįkainojamą vaidmenį, įtvirtindamas mūsų valstybę pasaulio bendruomenėje. Jis užtikrino pažangą, skiepijo demokratines vertybes, skatino tarptautinį bendradarbiavimą ir oriai atstovavo Lietuvai visada ir visur, kai to prireikdavo. Prezidentas Valdas Adamkus pagrįstai vertinamas už atvirą ir visą apimančią Lietuvos užsienio politiką.

Vienas jo prioritetų buvo Baltijos regiono valstybių sąveika. Trijų Baltijos valstybių – Lietuvos, Latvijos ir Estijos – vadovų nuolatinės konsultacijos dėl integracijos į europines ir transatlantines struktūras, vėliau – bendradarbiavimas Europos Sąjungos ir NATO viduje tapo įprasta praktika. Jis dėjo daug pastangų stiprinant Lietuvos ir Lenkijos ryšius, o sunkiausiomis akimirkomis buvo ir tarpininku siekiant sutarimų tarp Lenkijos ir didžiųjų Europos Sąjungos valstybių. Nuo 1998 m. Lietuva ir Lenkija tapo strateginėmis partnerėmis. Daugelyje dvišalių susitikimų buvo aptariami Lietuvos

tolerance in Lithuania. Adamkus came to be known by his courteous and humane attitude and outstanding political culture. He contributed substantially to raising the profile of politicians in the public eye. He managed to gain an unarguable moral and political authority in Lithuania. One of the major achievements of Valdas Adamkus as President of the Republic of Lithuania was his enormous contribution to the negotiations for Lithuania's accession to the key organisations of the Western community, namely, NATO and the European Union. Dr Zbigniew Brzezinski once said that following the fall of the Soviet Union, many Western countries found the open Eastern Europe to be both attractive and intimidating. President Adamkus' pledge to lead Lithuania to the Euro-Atlantic community of nations sounded like an open challenge to the global order inherited from the Cold War. In 2004, Valdas Adamkus was elected President of the Republic of Lithuania for the second term. In his inaugural address, he observed that despite its membership of the European Union and NATO, "Lithuania is not yet a truly European nation; European thinking is not yet rooted in the minds of our people and European approach is not yet established in our daily activities" and promised to restore Lithuania's international standing in order to strengthen the role of Lithuania in the region, in Europe, and in the world. One of the achievements of Valdas Adamkus in his presidential capacity is the restoration of Lithuania's European course. Adamkus is often described as a pro-Western President who brought his country back to the Western context. Valdas Adamkus' pro-Western stance represented a pro-Western stance of the entire Lithuania. The main characteristics of his foreign policy was the conviction that politicians must respect the fundamental principles of international law, including respect for human rights, national sovereignty, and territorial integrity.

In his two presidential terms, Adamkus played

Prie derybų stalo Ukrainoje ieškant išeities iš politinės aklovietės. Iš kairės: kandidatas į Ukrainos prezidentus Oranžinės revoliucijos lyderis Viktoras Juščenka, Lenkijos Prezidentas Aleksandras Kwaśniewskis, Ukrainos Prezidentas Leonidas Kučma, Lietuvos Prezidentas Valdas Adamkus, kandidatas į Ukrainos prezidentus Viktoras Janukovyčius, Europos Sąjungos Tarybos generalinis sekretorius Chavjeras Solana. Kijevas, 2004 m. gruodžio 6 d. *Fotografė Džoja Gunda Barysaitė (Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarija)*

Around the negotiation table in Ukraine in search of a solution to the political impasse. From left to right: Viktor Yushchenko, Ukrainian presidential candidate and leader of the Orange Revolution; Aleksander Kwaśniewski, President of the Republic of Poland; Leonid Kuchma, President of Ukraine; Valdas Adamkus, President of the Republic of Lithuania; Viktor Yanukovich, Ukrainian presidential candidate; Javier Solana, Secretary General of the Council of the European Union. Kyiv, 6 December 2004. *Photo by Džoja Gunda Barysaitė (Office of the President of the Republic of Lithuania)*

ir Lenkijos strateginės partnerystės, regioninio saugumo, kultūrinio bendradarbiavimo, lietuvių ir lenkų tautinių mažumų bei kiti klausimai. Palaikydamas dialogą su Lenkija Prezidentas Valdas Adamkus nevengė sudėtingų abiejų tautų bendros istorijos klausimų.

Pažymėtina Valdo Adamkaus veikla stiprinant bendradarbiavimą tarp Vidurio ir Rytų Europos valstybių ir jas suartinant su Vakarų šalimis. Jis iškėlė tikslą tolyn į Rytus plėsti saugumo ir stabilumo erdvę, skatinti de-

an invaluable role in reinforcing the position of our state in the global community. He ensured progress, fostered democratic values, promoted international cooperation and represented Lithuania with dignity everywhere when it was needed. President Adamkus is justifiably appreciated for an open and inclusive Lithuania's foreign policy.

Regional interaction among the three Baltic States was one of his priorities. Regular consultations among

2016 m. Laisvės premijos laureatai Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Pirmininkas, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras Vytautas Landsbergis ir Prezidentas Valdas Adamkus. Vilnius, 2017 m. sausio 13 d. *Fotografė Džoja Gunda Barysaitė (Lietuvos Respublikos Seimo archyvo nuotrauka)*

Freedom Prize 2016 winners: Vytautas Landsbergis, Chairman of the Supreme Council-Reconstituent Seimas and Signatory to the Act of Independence, and President Valdas Adamkus. Vilnius, 13 January 2017. *Photo by Džoja Gunda Barysaitė (Archive of the Seimas of the Republic of Lithuania)*

mokratijos vertybių sklaidą. Prezidentas Valdas Adamkus savo užsienio politiką išplėtė į Europos Rytus – čia kelio į demokratinį šalių bendriją intensyviai ieškojo kitos posovietinės šalys, ypač Ukraina. Prezidentas reikšmingai prisidėjo prie Ukrainos, Gruzijos, Moldovos ir kitų šalių laisvės stiprinimo. Valdo Adamkaus ir kitų tarptautinių derybininkų dėka pavyko išvengti smurto Ukrainoje per Oranžinę revoliuciją. 2004 m. lapkričio 26 d. Prezidentas Valdas Adamkus dalyvavo tarptautinėje derybų misijoje Ukrainoje, kai buvo ie-

the Heads of State of Lithuania, Latvia and Estonia on integration into the European and Transatlantic structures and on subsequent cooperation within the European Union and NATO became a common practice. Adamkus made every effort to strengthen the relations between Lithuania and Poland, and in the most difficult moments, he acted as a facilitator in reaching agreements between Poland and major EU countries. Since 1998, Lithuania and Poland have become strategic partners. A number of bilateral meetings discussed, among others, the strategic partnership between Lithuania and Poland, regional security, cultural cooperation, and Lithuanian and Polish national minorities. In his dialogue with Poland, President Adamkus did not avoid complicated issues arising from the common history of the two nations.

Also noteworthy are Adamkus' endeavours in strengthening the cooperation between Central and Eastern European countries and bringing them closer to the West. He set a target to expand the area of security and stability and promote the spread of democratic values further to the East. Adamkus expanded his foreign policy to Eastern Europe, where other post-Soviet countries, particularly Ukraine, actively sought their way to join the community of democracies. Adamkus made a significant contribution to enhancing freedom in Ukraine, Georgia, Moldova and other countries. Thanks to Valdas Adamkus and other international negotiators, violence was avoided in Ukraine during the Orange Revolution. On 26 November 2004, President Adamkus took part in the international negotiation mission in Ukraine in search of a solution to the political impasse after the presidential elections. During the Orange Revolution, Adamkus visited Ukraine on several occasions. He was among the few foreign leaders who came to Georgia in August 2008 to support the country's freedom and territorial integrity at the

Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės sveikinimai. Nuotraukoje: kardinolas Audrys Juozas Bačkis, Prezidentas Valdas Adamkus, Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Pirmininkas, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras Vytautas Landsbergis, Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė. Vilnius, 2017 m. sausio 13 d. *Fotografė Džoja Gunda Barysaitė (Lietuvos Respublikos Seimo archyvo nuotrauka)*

Congratulations by Dalia Grybauskaitė, President of the Republic of Lithuania. From left to right: Cardinal Audrys Juozas Bačkis; President Valdas Adamkus; Vytautas Landsbergis, President of the Supreme Council-Reconstituent Seimas and Signatory to the Act of Independence, and Dalia Grybauskaitė, President of the Republic of Lithuania. Vilnius, 13 January 2017. *Photo by Džoja Gunda Barysaitė (Archive of the Seimas of the Republic of Lithuania)*

koma padėties iš politinės aklavietės po Ukrainos prezidento rinkimų. Oranžinės revoliucijos metu Valdas Adamkus į Ukrainą vyko net keletą kartų. Prezidentas Valdas Adamkus buvo vienas iš kelių užsienio valstybių lyderių, kurie 2008 m. rugpjūčio mėn. atvyko į Gruziją palaikyti šios šalies laisvės ir teritorijos vientisumo Rusijos agresijos metu. Jo paties ir kitų kaimyninių valstybių vadovų aktyvi veikla telkė Vakarų pasaulio lyderių ir žiniasklaidos dėmesį į Gruzijos valstybės padėtį ir neteisėtus Rusijos veiksmus.

Valdo Adamkaus nuopelnai stiprinant civilizacijų dialogą buvo įvertinti ne vienos valstybės apdovanojimu. 2003 m. jam buvo suteiktas UNESCO Geros valios ambasadoriaus žinių visuomenei titulas, 2007 m. už sėkmingą tarpininkavimą per svarbias Europos Sąjungos tarptautines derybas jam skirtas Metų europiečio titulas.

time of Russia's aggression. His own active engagement and that of the heads of other neighbouring countries attracted the attention of Western leaders and media to the situation in Georgia and Russia's illegal actions.

Adamkus' merits in strengthening the dialogue of civilizations were recognized and awarded by multiple countries. He was conferred the title of UNESCO Goodwill Ambassador for the Construction of Knowledge Societies in 2003. In 2007, Adamkus won the European of the Year award for successful mediation in critical international negotiations of the European Union.

2016 METŲ LAISVĖS PREMIJOS
LAUREATAS – AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS-
ATKURIAMOJO SEIMO PIRMININKAS –
AUKŠČIAUSIAS TO METO LIETUVOS
RESPUBLIKOS PAREIGŪNAS, LIETUVOS
NEPRIKLAUSOMYBĖS AKTO SIGNATARAS
VYTAUTAS LANDSBERGIS

*„Tie mūsų broliai ir seserys, kurie aną sausį ėjo
mirti už tiesą ir laisvę, nebuvo nei filosofai,
nei propagandistai, bet jie turėjo širdį ir juos vedė
jų širdis, liepianti nesitraukti, neišduoti savęs
ir žmoniškumo. Savęs – tai laisvės. Štai kur yra
mūsų frontas ir paskutinė gynybos linija.“*

*Iš Vytauto Landsbergio kalbos iškilmingoje Laisvės pre-
mijos įteikimo ceremonijoje.
Lietuvos Respublikos Seimas, 2017 m. sausio 13 d.*

Vytautas LANDSBERGIS, vienas iš mūsų moder-
nios valstybės kūrėjų, gimė 1932 m. spalio 18 d. Kau-
ne, architekto Vytauto Landsbergio-Žemkalnio ir akių
gydytojos Onos Jablonskytės-Landsbergienės šeimoje.
Gimtajame mieste baigė vidurinę ir Juozo Gruodžio
muzikos mokyklas. 1950 m. įstojo į Valstybinę konser-
vatoriją Vilniuje, ją baigė 1955 m. Iki šiol gyvena Lietu-
vos sostinėje.

1952 m., dar studijuodamas, Vytautas Landsbergis
ėmėsi pedagoginio darbo ir jį dirbo iki 1990 m. kovo
mėn. Dėstė fortepijoną Vilniaus Mikalojaus Konstantino
Čiurlionio muzikos mokykloje, Valstybinėje konserva-
torijoje, jos Klaipėdos fakultetuose, Vilniaus pedagogi-
niame institute. 1969 m. apsigynė disertaciją „Mikalo-
jaus Konstantino Čiurlionio kompozitoriaus kūryba“. 1978–1990 m. dirbo Lietuvos muzikos akademijoje, joje
1994 m. apsigynė habilituoto daktaro disertaciją.

VYTAUTAS LANDSBERGIS, WINNER OF
THE FREEDOM PRIZE 2016, PRESIDENT
OF THE SUPREME COUNCIL –
RECONSTITUENT SEIMAS, ACTING AS
THE HEAD OF STATE OF THAT TIME,
AND SIGNATORY TO THE ACT OF
INDEPENDENCE

*“Our brothers and sisters, who risked death for the truth
and freedom that January, were neither philosophers, nor
propagandists. However, they had hearts, and they were
led by their hearts telling them to hold on and keep faith
to themselves and humanity and, above all, to freedom.
This is where our front and defence line of last resort is.”*

*From the speech by Vytautas Landsbergis delivered at
the Freedom Prize award ceremony.
Seimas of the Republic of Lithuania, 13 January 2017*

Vytautas LANDSBERGIS, winner of the Freedom
Prize and one of the founding fathers of our modern
state, was born in Kaunas on 18 October 1932 into
the family of Vytautas Landsbergis-Žemkalnis, an ar-
chitect, and Ona Jablonskytė-Landsbergienė, an oph-
thalmologist. In his native city, he graduated from
secondary school and Juozas Gruodis Music School.
He studied at the State Conservatoire in Vilnius in
1950–1955. Since then, Landsbergis has been living in
the Lithuanian capital.

While still a student in 1952, Landsbergis began
teaching and pursued this career until March 1990.
He taught piano at Mikalojus Konstantinas Čiurlionis
Music School in Vilnius, State Conservatoire and its
faculties in Klaipėda, as well as at Vilnius Pedagogi-
cal Institute. In 1969, he defended his thesis *Compos-
er Mikalojus Konstantinas Čiurlionis’ Creative Work*.

Vytautas Landsbergis – politikas, meno, muzikos ir kultūros istorikas, išleidęs per 100 knygų, kuriose, kaip ir straipsniuose, iš pradžių daugiausia gvildeno Mikalojaus Konstantino Čiurlionio kūrybą, o vėlesniais metais – Lietuvos ir tarptautinius politinius klausimus. Suredagavo ir išleido visus Mikalojaus Konstantino Čiurlionio kūrinius fortepijonui. Vytautas Landsbergis – publicistas, visuomenės veikėjas, ilgai buvo Lietuvos kompozitorių sąjungos valdybos ir sekretoriato narys, Mikalojaus Konstantino Čiurlionio draugijos pirmininkas, taip pat Lietuvos šachmatų federacijos garbės pirmininkas. Yra išleidęs poezijos knygų ir atsiminimų, vieną prozos rinkinį. 1975 m. už monografiją „Čiurlionio kūryba“ ir 1988 m. už monografiją „Česlovo Sasnausko gyvenimas ir darbai“ jis buvo apdovanotas Lietuvos SSR premija. Vytautas Landsbergis 1995–2008 m. buvo Tarptautinio Mikalojaus Konstantino Čiurlionio vargonininkų ir pianistų konkurso tarybos pirmininkas.

Atgimimo ir Dainuojančios revoliucijos metais ryškėjo Vytauto Landsbergio lyderystės fenomenas, kai Lietuvai teko išmėginti Michailo Gorbačiovo perestroikos ribas. Be Vytauto Landsbergio ryžto, be Sąjūdžio, be Lietuvos žmonių drąsos, Lietuvos Nepriklausomybės kelias galėjo būti kitoks.

1988 m. birželio 3 d. Vytautas Landsbergis išrinktas į Lietuvos Sąjūdžio iniciatyvinę grupę, o Sąjūdžio Steigiamajame suvažiavime spalio 22–23 d. – į jo Seimą bei Seimo Tarybą. Nuo 1988 m. lapkričio 25 d. iki 1990 m. balandžio 21 d. jis – Sąjūdžio Seimo Tarybos pirmininkas, o nuo 1991 m. gruodžio 15 d. – Sąjūdžio garbės pirmininkas. 1993 m. gegužės 1 d. įsteigiant Lietuvos konservatorių partiją-Tėvynės Sąjungą, išrinktas jos pirmininku. 1995 m., 1998 m. ir 2000 m. išrinktas juo pakartotinai ir ėjo šias pareigas iki 2003 m. Nuo 2003 m. – Tėvynės Sąjungos Prezidiumo narys, 2003–2013 m. – Tėvynės sąjungos Partijos politikos komiteto pirmininkas.

1989 m. kovo 26 d. panevėžiečiai Vytautą Landsbergį

From 1978 to 1990, he taught at the Lithuanian Music Academy where he presented a thesis for his Doctor Habilitatus degree in 1994.

Landsbergis is a politician and art, music and culture historian, who published over 100 books and a number of articles on the creative work of Mikalojus Konstantinas Čiurlionis in the early years of the career and on Lithuanian and international politics in subsequent years. He edited and published all piano compositions by Čiurlionis. As a publicist and public figure, he long served as a member of the Board and Secretariat of the Lithuanian Composers' Union, Chairman of the Mikalojus Konstantinas Čiurlionis Society, and Honorary Chairman of the Lithuanian Chess Federation. He also authored poetry books, memoirs and a collection of prose. Landsbergis was awarded the Lithuanian SSR prize for his monograph *Čiurlionis' Creative Work* in 1975 and for his monograph *Česlovas Sasnauskas' Life and Work* in 1988. Landsbergis held the post of the Chairman of the Board of the Mikalojus Konstantinas Čiurlionis International Piano and Organ Competition in 1995–2008.

Mr Landsbergis' qualities of leadership became manifest during the Revival Period and Singing Revolution when Lithuania tested the boundaries drawn by Mikhail Gorbachev in the context of *Perestroika*. Lithuania's path towards independence might have been very different without the resolve of Mr Landsbergis, the Lithuanian reform movement *Sąjūdis*, and the courage of the Lithuanian people. Landsbergis was elected to the Initiative Group of the *Sąjūdis* on 3 June 1988 and to the *Sąjūdis* Seimas and the Council of the Seimas at the Inaugural Congress of the *Sąjūdis* on 22–23 October 1988. He served as Chairman of the Council of the *Sąjūdis* Seimas from 25 November 1988 to 21 April 1990 and as the Honorary Chairman of the *Sąjūdis* from 15 December 1991. When founding the Homeland Union (Lithuanian is Conservative

Priimtas Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos aktas „Dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo“. Kazimieras Motieka, Bronislavas Juozas Kuzmickas, Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Pirmininkas Vytautas Landsbergis, Česlovas Vytautas Stankevičius ir Aloyzas Sakalas. Vilnius, 1990 m. kovo 11 d. *Fotografas Paulius Lileikis (Lietuvos centrinis valstybės archyvas)*

The Act on the Re-establishment of the State of Lithuania is adopted by the Supreme Council of the Republic of Lithuania. From left to right: Kazimieras Motieka; Bronislavas Juozas Kuzmickas; Vytautas Landsbergis, Chairman of the Supreme Council-Reconstituent Seimas; Česlovas Vytautas Stankevičius and Aloyzas Sakalas. Vilnius, 11 March 1990. *Photo by Paulius Lileikis (Lithuanian Central State Archives)*

išrinkto SSRS liaudies deputatu, 1990 m. vasario 24 d. – Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo deputatu. 1990 m. kovo 11 d. Vytautas Landsbergis buvo išrinktas Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Pirmininku, vadovavo parlamento sesijai, kurioje tą dieną balsuota ir paskelbta atkuriamą Lietuvos Respublikos nepriklausomybę; pagal Laikinąją Konstituciją tapo aukščiausiu valstybės pareigūnu, tai yra valstybės vadovu.

Istoriniu požiūriu Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Pirmininko Vytauto Landsbergio veikla iš-

Party) on 1 May 1993, he was elected its Chairman and re-elected to this position in 1995, 1998 and 2000 to serve in this capacity until 2003. Since 2003, he has been a member of the Presidium of the Homeland Union, chairing its Policy Committee in 2003–2013.

Residents of Panevėžys City elected Landsbergis as a People's deputy of the USSR on 26 March 1989 and as a member of the Supreme Council–Reconstituent Seimas of the Republic of Lithuania on 24 February 1990. Elected as the President of the Supreme Council–Reconstituent Seimas of the Republic of Lithuania

Lietuvos studentų mitinge reiškiama parama Lietuvos nepriklausomybei. Vilnius, 1990 m. balandžio 12 d. *Fotografas Algirdas Sabaliauskas (Lietuvos centrinis valstybės archyvas)*

At the Lithuanian students' rally where support for Lithuania's independence was expressed. Vilnius, 12 April 1990. *Photo by Algirdas Sabaliauskas (Lithuanian Central State Archives)*

ryškėjo jam vadovaujant Lietuvos parlamento sesijai, kai buvo priimtas Kovo 11-osios aktas ir atkurta Lietuvos nepriklausomybė, taip pat rengiant Lietuvos Respublikos Konstitucijos pagrindų metmenis ir Konstituciją.

Pirmasis atkurtos valstybės vadovas tvirtą charakterį parodė lemtingos 1991 m. sausio ir rugpjūčio mėn. sovietų agresijos ir smurto akivaizdoje. Vytautas Landsbergis 1990–1992 m. buvo vienas iš Baltijos Valstybių Tarybos vadovų, o 1990–1991 m. – Lietuvos Respublikos Konstitucijos metmenų rengimo komisijos pirmininkas.

Bene ryškiausią pėdsaką Vytauto Landsbergio kaip pirmojo Lietuvos valstybės vadovo veikla paliko tarptautinėje arenoje. 1990–1992 m. tarptautiniai vizitai ir Lietuvos

nia on 11 March 1990, he chaired the parliamentary session that voted for restoring and declaring the independence of the Republic of Lithuania on that day. Under the Interim Constitution, he became the top governmental official, the actual Head of State.

From the historical standpoint, Vytautas Landsbergis came to the fore as he chaired the session of the Lithuanian Parliament when the Act of March 11 was adopted and Lithuania's independence was re-established, as well as during the drafting of the constitutional framework and the Constitution itself.

As the highest official of the state, he demonstrated his strong stance in the fatal hours of Soviet aggression

Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Prezidiumo posėdžių salėje (dabar Konstitucijos salė) Lietuvos Respublikos Konstituciją pasirašo pirmasis atkurtos Lietuvos valstybės vadovas, Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Pirmininkas Vytautas Landsbergis. Vilnius, 1992 m. lapkričio 6 d. *Fotografąs Andrius Petrulevičius (A. Petrulevičiaus asmeninis archyvas)*

Vytautas Landsbergis, first Head of State of the re-established independent Lithuania and Chairman of the Supreme Council-Reconstituent Seimas, signs the Constitution of the Republic of Lithuania in the Presidium Hall of the Supreme Council-Reconstituent Seimas (currently the Constitution Hall). Vilnius, 6 November 1992. *Photo by Andrius Petrulevičius (Personal archive)*

Respublikos tarptautinės sutartys su užsienio valstybėmis užtikrino tarptautinį Lietuvos valstybės statusą. Derybės pozicijos ir susitarimai su Rusija leido pasiekti, kad per metus iš Lietuvos būtų išvesti Rusijos kariniai daliniai.

Vytauto Landsbergio parlamentinę veiklą 1990–1992 m. vainikavo Lietuvos Respublikos Konstitucijos promulgacija. Šie politiniai Lietuvos valstybės vadovo, Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Pirmininko Vytauto Landsbergio kaip politikos ir lyderio darbai tapo Lietuvos valstybingumo pamatu, ant kurio valstybė statoma iki mūsų dienų.

and violence in January and August 1991. Landsbergis was one of the leaders of the Council of the Baltic States in 1990–1992 and he chaired the Commission for Drawing up the Constitution of the Republic of Lithuania in 1990–1991. The achievements of Vytautas Landsbergis, as the first Head of State, left a strong imprint in the international arena. The international visits and treaties between the Republic of Lithuania and foreign countries in 1990–1992 ensured an international status for Lithuania. His stance in negotiations and agreements with Russia resulted in the withdrawal

Per 1992 m. spalio–lapkričio mėn. rinkimus Vytautas Landsbergis buvo išrinktas Lietuvos Respublikos Seimo nariu ir nuo tada Seimo jungtinės opozicijos – Tėvynės Santaros balsuotu sprendimu veikė kaip parlamento opozicijos vadovas. Jis taip pat buvo Lietuvos delegacijos Europos Tarybos Parlamentinėje Asamblėjoje bei Lietuvos delegacijos Baltijos Asamblėjoje narys.

1996 m. spalio mėn. išrinktas Seimo nariu Kauno kaimiškojoje apygardoje ir 1996 m. lapkričio 25 d. išrinktas Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininku.

Per 2000 m. rinkimus ketvirtą kartą išrinktas Lietuvos parlamento nariu ir iki 2004 m. vėl dirbo Seimo

of the Russian military troops from Lithuania within one year. The parliamentary activities that Vytautas Landsbergis was engaged in between 1990 and 1992 culminated in the promulgation of the Constitution of the Republic of Lithuania. These political achievements of Vytautas Landsbergis, as a politician and leader, have laid the foundations for Lithuania's statehood, which continue to be critical in state-building today.

During the parliamentary elections in September–October 1992, Landsbergis won a seat in the Seimas of the Republic of Lithuania and, from then onwards, acted as the leader of the parliamentary opposition under the decision adopted by vote of the *Tėvynės Santara* (Homeland Accord), the Seimas joint opposition. He was also a member of the Lithuanian delegation to the Parliamentary Assembly of the Council of Europe and the Lithuanian delegation to the Baltic Assembly. In October 1996, he was elected Member of the Seimas in the rural electoral constituency of Kaunas, and on 25 November 1996, he was elected as the Speaker of the Seimas of the Republic of Lithuania.

In the 2000 election, Landsbergis won a seat in the Seimas for the fourth time and continued working in the Seimas delegations to the Parliamentary Assembly of the Council of Europe and the Baltic Assembly until 2004.

Lietuva priimta į Jungtinių Tautų Organizaciją! Pirmojo atkurtos Lietuvos valstybės vadovo, Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Pirmininko Vytauto Landsbergio pergalės gestas iškilmingai iškėlus Lietuvos valstybės vėliavą. Niujorkas, 1991 m. rugsėjo 17 d. *Fotografas nenurodytas (Vytauto Landsbergio asmeninis archyvas)*

Lithuania joins the United Nations. Vytautas Landsbergis, first Head of State of the re-established independent Lithuania and President of the Supreme Council-Reconstituent Seimas, celebrates the victory by solemnly hoisting the Lithuanian National Flag. New York, 17 September 1991. *Unknown photographer (Vytautas Landsbergis' personal archive)*

Seimo Pirmininkas Viktoras Prancietis, Laisvės premijos laureatas, Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Pirmininkas, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras Vytautas Landsbergis ir Gražina Ručytė-Landsbergienė, Alma Adamkienė ir Laisvės premijos laureatas Prezidentas Valdas Adamkus, Ministras Pirmininkas Saulius Skvernelis. Vilnius, 2017 m. sausio 13 d. *Fotografė Olga Posaškova (Lietuvos Respublikos Seimo archyvo nuotrauka)*

Viktoras Prancietis, Speaker of the Seimas; Vytautas Landsbergis, President of the Supreme Council–Reconstituent Seimas, Signatory to the Act of Independence (of Lithuania) and winner of the Freedom Prize; Gražina Ručytė-Landsbergienė; Alma Adamkienė; President Valdas Adamkus, winner of the Freedom Prize, and Saulius Skvernelis, Prime Minister. Vilnius, 13 January 2017. *Photo by Olga Posaškova (Archive of the Seimas of the Republic of Lithuania)*

delegacijose Europos Tarybos Parlamentinėje Asamblėjoje ir Baltijos Asamblėjoje.

2003–2004 m. Vytautas Landsbergis buvo ir Europos Parlamento stebėtojas, o 2004–2014 m. – visateisis Europos Parlamento narys. Vytautas Landsbergis buvo Europos Parlamento Europos liaudies partijos (krikščionių demokratų) grupės narys, šios grupės biuro narys, Užsienio reikalų komiteto bei Saugumo ir gynybos pakomitečio narys, Teisės reikalų komiteto pavaduojantis narys, Europos Parlamento Pietų Kaukazo delegacijos vicepirmininkas.

Between 2003 and 2004, Landsbergis was an observer at the European Parliament subsequently working as a full Member of the European Parliament in 2004–2014. At the European Parliament, he joined the Group of the European People's Party (Christian Democrats) and served as a member of the Bureau of the Group, member of the Committee on Foreign Affairs and the Subcommittee on Security and Defence, substitute member of the Committee on Legal Affairs, and the Vice-Chair of the delegation for relations with the South Caucasus.

Sveikinimai Laisvės premijos laureatui, Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Pirmininkui, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarui Vytautui Landsbergiui. Vilnius, 2017 m. sausio 13 d. *Fotografė Džoja Gunda Barysaitė (Lietuvos Respublikos Seimo archyvo nuotrauka)*

Congratulations extended to Vytautas Landsbergis, President of the Supreme Council–Reconstituent Seimas, Signatory to the Act of Independence and winner of the Freedom Prize. Vilnius, 13 January 2017. *Photo by Džoja Gunda Barysaitė (Archive of the Seimas of the Republic of Lithuania)*

Už nuopelnus Lietuvai Vytautas Landsbergis apdovanotas Vytauto Didžiojo I laipsnio ordinu (1998 m.), Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos Pasipriešinimo dalyvio žymeniu (1998 m.), Vytauto Didžiojo ordinu su aukso grandine (2003 m.). 2004 m. jam paskirta JAV Lietuvių fondo Dr. Antano Razmos vardo Visuomeninė premija. Vytautas Landsbergis apdovanotas Nacionaline kultūros ir meno premija (2011 m.), Vyčio Kryžiaus ordino Didžiuoju kryžiumi (2012 m.).

For his service to Lithuania, Landsbergis received the 1st Class Order of Vytautas the Great (1998), Badge of a Resistance Participant from the Lithuanian Union of Political Prisoners and Deportees (1998), Order of Vytautas the Great with the Golden Chain (2003), Dr Antanas Razma Award from the Lithuanian Foundation in the USA (2004), the Lithuanian National Culture and Art Prize (2011), and the Grand Cross of the Order of the Cross of Vytis (2012).

Respublikos Prezidentės Dalia Grybauskaitės sveikinimai. Nuotraukoje: kardinolas Audrys Juozas Bačkis, Laisvės premijos laureatas Prezidentas Valdas Adamkus, Laisvės premijos laureatas, Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Pirmininkas, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras Vytautas Landsbergis ir Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė. Vilnius, 2017 m. sausio 13 d. *Fotografė Džoja Gunda Barysaitė (Lietuvos Respublikos Seimo archyvo nuotrauka)*

Congratulations extended by Dalia Grybauskaitė, President of the Republic of Lithuania. In the photo: Cardinal Audrys Juozas Bačkis; co-winners of the Freedom Prize: Prezident Valdas Adamkus and Vytautas Landsbergis, President of the Supreme Council–Reconstituent Seimas and Signatory to the Act on Lithuania's Independence; and Dalia Grybauskaitė, President of the Republic of Lithuania Vilnius, 13 January 2017. *Photo by Džoja Gunda Barysaitė (Archive of the Seimas of the Republic of Lithuania)*

Laisvės premijų komisijos pirmininkė Radvilė Morkūnaitė-Mikulėnienė, Laisvės premijos laureatas, Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Pirmininkas, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras Vytautas Landsbergis ir Seimo Pirmininkas Viktoras Pranckietis. Vilnius, 2017 m. sausio 13 d. *Fotografė Džoja Gunda Barysaitė (Lietuvos Respublikos Seimo archyvo nuotrauka)*

Radvilė Morkūnaitė-Mikulėnienė, Chair of the Freedom Prize Commission; Vytautas Landsbergis, President of the Supreme Council–Reconstituent Seimas, Signatory to the Act on Lithuania's Independence and winner of the Freedom Prize; and Viktoras Pranckietis, Speaker of the Seimas. Vilnius, 13 January 2017. *Photo by Džoja Gunda Barysaitė (Archive of the Seimas of the Republic of Lithuania)*

Laisvės premijos laureatas, Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Pirmininkas, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras Vytautas Landsbergis ir Seimo Pirmininkas Viktoras Pranckietis. Vilnius, 2017 m. sausio 13 d. *Fotografė Džoja Gunda Barysaitė (Lietuvos Respublikos Seimo archyvo nuotrauka)*

Vytautas Landsbergis, President of the Supreme Council–Reconstituent Seimas, Signatory to the Act of Independence and winner of the Freedom Prize, and Viktoras Pranckietis, Speaker of the Seimas. Vilnius, 13 January 2017. *Photo by Džoja Gunda Barysaitė (Archive of the Seimas of the Republic of Lithuania)*

2014 METŲ LAISVĖS PREMIJOS LAUREATAS –
DISIDENTAS, VIENAS IŠ LENKIJOS
OPOZICINIO JUDĖJIMO „SOLIDARUMAS“
LYDERIŲ, ŽURNALISTAS, DIENRAŠČIO
„GAZETA WYBORCZA“ VYRIAUSIASIS
REDAKTORIUS ADAMAS MICHNIKAS

*„Didžiausias mūsų – Lietuvos ir Lenkijos kaip Europos
Sąjungos narių – bendras laimėjimas yra tas, kad Lie-
tuvos ir Lenkijos pasienyje nėra sienos. Gerai suvokiami
Lietuvos ir Lenkijos nacionaliniai interesai reikalauja iš
mūsų elito mąstymo ir vaizduotės, kurie atitiktų
mūsų nelengvus laikus.“*

*Iš Adamo Michniko kalbos iškilmingoje
Laisvės premijos įteikimo ceremonijoje.
Lietuvos Respublikos Seimas, 2015 m. sausio 13 d.*

Adamas MICHNIKAS gimė 1946 m. Varšuvoje. Jo seneliai ir daugelis artimų giminaičių žuvo per Ho-
lokaustą. Šeimoje buvo vertinamos kairiosios politi-
nės pažiūros, visuomeninės kairės idealai. Nepaisant
to, Adamas Michnikas anksti pasirinko komunistinės
Lenkijos opozicionieriaus kelią.

1957 m., dar mokydamasis vidurinėje mokykloje, Adamas Michnikas įstojo į jaunimo organizaciją, ku-
riai vadovavo taip pat kairiųjų pažiūrų, tačiau kritiškai
vertinantis Lenkijos režimą Jacekas Kuronis. Ši orga-
nizacija 1961 m. buvo uždrausta. Kiek vėliau Adamas
Michnikas dalyvavo jaunimo diskusijų klubų – Prieš-
taravimų ieškotojų klubo (uždraustas 1963 m.) ir Krei-
vojo būrelio klubo veikloje. Juose Lenkijos jaunimas,
nusivylęs komunistinės Lenkijos tikrove, diskutuoda-
vo apie valstybės valdymo reformas. 1964 m. Adamas
Michnikas įstojo į Varšuvos universiteto Istorijos fa-
kultetą. Studijos universitete su pertrūkiais tęsėsi iki

ADAM MICHNIK, WINNER OF THE
FREEDOM PRIZE 2014, A DISSIDENT,
ONE OF THE LEADERS OF THE POLISH
OPPOSITION MOVEMENT *SOLIDARITY*,
JOURNALIST AND EDITOR-IN-CHIEF OF
THE POLISH DAILY *GAZETA WYBORCZA*

*“The greatest achievement of Lithuania and Poland
as members of the European Union is the absence of
any border at the Lithuanian-Polish frontier. Well-
understood national interests of Lithuania and Poland
require from our elite the thinking and imagination
that would match our tough times.”*

*From the speech by Adam Michnik delivered
at the Freedom Prize award ceremony.
Seimas of the Republic of Lithuania, 13 January 2015*

Adam MICHNIK was born in Warsaw in 1946. His grandparents and many close relatives were killed during the Holocaust. The family favoured leftist political views and leftist social ideals. Nevertheless, Michnik early chose to take the path of an opponent of communist Poland.

In 1957, still at secondary school, Michnik joined the youth organisation headed by Jacek Kuroń, an activist of leftist views but critical of the regime in Poland. The organisation was banned in 1961. Slightly later, Michnik took part in the activities of the youth discussion platforms *Contradiction Seekers' Club* (banned in 1963) and *Club of the Crooked Circle*, where Polish young people, frustrated by the reality of communist Poland, discussed about the reforms of national governance. In 1964, Michnik enrolled at the Faculty of History, University of Warsaw. His studies lasted with interruptions until 1968: they were suspended

Adamas Michnikas. Fotografė Olga Posaškova
(Lietuvos Respublikos Seimo archyvo nuotrauka)

Adam Michnik. Photo by Olga Posaškova
(Archive of the Seimas of the Republic of Lithuania)

1968 m.: už ryšių su partijos opozicionieriais Jaceku Kuroniu, Karoliu Modzelevskiu, Lešek Kolakovskiu, Kšištofu Pomianu palaikymą jo studijos keletą kartų buvo sustabdytos, pats Adamas Michnikas buvo areštuotas. Už dalyvavimą Varšuvos universiteto studentų demonstracijoje prieš valdžios draudimą rodyti Nacionaliniame teatre režisieriaus Kazimiežo Deimeko režisuotą spektaklį, pastatytą pagal Adomo Mickevičiaus poemą „Vėlinės“, 1968 m. kovo mėn. Adamas Michnikas buvo pašalintas iš Varšuvos universiteto, suimtas ir pirmą kartą įkalintas (1969 m. rugsėjo mėn. gavo amnestiją ir buvo paleistas iš kalėjimo). 1970–1971 m. dirbo suvirintoju Varšuvos Rozos Liuksemburgfabrike, kuriame buvo gaminamos elektros lemputės. 1975 m. eksternu baigė studijas Poznanės Adomo Mickevičiaus universitete. 1975 m. gruodžio mėn. kartu su kitais 59 lenkų opozicijos atstovais, intelektualais, kultūros veikėjais pasirašė vadinamąjį 59 laišką (*List 59*) Lenkijos Liaudies Respublikos Seimui – protestavo prieš teikiamas Konstitucijos pataisas.

XX a. aštuntojo dešimtmečio viduryje Adamas Michnikas jau buvo pelnęs pripažinimą ir autoritetą, 1976–1977 m. filosofo Žano Polio Sartro kvietimu jis išvyko į užsienį, viešėjo Paryžiuje, Miunchene, bendravo su emigrantais iš Lenkijos, publikavo straipsnius Vokietijos ir Prancūzijos spaudoje. Iš jų didžiausio atgarsio susilaukė pranešimas „Naujasis evoliucionizmas“, perskaitytas Paryžiuje 1976 m., ir 1977 m. publikuota pirmoji knyga „Bažnyčia, politinė kairė ir dialogas“. Ypatingos reikšmės turėjo pažintis ir bendravimas su iškiliausiu XX a. Lenkijos išeivijos publicistu, politiku Ježiu Giedroicu. Jį Adamas Michnikas laikė vienu iš savo mokytojų.

Prasidėjus naujoms valdžios represijoms, 1977 m. gegužės mėn. grįžo į tėvynę ir netrukus įsitraukė į žymiausios tuo metu opozicinės organizacijos KOR veiklą (*Komitet Obrony Robotników* – Darbininkų gy-

on several occasions as he was arrested for communication with the opponents of the communist party, Jacek Kuroń, Karol Modzelewski, Leszek Kołakowski and Krzysztof Pomian. In March 1968, Michnik was expelled from the University of Warsaw, arrested and imprisoned for the first time for participating in the protest rally of Warsaw University students against the government ban on the performance of the play based on Adam Mickiewicz's poem *All Souls' Day* and directed by Kazimierz Dejmek in the National Theatre. In September 1969, Michnik was granted amnesty and released from prison. In 1970–1971, he worked as a welder in the light bulb factory named after Rosa Luxemburg in Warsaw. In 1975, he graduated from the Adam Mickiewicz University in Poznań by taking examinations only. In December 1975, he was among 59 representatives of the Polish opposition, intellectuals, and cultural workers, who signed the so-called *Letter of 59* addressed to the Sejm of the People's Republic of Poland in protest against the submitted amendments to the Constitution.

By the mid-1970s, Michnik had already earned recognition and reputation. Staying abroad at the invitation of philosopher Jean Paul Sartre in 1976–1977, he visited Paris and Munich, interacted with Polish migrants, and published articles in German and French press. The greatest acclaim was won by his report *A New Evolutionism* read in Paris in 1976 and his first book *The Church, the Left, a Dialogue* published in 1977. The acquaintance and communication with Jerzy Giedroyc, the most prominent Polish journalist and politician of the 20th century in emigration, made a profound influence on him. Michnik considered him to be one of his teachers.

As a new round of repression broke out, Michnik returned to his homeland in May 1977 and soon became involved in the activities of the KOR (Polish:

Tarprautinės konferencijos – apskritojo stalo „Sąjūdis – Solidarumas: strateginės partnerystės pradžia“ prezidiumas Varšuvoje, Karalių rūmuose. Adamas Michnikas – antras iš dešinės. Varšuva, 2008 m. rugsėjo 5 d. (*Lietuvos Respublikos ambasados Lenkijos Respublikoje archyvo nuotrauka*)

Presidium of the international conference–round table *Sąjūdis – Solidarność: Beginning of Strategic Partnership* in the Royal Castle, Warsaw. Second on the right: Adam Michnik. Warsaw, 5 September 2008. (*Photo from the archive of the Embassy of the Republic of Lithuania to the Republic of Poland*)

nimo komitetas), organizavo pagrindžio leidybą, redagavo opozicijos leidinius „Informacinis biuletenis“ (lenk. k. Biuletyn Informacyjny), „Kritika“ (lenk. k. Krytyka) ir kitus. 1979 m. spalio mėn. dalyvavo bado akcijoje prie Šv. Kryžiaus bažnyčios Varšuvoje, taip išreišdamas savo paramą kalinamiems Čekoslovakijos

Komitet Obrony Robotników (English: *Workers' Defence Committee*), the most famous opposition organisation at the time. The organised publication of underground press, and edited the opposition publications *Information Bulletin*, *Critics* and other. In October 1979, he joined the hunger protest at Holy Cross Church in

opozicijos veikėjams. 1977–1980 metais komunistinės Lenkijos represinių struktūrų ne kartą buvo sumuštas, suimtas ir areštuotas.

1980 m. vasarą prasidėjus „Solidarumo“ judėjimui, Adamas Michnikas išitraukė į jo gretas. 1981 m. gruodžio 13 d. generolo Voicecho Jaruzelskio vadovaujamoje Lenkijoje paskelbus karo padėtį, Adamas Michnikas buvo dar kartą suimtas ir įkalintas iki 1984 m. liepos vidurio. 1985 m. vasario mėn. Gdanske jis vėl suimamas ir iki 1986 m. įkalinamas. 1988 m. tapo opozicinio judėjimo „Solidarumas“ įkurto Pilietinio komiteto nariu (lenk. k. Komitet Obywatelski Solidarności).

Žlungančio komunistinio režimo represijos nepakeitė Adamo Michniko politinių pažiūrų ir nuostatų, jam būdingo dialogo, bendravimo su oponentais principų. 1989 m. vasario–balandžio mėnesiais Adamas Michnikas tapo viena svarbiausių figūrų vykstant komunistinės Lenkijos valdžios atstovų ir opozicinio judėjimo „Solidarumas“ lyderių Apskritojų stalo deryboms, kurios lėmė demokratines permainas šalyje, taikų valdžios perdavimą ir nekomunistinių jėgų pergalę per 1989–1990 metų demokratinius rinkimus. 1989 m. birželio mėn. Katovicų rinkimų apygardoje Adamas Michnikas buvo išrinktas į Lenkijos Seimą. 1989 m. liepos 3 d. jau kaip „Solidarumo“ judėjimo įkurto dienraščio „Gazeta Wyborcza“ vyriausiasis redaktorius jis paskelbė straipsnį „Jūsų prezidentas, mūsų premjeras“, pranašavęs politinius pokyčius šalyje. Po kelių mėnesių Lenkijoje buvo suformuota ir patvirtinta pirmoji Rytų Europoje nekomunistinė vyriausybė su Tadeušu Mazowieckiu prišakyje. Po 1991 m. Adamas Michnikas, pasak Tomo Venclovos, „pasirinko laisvojo intelektualo kelią, kurio pasisakymais domimasi, iš jų dažnai mokomasi Lenkijoje ir ne tik joje. „Gazeta Wyborcza“, neseniai minėjusi savo dvidešimt penktąsias įkūrimo metines, yra ne vien laikraštis, bet ir demokratijos institutas, diegiantis savo šalyje bei visoje centrinėje ir Rytų Europoje blaių, raci-

Warsaw, thus expressing his support for the imprisoned members of the Czechoslovak opposition. In 1977–1980, he was repeatedly beaten, detained and arrested by the repressive structures of the communist Poland.

When *Solidarity* began its activities in the summer of 1980, Michnik joined its ranks. As martial law was imposed in Poland ruled by General Wojciech Jaruzelski on 13 December 1981, Michnik was arrested and imprisoned until mid-July 1984. In February 1985, he was again arrested in Gdansk and imprisoned until 1986. In 1988, he became a member of the Solidarity Citizens' Committee.

The repression of the crumbling communist regime failed to change Adam Michnik's political views and attitudes and principles of his dialogue and communication with opponents. In February–April 1989, he became one of the most important figures during the round table talks between the Polish communist authorities and the leaders of *Solidarity*, which led to the democratic transition, peaceful transfer of power and victory of non-communist forces in the 1989–1990 democratic elections. In June 1989, Michnik was elected to the Polish Sejm in Katowice constituency. On 3 July 1989, as the editor-in-chief of the daily *Gazeta Wyborcza* established by *Solidarity*, he published the article entitled *Your President, Our Prime Minister* forecasting political changes in the country. A few months later, Poland already had the first non-communist government formed and approved in Eastern Europe with Tadeusz Mazowiecki at the helm. From 1991 onwards, according to Tomas Venclova, Michnik chose “the path of a free intellectual whose statements arouse interest and often teach a lesson in Poland and beyond. *Gazeta Wyborcza*, which has recently marked its 25th anniversary, is not only a newspaper, but also a democracy think-tank promoting a sober, rational, and enlightened approach in Poland and throughout Cen-

onaly, apsišvietusį požiūrį į problemas, kurias kasdien kelia mums istorija.“

Adamas Michnikas nuosekliai rėmė Lietuvos nepriklausomybės atkūrimą. Nuo pat Sąjūdžio gyvavimo pradžios aktyviai propagavo Lietuvos ir Lenkijos opozicinių jėgų bendradarbiavimą, skatino koordinuoti „Solidarumo“ ir Sąjūdžio veiksmus. Nuo pat dienraščio „Gazeta Wyborcza“ įsteigimo 1989 m. gegužės pradžioje jame nuolat buvo nagrinėjamos Lietuvos aktualijos, Lenkijos ir Lietuvos bendradarbiavimo klausimai.

Bene ryškiausias ir įsimintiniausias šio garbaus asmens gestas dėl Lietuvos buvo parodytas 1991 m. sau-

tral and Eastern Europe, to the problems posed to us by history each day.”

Adam Michnik consistently supported the restoration of Lithuania's independence. From the launch of the Lithuanian reform movement *Sąjūdis*, he actively promoted cooperation between the Lithuanian and Polish opposition forces and coordination of actions between *Solidarity* and *Sąjūdis*. From the establishment of the daily *Gazeta Wyborcza* in early May 1989, the newspaper constantly discussed topical affairs of Lithuania and matters related to the cooperation between Lithuania and Poland.

Perhaps the most dramatic and memorable gesture by this distinguished person towards Lithuania was made in January 1991, when the blood of the defenders of freedom was shed in Vilnius. At the time when the parliament was preparing to defend itself against the Soviet tanks, a delegation of the Polish Civic Parliamentary Club, Adam Michnik included, arrived in Lithuania. In those difficult days, when it was not yet clear what turn the history of Lithuania would

Diskusija „Imperijos griūtis“ Lietuvos Respublikos Seimo rūmų Konstitucijos salėje. Profesorius Egidijus Aleksandravičius, dienraščio „Gazeta Wyborcza“ vyriausiasis redaktorius Adamas Michnikas, Nepriklausomybės Akto signatarų klubo prezidentė Birutė Valionytė. Vilnius, 2010 m. kovo 11 d. *Fotografė Olga Posaškova (Lietuvos Respublikos Seimo archyvo nuotrauka)*

Discussion *Collapse of the Empire* in the Constitution Hall of the Seimas of the Republic of Lithuania. Prof Egidijus Aleksandravičius; Adam Michnik, editor-in-chief of the daily *Gazeta Wyborcza*; Birutė Valionytė, President of the Club of Signatories to the March 11th Act on Re-establishment of the State of Lithuania. Vilnius, 11 March 2010. *Photo by Olga Posaškova (Archive of the Seimas of the Republic of Lithuania)*

sį, kai Vilniuje buvo pralietas laisvę ginančių žmonių kraujas. Tuo metu, kai parlamento rūmai rengėsi gintis nuo sovietų tankų, į Lietuvą atvyko Lenkijos pilietinio parlamentinio klubo delegacija, kurios sudėtyje buvo ir Adamas Michnikas. Tomis sudėtingomis dienomis, kai dar nebuvo aišku, kur link pakryps Lietuvos istorija, 1991 m. sausio 14 d. Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo vakariniame posėdyje Adamas Michnikas ir kiti lenkų politikai demonstravo besąlygišką ir beatodairišką paramą Lietuvos laisvei, taip palaikydami Lietuvos piliečių kovą su sovietų agresija. Po kelių dienų į Lietuvą atvykęs artimiausias Adamo Michniko bičiulis ir mokytojas Jacekas Kuronis pareiškė, kad liks Lietuvos parlamento rūmuose tiek, kiek bus būtina.

Adamo Michniko pasakyti žodžiai virto konkrečiais paramos ir palaikymo veiksmais: Lenkijos visuomeninių organizacijų piketais prie SSRS ambasados Varšuvoje, Lietuvos palaikymo mitingais Varšuvoje, Krokuvoje, Gdanske ir kituose Lenkijos miestuose.

1991 m. sausio–vasario mėn. dienraščio „Gazeta Wyborcza“ ir kitų Lenkijos leidinių puslapiuose mirgėjo Adamo Michniko, Bronislavo Geremeko, Česlavo Milošo, Jaceko Kuronio, Malgožatos Šeinert, Vlodzimerio Sochackio, Kšištofo Volickio, Stanislavo Lemo ir daugelio kitų Lenkijos žurnalistų, intelektualų analitiniai straipsniai apie padėtį Lietuvoje, liudininkų pasakojimai, įspūdžiai, fotografijos iš Lietuvos. Apytikriais skaičiavimais, Lenkijos spaudoje per vieną mėnesį apie padėtį Lietuvoje buvo paskelbta apie 200 straipsnių.

Vėlesnė Adamo Michniko veikla visada buvo palanki Lietuvai. Jis ragino Lenkijos Vyriausybę kuo greičiau pripažinti Lietuvos nepriklausomybę ir padėti Lietuvai gauti diplomatinį pripažinimą tarptautinėje arenoje. 2012 m. lapkričio 12 d. atsiimdamas jam suteiktas Klaipėdos universiteto garbės daktaro regalias, Adamas Michnikas simboliškai ir koncentruotai įvertino

take, Michnik and other Polish politicians showed, at the afternoon sitting of the Supreme Council–Reconstituent Seimas of 14 January 1991, unconditional and complete support for the freedom of Lithuania, thereby championing the fight of Lithuanian citizens against the aggression by the Soviet Union. A few days later, Jacek Kuroń, Michnik’s closest friend and teacher, came to Lithuania and stated that he would stay in the buildings of the Lithuanian parliament as long as necessary.

Michnik’s words translated into concrete actions of support and advocacy: protest rallies held by Polish grassroots organisations outside the Embassy of the USSR in Warsaw and rallies in support of Lithuania in Warsaw, Krakow, Gdansk and other cities in Poland.

In January and February 1991, the daily *Gazeta Wyborcza* and other Polish publications featured analytical articles about the situation in Lithuania, eyewitness accounts, impressions and photographs from Lithuania by Adam Michnik, Bronisław Geremek, Czesław Miłosz, Jacek Kuroń, Małgorzata Szejnert, Włodzimierz Sochacki, Krzysztof Wolicki, Stanisław Lem and many other Polish journalists and intellectuals. At a rough estimate, around 200 articles on the situation in Lithuania appeared in the Polish press within a month.

Michnik always favoured Lithuania in his later activities. He urged the Polish Government to recognise Lithuania’s independence as soon as possible and to help Lithuania receive diplomatic recognition on the international scene. When accepting the regalia of the Honorary Doctor of Klaipėda University on 12 November 2012, Michnik symbolically and in a concentrated manner evaluated the results of cooperation between Lithuania and Poland.

Lithuania’s friend, Adam Michnik, repeatedly and unambiguously argued against the undermining of Polish–Lithuanian relations while addressing the is-

Ježio Giedroico premijos įteikimas Adamui Michnikui Lietuvos paveikslų galerijoje, Vilniuje. Ježio Giedroico dialogo ir bendradarbiavimo forumo valdybos pirmininkas Alvydas Nikžentaitis (kairėje), premijos laureatas Adamas Michnikas (dešinėje) su skulptoriaus Stefano Vežbickio sukurtais simboliniais „Ažuolais“. Vilnius, 2014 m. gegužės 23 d. *Fotografas Andrzej Kierulis*

Awarding the Jerzy Giedroyc Prize to Adam Michnik in the Lithuanian Picture Gallery in Vilnius. Prof Alvydas Nikžentaitis, Chairman of the Board of the Jerzy Giedroyc Forum for Dialogue and Cooperation (on the left); Prize winner Adam Michnik (on the right) holding symbolic Oaks designed by sculptor Stefan Wierzbicki. Vilnius, 23 May 2014. *Photo by Andrzej Kierulis.*

Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo rezultatus.

Lietuvos bičiulis Adamas Michnikas ne kartą vi-nareikšmiškai pasisakė prieš lenkų ir lietuvių santykių kiršinimą, daromą sprendžiant tautinių mažumų klau-simus. Plačiai nuskambėjo Adamo Michniko pasisa-kymas: „Stebėdami, kas vyksta Donecke ir Luhanske, matome, kokie absurdiški yra ginčai tarp Lietuvos ir Lenkijos. Jie yra beprasmiški, jie yra kenksmingi – tai reikia atvirai pasakyti. Yra politikų, kurie dirba Putino politikos labui. Ranka rankon dirba. Nes gerų Lietuvos

sues of national minorities. The following words by Michnik received wide publicity: “When we see what is going on in Donetsk and Luhansk, we understand how preposterous disputes between Lithuania and Po-land are. We need to make it clear that they are mean- ingless and harmful. There are politicians who work for the benefit of Putin’s policy. They work hand in hand. Because the demolition of good relations between Lithuania and Poland is beneficial only to the imperi- alist policy of the Kremlin.”

Laisvės premijos laureatas Adamas Michnikas, Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė, Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Pirmininkas, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras Vytautas Landsbergis ir Seimo Pirmininkė Loreta Graužinienė. Vilnius, 2015 m. sausio 13 d. *Fotografė Olga Pošaškova (Lietuvos Respublikos Seimo archyvo nuotrauka)*

Adam Michnik, winner of the Freedom Prize; Dalia Grybauskaitė, President of the Republic of Lithuania; Vytautas Landsbergis, President of the Supreme Council–Reconstituent Seimas and Signatory to the Act of Independence, and Loreta Graužinienė, Speaker of the Seimas. Vilnius, 13 January 2015. *Photo by Olga Pošaškova (Archive of the Seimas of the Republic of Lithuania).*

ir Lenkijos santykių griovimas naudingas tik Kremliaus imperialistinei politikai.“

2014 m. Laisvės premijos laureatas Adamas Michnikas yra daugelio garbingų Lenkijos valstybinių ir tarptautinių apdovanojimų laureatas, pripažintas vienu įtakingiausių pasaulio žurnalistų, daugelio Europos ir pasaulio universitetų garbės daktaras. 2013 m. apdovanojamas šmaikščia Lenkijos žurnalistų premija „Už nuoseklų buvimą Michniku“.

Adam Michnik, winner of the Freedom Prize 2014, is a laureate of numerous honorary Polish national and international awards, recognised as one of the most influential journalists in the world and an Honorary Doctor of many universities in Europe and in the world. In 2013, he received the witty Polish journalist prize “For Consistently Being Michnik”.

Michnik has also received the Commemorative Medal of 13 January for his merits in developing rela-

Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės sveikinimai
Laisvės premijos laureatui Adamui Michnikui.
Vilnius, 2015 m. sausio 13 d. *Fotografė Olga Posaškova*
(*Lietuvos Respublikos Seimo archyvo nuotrauka*)

Congratulations extended to Adam Michnik, winner of
the Freedom Prize by Dalia Grybauskaitė, President of the
Republic of Lithuania. Vilnius, 13 January 2015. *Photo by Olga*
Posaškova (Archive of the Seimas of the Republic of Lithuania).

Už nuopelnus plėtojant Lietuvos ir Lenkijos ryšius 1992 m. Adamas Michnikas apdovanotas Sausio 13-osios atminimo medaliu, 2001 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Komandoro kryžiumi, 2008 m. – Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos garbės ženklu „Lietuvos tūkstantmečio žvaigždė“. Adamas Michnikas taip pat yra

tions between Lithuania and Poland (1992), the Cross of Commander of the Order of the Lithuanian Grand Duke Gediminas (2001), and The Star of Lithuania's Millennium, the award of honour of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Lithuania (2008). He is also an Honorary Doctor of the Vytautas Magnus University and Klaipėda University. On 23 May

Seimo Pirmininkė Loreta Graužinienė ir Laisvės premijos laureatas Adamas Michnikas premijos įteikimo ceremonijoje. Vilnius, 2015 m. sausio 13 d. *Fotografė Olga Posaškova (Lietuvos Respublikos Seimo archyvo nuotrauka)*

Loreta Graužinienė, Speaker of the Seimas, and Adam Michnik, winner of the Freedom Prize, at the Prize awarding ceremony. Vilnius, 13 January 2015. *Photo by Olga Posaškova (Archive of the Seimas of the Republic of Lithuania).*

Vytauto Didžiojo universiteto ir Klaipėdos universiteto garbės daktaras. 2014 m. gegužės 23 d. Lietuvos paveikslų galerijoje Adamui Michnikui įteikta Ježio Giedroico premija, kurios steigėjas – Ježio Giedroico dialogo ir bendradarbiavimo forumas.

2014, Michnik was awarded the Jerzy Giedroyc Prize established by the Jerzy Giedroyc Forum for Dialogue and Cooperation in the Lithuanian Picture Gallery.

Parodą atidaro Laisvės premijos laureatas Adamas Michnikas ir Seimo Pirmininko pavaduotojas Gediminas Kirkilas. Vilnius, 2015 m. sausio 13 d. *Fotografė Olga Posaškova (Lietuvos Respublikos Seimo archyvo nuotrauka)*

The exhibition is opened by Adam Michnik, winner of the Freedom Prize, and Gediminas Kirkilas, Deputy Speaker of the Seimas. Vilnius, 13 January 2015. *Photo by Olga Posaškova (Archive of the Seimas of the Republic of Lithuania).*

2013 METŲ LAISVĖS PREMIJOS
LAUREATAS – POLITINIS KALINYS,
POGRINDINIO LEIDINIO LIETUVOS
KATALIKŲ BAŽNYČIOS KRONIKA
STEIGĖJAS IR REDAKTORIUS,
ARKIVYSKUPAS SIGITAS TAMKEVIČIUS SJ

„Šiandien sunku patikėti, kad už tiesos žodį galima skirti griežto režimo lagerio bausmę. Anuomet šią kainą reikėjo mokėti už pastangą laisviau kvėpuoti ir neprarasti vilties, kad bet koks melas, prievarta ir neteisybės turi užprogramuotą galą. Melu ir prievarta, tarsi buldozeriu, galima traiškyti tautų ir žmonių likimus, bet negalima laimėti galutinės pergalės; ji visuomet būna tiesos ir laisvės pusėje. Prieš 23 metus mes tą kovą laimėjome.“

*Iš Sigito Tamkevičiaus kalbos iškilmingoje
Laisvės premijos įteikimo ceremonijoje.
Lietuvos Respublikos Seimas, 2014 m. sausio 13 d.*

Sigitas TAMKEVIČIUS gimė 1938 m. lapkričio 7 d. Gudonių kaime, Lazdijų rajone, ūkininkų šeimoje. Buvo jauniausias iš keturių brolių. Mokėsi Krikštonių mokykloje, 1955 m. baigė Seirijų vidurinę mokyklą ir įstojo į Kauno tarpdiecezinę kunigų seminariją. 1957–1960 m. buvo pašauktas atlikti tarnybą sovietų armijoje. 1962 m. balandžio 18 d. Telšių vyskupo Petro Maželio įšventintas kunigu.

Baigęs kunigų seminariją, buvo paskirtas vikaru į Alytų. Tačiau čia užsibuvo neilgai: būdamas vienas iš aktyviausių Vilkaviškio vyskupijos kunigų, pasipriešinimo sovietų valdžios vykdomai Bažnyčios spresdai organizatorių, 1962–1975 m. jis buvo kilnojamas iš vienos parapijos į kitą – dirbo vikaru Lazdijuose, Kučkos Naumiestyje, Prienuose, Vilkaviškyje, Simne.

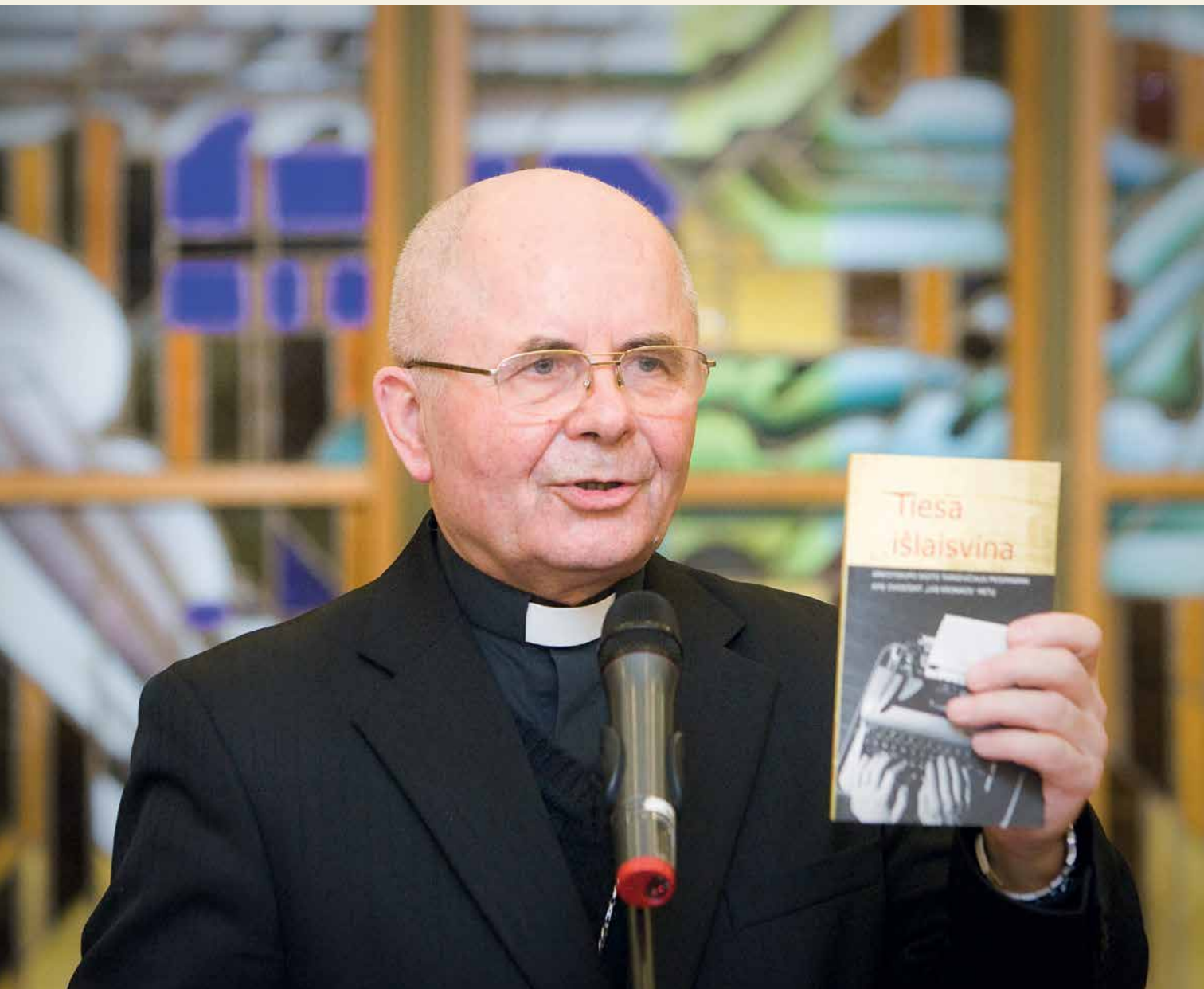
ARCHBISHOP SIGITAS TAMKEVIČIUS SJ,
WINNER OF THE FREEDOM PRIZE 2013,
A POLITICAL PRISONER, FOUNDER
AND EDITOR OF THE UNDERGROUND
PUBLICATION CHRONICLE OF THE
CATHOLIC CHURCH IN LITHUANIA

“Today, it is hard to believe that the word of the truth may lead to a punishment in a forced labour camp. Back then, this kind of a price had to be paid for any move to take a breath of greater freedom; and hope had to be cherished that all deceit, violence and injustice are programmed to end. Like a bulldozer, deceit and violence can crush destinies of nations and people, but they cannot achieve the ultimate victory because victory is always on the side of the truth and freedom. We won this fight 23 years ago.”

*From the speech by Sigitas Tamkevičius delivered
at the Freedom Prize award ceremony.
Seimas of the Republic of Lithuania, 13 January 2014*

Sigitas TAMKEVIČIUS was the youngest of four brothers born to a family of farmers in the village of Gudonys in Lazdijai District on 7 November 1938. Starting his education at a local school in the village of Krikštonys, he graduated from the secondary school in the town of Seirijai and entered the Catholic Seminary in Kaunas in 1955. His service in the Soviet army lasted from 1957 to 1960. On 18 April 1962, he was ordained a priest by Bishop Petras Maželis of Telšiai.

After graduating from the Seminary, Tamkevičius was appointed vicar in Alytus. He did not stay there long, however. Between 1962 and 1975, he was regularly moved from one parish to another in Vilkaviškis Diocese because of his activities in organising resistance to the Soviet oppression imposed on the church.

Sigitas Tamkevičius. *Fotografė Olga Posaškova*
(Lietuvos Respublikos Seimo archyvo nuotrauka)

Sigitas Tamkevičius. *Photo by Olga Posaškova*
(Archive of the Seimas of the Republic of Lithuania)

Kunigas Sigitas Tamkevičius anksti susidūrė su valdžios institucijų neigiama pozicija dėl Bažnyčios: jam dirbant vikaru Lazdijuose, Religijų reikalų tarybos įgaliotinis Justinas Rugienis (KGB etatinis pareigūnas) už pamokslus ir vaikų katekizaciją grasino atimsias kunigo registracijos pažymėjimą, o vyskupijos valdytojas buvo verčiamas perkelti jį į kitą parapiją. Kudirkos Naumiesčio ir Prienų parapijose vikaru tarnavo trumpai – už akių saugumo viršininko buvo baramas, kad pažeidžia įstatymus, o Prienuose jau minėtas Justinas Rugienis draudė sakyti pamokslus, grasino, kad atims registracijos pažymėjimą ir neleis eiti kunigo pareigų.

1968 m. kunigas Sigitas Tamkevičius įstojo į Jėzuitų ordiną (Societas Iesu, SJ).

1969 m. perkeltas į Vilkaviškio parapiją eiti vikaro pareigas, kunigas Sigitas Tamkevičius drauge su kitais uoliais kunigais parengė sovietų valdžiai peticiją, kurioje reikalavo, kad būtų panaikintas į Kauno kunigų seminariją priimamų studentų limitas. Siekiant išvengti persekiojimo, nuspręsta po šiuo dokumentu surinkti kuo daugiau kunigų parašų. Drauge su bendražygiu kunigu Juozu Zdebskiu per dvi advento savaites Sigitas Tamkevičius surinko per 60 Vilkaviškio vyskupijos parapijų kunigų parašų.

Už šį „nusikaltimą“ kunigas Sigitas Tamkevičius kelis kartus buvo tardomas KGB būstinėje Vilniuje, jam ir kunigui Juozui Zdebskiui metus uždrausta eiti kunigo pareigas. Teko įsidarbinti darbininku Vilkaviškio metalo dirbinių gamykloje. Vėliau Sigitas Tamkevičius kartu su kunigu Juozu Zdebskiu dirbo Prienų melioracijoje, tačiau savo pašaukimo neišsižadėjo. Drauge su kunigu Juozu Zdebskiu ėmėsi pagrindinės kunigiškos veiklos: vadovavo vienuolių, inteligentijos ir jaunimo slaptoms rekolekcijoms ir konferencijoms, ugdžiusiems ne tik religinį, bet ir tautinį sąmoningumą.

Baigiantis 1969 m. buvo paskirtas vikaru Simno parapijoje. Tuo metu kunigų būreliuose buvo diskutuo-

Consequently, he served as vicar in Lazdijai, Kudirkos Naumiestis, Prienai, Vilkaviškis and Simnas.

Since an early age, Sigitas Tamkevičius was confronted with the negative approach of the authorities towards the Church. While serving as a vicar in Lazdijai, he was threatened by Justinas Rugienis, KGB officer and commissioner of the Council for Religious Affairs, with the withdrawal of his registration certificate as a priest for preaching and teaching catechism to children, while the bishop of the Diocese of Vilkaviškis was pressured into moving him to another parish. Tamkevičius also briefly served as a vicar in the parishes of Kudirkos Naumiestis and Prienai, where the KGB chief scolded him for violating laws. In Prienai, Rugienis forbade him from preaching and threatened to withdraw his registration certificate and prohibit him from performing his religious duties as a priest.

In 1968, Sigitas Tamkevičius joined the Society of Jesus (Societas Iesu, SJ).

Having been moved to Vilkaviškis Parish to serve as a vicar in 1969, Tamkevičius, together with other zealous priests, prepared to petition the Soviet government to lift the limit on the enrolment of students at the Catholic Seminary in Kaunas. In order to avoid persecution, it was decided to collect as many signatures of priests as possible in support of the petition. Within two weeks of Advent, Tamkevičius and his fellow-thinker, Father Juozas Zdebskis, gathered over 60 signatures of priests from the parishes in Vilkaviškis Diocese.

Because of this “crime”, Tamkevičius was repeatedly interrogated at KGB headquarters in Vilnius. He and Juozas Zdebskis were banned from carrying out their duties as priests for a year. Tamkevičius had to seek employment as a worker in the metal processing factory in Vilkaviškis. He and Juozas Zdebskis later worked at a civil construction and engineering enterprise in Prie-

Tikinčiųjų teisių gynimo katalikų komiteto nariai Viduklėje, minint kun. Alfonso Svarinsko kunigystės 25 metų sukaktį. Iš kairės: Sigitas Tamkevičius, Vincas Vėlavičius, Juozas Zdebskis, Alfonsas Svarinskas, Jonas Kauneckas. 1979 m. spalio mėn. (*Arkiyskupo metropolito Sigito Tamkevičiaus SJ asmeninis archyvas*)

Members of the Catholic Committee for the Defence of the Rights of Believers in Viduklė commemorating the 25th priesthood anniversary of Father Alfonsas Svarinskas. From left to right: Sigitas Tamkevičius, Vincas Vėlavičius, Juozas Zdebskis, Alfonsas Svarinskas, and Jonas Kauneckas. October 1979. (*Personal archives of Archbishop Sigitas Tamkevičius SJ*)

jama dėl pagrindžio spaudos būtinumo, nes Bažnyčiai reikėjo leidinio, kuris žadintų tautinį ir religinį sąmoningumą, atspindėtų Katalikų bažnyčios sunkumus ir bėdas to meto sąlygomis.

Dar prieš tai, 1971 m. gruodžio mėn., aktyvių kunigų dėka buvo parengtas išsamesnis dokumentas – memorandumas, skirtas SSRS komunistų partijos generaliniam sekretoriui Leonidui Brežnevui. Dokumente surašyti reikšmingiausi to meto Bažnyčios persekiojimo faktai: vyskupų Julijono Steponavičiaus ir Vin-

nai, but Tamkevičius did not give up his vocation. He and Juozas Zdebskis got involved with underground activities related to their calling. They led secret spiritual coaching and conferences for monks, nuns, intellectuals and youth promoting not only religious but also national consciousness of people.

At the end of 1969, Tamkevičius was appointed vicar in Simnas Parish. At that time, priests discussed the necessity of underground press because the Church needed a publication that would raise national and re-

cento Sladkevičiaus tremtis, kunigų Juozo Zdebskio ir Prospero Bubnio įkalinimas, Kauno kunigų seminarijos veiklos varžymai ir kiti tikinčiųjų persekiojimo faktai. Šį memorandumą per trumpą laiką pasirašė daugiau kaip 17 000 Lietuvos tikinčiųjų, o slapta išgabentas iš Lietuvos Maskvos disidentų dėka memorandumo tekstas pasiekė laisvąjį pasaulį. Per 1972 m. Velykas radijo stotis „Amerikos balsas“ pranešė, kad Vakaruose gautas „17 000 tikinčiųjų memorandumas“.

Tokiomis sąlygomis buvo brandinama 1972 m. kovo mėn. Simno miestelyje pasirodžiusio pagrindinio leidinio „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika“ (toliau – „Kronika“) leidybos idėja. Pavyzdį tam rodė tuo metu Maskvos disidentų leidžiama „Dabarties įvykių kronika“, drąsino vyskupų tremtinių Julijono Steponavičiaus ir Vincento Sladkevičiaus palaikymas. „Kronikos“ pagrindinis sumanytojas, leidėjas ir redaktorius 11 metų, iki pat suėmimo ir įkalinimo 1983 m., buvo Simno vikaras (1972–1975 m.), Kybartų klebonas (1975–1983 m.) Sigitas Tamkevičius.

„Kronikoje“ registruoti ir skelbti Bažnyčios veiklos varžymo, tikinčiųjų persekiojimo ir žmogaus teisių pažeidimo faktai, juos liudijantys dokumentai. Slapčia pasiekdavusi Vakarus ir sulaukusi plataus atgarsio pasaulio žiniasklaidoje, „Kronika“ griovė sovietų propagandos kuriamą mitą apie komunistinės sistemos humaniškumą ir tariamą įsitikinimų laisvę Sovietų Sąjungoje. Pavergtoje Lietuvoje „Kronika“ drąsino tikinčiuosius, drausmino linkusius kolaboruoti, stiprino Bažnyčios vadovybės ištvermę. Nepaisant KGB persekiojimų ir represijų, palietusių dešimtis įkalintų ir šimtus šantažuotų „Kronikos“ bendradarbių ir platintojų, „Kronika“ buvo reguliariai leidžiama iki pat Laisvės atgavimo. Iki Atgimimo išėjo 81 „Kronikos“ numeris (paskutinis – 1989 m. kovo 19 d.).

1978 m. lapkričio 13 d. penki uolūs kunigai: Sigitas Tamkevičius, Vincas Vėlavičius, Alfonsas Svarinskas, Juozas Zdebskis, Jonas Kauneckas pasirašė Tikinčiųjų teisių

ligious consciousness and report on the difficulties and hardships faced by the Catholic Church.

In December 1971, dissident priests drafted a more detailed document, a memorandum addressed to Leonid Brezhnev, Secretary General of the Communist Party. The document listed the most significant incidents of the most recent persecution of the Church: the exile of Bishops Julijonas Steponavičius and Vincentas Sladkevičius, imprisonment of the priests Juozas Zdebskis and Prosperas Bubnys, restrictions on the activities of the Catholic Seminary in Kaunas, and persecution of believers. Within a very short period, the memorandum was signed by over 17,000 Lithuanian believers. It was then secretly taken out of Lithuania and, with the help of Moscow dissidents, reached the free world. On Easter in 1972, the *Voice of America* reported that “the memorandum of 17,000 believers” had made its way to the West.

Under these conditions, the idea to publish the underground periodical, *Chronicle of the Catholic Church in Lithuania*, was maturing. The *Chronicle* first appeared in Simnas in March 1972. This action was inspired by the *Chronicle of Current Events* published by Moscow dissidents and encouraged by the exiled Bishops Julijonas Steponavičius and Vincentas Sladkevičius. Sigitas Tamkevičius, who served as a vicar in Simnas from 1972 to 1975 and as a priest in Kybartai from 1975 to 1983, became the founding father of the *Chronicle*, its publisher and editor for 11 years until his arrest and imprisonment in 1983.

The *Chronicle* reported about the restrictions placed on the church activity, the persecution of believers, and human rights violations, and published the documents testifying them. Secretly reaching the West and receiving a strong response in the media throughout the world, the *Chronicle* was destroying the myth about the humane communist system and alleged freedom

Kunigas Sigita Tamkevičius šv. Mišiose, skirtose jo grįžimui iš tremties paminėti. Kybartai, 1988 m. lapkričio 6 d. (*Okupacijų ir laisvės kovų muziejus*)

Father Sigita Tamkevičius at the Holy Mass dedicated to his return from exile. Kybartai, 6 November 1988 (*Museum of Occupations and Freedom Fights*)

gynimo katalikų komiteto įkūrimo deklaraciją. Apie komiteto įkūrimą ir jo tikslus 1978 m. lapkričio 22 d. privačiame bute Maskvoje užsienio žurnalistams surengtoje neoficialioje spaudos konferencijoje paskelbė komiteto nariai Alfonsas Svarinskas, Sigita Tamkevičius ir Juozas Zdebskis. Maskvoje buvo paskelbti ir pirmieji dokumentai: lapkričio 13-osios programinė deklaracija; laiškas Šventajam Tėvui, kuriame paaiškinti komiteto tikslai ir uždaviniai ir prašoma palaikymo komiteto darbui; kreipimasis į SSRS Religijų reikalų tarybą, reikalaujant paleisti iš tremties vyskopus Julijoną Steponavičių ir Vincentą Sladkevičių bei leisti jiems eiti pareigas; kreipimasis į SSRS vidaus reikalų ministrą dėl leidimo kunigui

of belief in the Soviet Union, i. e., the myth promoted by Soviet propaganda. In the subjugated Lithuania, the *Chronicle* encouraged believers, discouraged those prone to collaborate, and strengthened the endurance of the Church leadership. Though KGB persecution and repression affected the co-authors and distributors of the *Chronicle*, with dozens being imprisoned and hundreds blackmailed, the *Chronicle* was regularly published until the restoration of freedom. In total, 81 editions were issued until the period of revival in Lithuania, the last being published on 19 March 1989.

On 13 November 1978, five zealous priests — Sigita Tamkevičius, Vincas Vėlavičius, Alfonsas Svarinskas,

Pranciškui Masilioniui aplankyti savo brolius Jungtinėse Amerikos Valstijose; kreipimasis į Religijų reikalų tarybos įgaliotinį Petrą Anilionį, kuriame reiškiamas pasipiktinimas dėl kunigų nubaudimo už Vėlinių procesijos organizavimą; kartu su rusų Tikinčiųjų teisių gynimo krikščionių komitetu pasirašytas bendras kreipimasis į Šventąjį Tėvą, kitų religinių bendruomenių hierarchus, valstybių vadovus, tarptautines organizacijas. Praėjus vos kelioms valandoms po komiteto narių spaudos konferencijos Maskvoje, laisvojo Vakarų pasaulio radijo stotys jau transliavo Tikinčiųjų teisių gynimo katalikų komiteto pareiškimus.

Aktyvi Kybartų klebono veikla neliko nepastebėta. 1979 m. rugpjūčio 29 d. kunigas Sigitas Tamkevičius buvo iškviestas į respublikinę prokuratūrą, jam oficialiai buvo perskaitytas įspėjimas, kad, jeigu ir toliau tęs antitarybinę veiklą, jam gresia sankcijos pagal LTSR Baudžiamojo kodekso 68 straipsnį.

1972–1982 m., vadovaujami kunigo Sigitos Tamkevičiaus, „Kronikos“ leidėjai sugebėjo parengti ir išleisti 51 „Kronikos“ numerį. Jausdamas intensyvėjantį KGB sekimą ir pavojų būti įkalintam, 1982 m. vasario 6 d. Sigitas Tamkevičius bičiuliams ir tikintiesiems parašė „Dvasinį testamentą“, kuriame išdėstė svarbiausias mintis, savąjį credo.

1983 m. gegužės 6 d. kunigas Sigitas Tamkevičius buvo suimtas Alfonso Svarinsko teismo metu. 26 tomų baudžiamojoje byloje jis kaltintas antitarybine propaganda ir agitacija, kad 1978–1983 m. „šmeižė tarybinę valstybinę ir visuomeninę santvarką, ragino prieš ją kovoti, žemino TSRS tarptautinį prestižą“, kad „Tikinčiųjų teisių gynimo katalikų komiteto vardu paruoštuose ir išplatintuose dokumentuose pateikdavo iškraipytus faktus, šmeižikiškus prasimanymus“, „ragino pažeisti tarybinius įstatymus, reguliuojančius bažnyčios atskyrimą nuo valstybės ir nepaklusti vietinės valdžios organams“. Buvo prisimintas ir grupinis vaikų mokymas,

Juozas Zdebskis and Jonas Kauneckas — signed the founding declaration of the Catholic Committee for the Defence of the Rights of Believers. On 22 November 1978, committee members Alfonsas Svarinskas, Sigitas Tamkevičius and Juozas Zdebskis announced the establishment of the committee and its goals at an informal press conference held for foreign journalists in a private apartment in Moscow. It was also in Moscow where the first documents were published: the 13 November declaration of the programme of the committee; a letter to the Holy Father explaining the goals and tasks of the committee and seeking blessing for its work; an appeal to the USSR Council for Religious Affairs to release Bishops Julijonas Steponavičius and Vincentas Sladkevičius from exile and to allow them to carry out their duties; an appeal to the USSR Minister of the Interior demanding to permit Father Pranciškus Masilionis to visit his brothers in the United States of America; an appeal to Petras Anilionis, commissioner of the Council for Religious Affairs, expressing indignation at the punishment of the priests who had organised an All Souls' procession; and an appeal to the Holy Father and the leaders of other religious communities, heads of state, and international organisations, signed jointly with the Russian Christian Committee for the Defence of the Rights of Believers. Just a few hours after the press conference in Moscow, Western radio stations were airing the statements of the Catholic Committee for the Defence of the Rights of Believers.

The activities of Sigitas Tamkevičius did not go unnoticed. On 29 August 1979, he was summoned to the prosecutor's office of the Lithuanian SSR and got a formal warning about the impending sanctions under Article 68 of the Criminal Code of the Lithuanian SSR for continuing his anti-Soviet activities.

Led by Tamkevičius, the publishers of the *Chronicle* managed to put together and issue 51 editions of the

Jauniausias Lietuvos vyskupas
jaunimo vardu sveikina
popiežių Joną Paulių II
Dariaus ir Girėno stadione.
Kaunas, 1993 m. rugsėjo 6 d. (*Kauno
arkivyskupijos kurijos archyvas*)

The youngest Bishop of Lithuania
welcomes Pope John Paul II in the
Darius and Girėnas Stadium.
Kaunas, 6 September 1993. (*Archive
of the Archdiocese of Kaunas*)

Vėlinių procesijų į kapines organizavimas, kalinių šelpimas. Kaltintas ir tuo, kad 1982 m. gruodžio 26 d. be vietos valdžios leidimo viešojoje vietoje – Kybartų bažnyčios šventoriuje – suorganizavo Kalėdų eglutės šventę, kad įvairiomis progomis ir įvairiose vietose pasakė apie 15 inkriminuojamo turinio pamokslų.

1983 m. gruodžio mėn. nuteistas dešimčiai metų laisvės atėmimo – šešeri metai griežto režimo lageryje ir ketveri metai tremties. 1984–1987 m. kalėjo Permės politinių kalinių lageryje Nr. 37, 1987 m. – Mordovijos Baraševo lageryje, 1987 m. gruodžio mėn. perkeltas į Uralo politinių kalinių lagerį Nr. 35. 1988 m. birželio 10 d. ištremtas į Tomsko srities Staro Sainakovo kaimą. Tų pačių metų pabaigoje Sigitas Tamkevičius buvo paleistas į laisvę.

1988 m. lapkričio 4 d. rytą didelė tikinčiųjų minia iš skirtingų Lietuvos kampelių su tautinėmis ir popiežiaus vėliavomis rinkosi į Vilniaus geležinkelio stotį pasitikti iš tremties sugrįžusio kunigo Sigitą Tamkevičių.

Atgimimo laikmečiu ir atkūrus Nepriklausomybę, 1989 m. Sigitas Tamkevičius paskirtas Kauno tarpdieczinės kunigų seminarijos dvasios tėvu, 1990 m. – šios seminarijos rektoriumi. 1991 m. gegužės 4 d. popiežius Jonas Paulius II paskyrė jį titulinio Turudos vyskupo ir Kauno arkivyskupijos augziliaru. 1991 m. gegužės 19 d. Kauno arkikatedroje bazilikoje arkivyskupas kardinolas Vincentas Sladkevičius konsekrovo Sigitą Tamkevičių vyskupu. 1996 m. gegužės 4 d. Sigitas Tamkevičius paskirtas Kauno arkivyskupu metropolitu. Sigitas Tamkevičius Kauno arkivyskupijos kurijai vadovavo iki 2015 m. 1999–2002 m. ir 2005–2014 m. – Lietuvos vyskupų konferencijos pirmininkas.

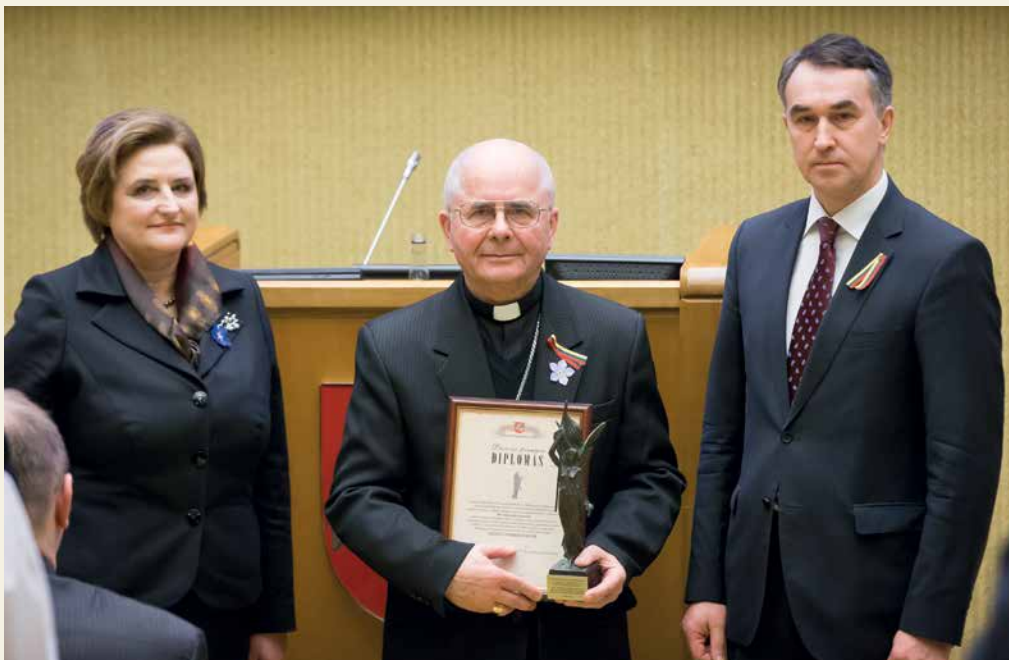
Arkivyskupo Sigitą Tamkevičių aktyvi pilietinė veikla ginant tikinčiųjų teises sovietinio režimo metais įvertinta Georgo fon Hertlingo medaliu. Medalis buvo įteiktas 1996 m. lapkričio 3 d. Vokietijoje, Rėgensburgo rotušėje, o nominantą medaliui pristatė Tikėjimo moks-

publication in 1972–1982. On 6 February 1982, while feeling intensified surveillance by the KGB and sensing the risk of imprisonment, Sigitas Tamkevičius wrote “spiritual testament” to his friends and fellow believers laying down his principal ideas and his credo.

Father Sigitas Tamkevičius was arrested on 6 May 1983 during the trial of Alfonsas Svarinskas. In as many as 23 volumes of the criminal case, he was accused of anti-Soviet propaganda and campaigning, of “discrediting Soviet public and social order, urging people to fight against it, and damaging the international prestige of the USSR”, of “presenting distorted facts and libellous stories in the documents prepared and circulated on behalf of the Catholic Committee for the Defence of the Rights of Believers [...]”, of “inciting people to violate Soviet laws governing the separation of the church and the state and to defy local authorities” in 1978–1983. He was also charged with teaching of children, organising an All Souls’ procession to a cemetery, and assisting prisoners. Furthermore, Sigitas Tamkevičius was indicted for arranging, on 26 December 1982, a Christmas party in a public space, the churchyard of Kybartai Church, without the authorisation from local authorities and for delivering approximately 15 sermons of incriminating content on various occasions and in different places.

In December 1983, Sigitas Tamkevičius was sentenced to ten years in prison: six years in a forced labour camp and four years in exile. He served his sentence in the Perm Forced Labour Camp for Political Prisoners No 37 (1984–1987) and the Barashevo Forced Labour Camp in Mordoviya (1987). In December 1987, Tamkevičius was moved to the Urals Forced Labour Camp for Political Prisoners No 35. On 10 June 1988, he was exiled to the village of Staro-Sainakov in Tomsk Oblast. He was released at the end of the same year.

In the morning of 4 November 1988, a large crowd of believers from various parts of Lithuania, carrying

Seimo Pirmininkė Loreta Graužinienė, Laisvės premijos laureatas arkivyskupas Sigitas Tamkevičius SJ ir Seimo Pirmininko pavaduotojas Petras Auštrevičius. Vilnius, 2014 m. sausio 13 d. *Fotografė Olga Posaškova (Lietuvos Respublikos Seimo archyvo nuotrauka)*

Loreta Graužinienė, Speaker of the Seimas; Archbishop Sigitas Tamkevičius SJ, winner of the Freedom Prize; and Petras Auštrevičius, Deputy Speaker of the Seimas. Vilnius, 13 January 2014. *Photo by Olga Posaškova (Archive of the Seimas of the Republic of Lithuania)*

lo kongregacijos prefektas kardinolas Jozefas Radingeris (būsimasis popiežius Benediktas XVI). Arkivyskupas Sigitas Tamkevičius taip pat apdovanotas Sausio 13-osios atminimo medaliu (1992 m.), Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Komandoro didžiuoju kryžiumi (1998 m.), Lietuvos nepriklausomybės medaliu (2000 m.), Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro kryžiumi (2002 m.). Tais pačiais 2002 m. už heroizmą, parodytą ginant Lietuvos Katalikų Bažnyčią okupacijos metais, už nuopelnus steigiant ir leidžiant „Kroniką“ jam įteiktas Šv. Pranciškaus Ksavero medalis (medalio steigėjas – Šv. Pranciškaus Ksavero universitetas, JAV).

national and papal flags, gathered at Vilnius Railway Station to meet Father Sigitas Tamkevičius as he returned from exile.

During the period of revival, in 1989, Sigitas Tamkevičius was appointed the Spiritual Father of the Catholic Seminary in Kaunas. After the restoration of independence, in 1990, he became Rector of the Seminary. On 4 May 1991, Pope John Paul II appointed him Titular Bishop of Turuda and Auxiliary Bishop of Kaunas. On 19 May 1991, Archbishop Cardinal Vincentas Sladkevičius consecrated Sigitas Tamkevičius as Bishop in Kaunas Arch-Cathedral Basilica.

Sigitas Tamkevičius was President of the Lithuanian Bishops' Conference from 1999 to 2002 and from 2005 to 2014. He served as Archbishop Metropolitan of Kaunas from 1996 to 2015.

The active civic involvement of Kaunas Archbishop Metropolitan Sigitas Tamkevičius in protecting the rights of believers during the Soviet period was recognised by awarding him the Georg von Hertling Medal. His nomination was suggested by Cardinal Joseph Ratzinger, Prefect for the Congregation for the Doctrine of the Faith (future Pope Benedict XVI). The medal was awarded at Regensburg Hall in Germany on 3 November 1996.

Archbishop Sigitas Tamkevičius has also received the Commemorative Medal of 13 January (1992), Grand Cross of Commander of the Order of the Lithuanian Grand Duke Gediminas (1998), Independence Medal of Lithuania (2000), and Cross of Commander of the Order of the Cross of Vytis (2002). In 2002, he was also awarded the St. Francis Xavier Medal (founded by St. Francis Xavier University, USA) for his heroism in defending the Catholic Church in Lithuania during the occupation and for his merits in founding and publishing the *Chronicle*.

Archbishop Sigitas Tamkevičius is an Honorary Citizen of the City of Kaunas (1994), Honorary Doctor of Vytautas Magnus University (1999), and

Tribūnoje – Laisvės premijos laureatas
arkivyskupas Sigitas Tamkevičius SJ.
Vilnius, 2014 m. sausio 13 d. *Fotografė Olga Posaškova*
(*Lietuvos Respublikos Seimo archyvo nuotrauka*)

At the rostrum: Archbishop Sigitas Tamkevičius SJ, winner of the Freedom Prize. Photo by Olga Posaškova
Vilnius, 13 January 2014. *Photo by Olga Posaškova*
(*Archive of the Seimas of the Republic of Lithuania*)

Laisvės premijos laureatui Sigitui Tamkevičiui skirtos parodos „Tiesa išlaisvina“ atidarymas. Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Pirmininkas, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras Vytautas Landsbergis, arkivyskupas Sigitas Tamkevičius, Seimo narys Mečislovas Zasčiurinskas, Seimo Pirmininko pavaduotojas Petras Auštrevičius. Vilnius, 2014 m. sausio 13 d. *Fotografė Olga Posaškova (Lietuvos Respublikos Seimo archyvo nuotrauka)*

Opening of the exhibition titled Truth Liberates dedicated to Archbishop Sigitas Tamkevičius SJ, winner of the Freedom Prize. In the photo: Vytautas Landsbergis, President of the Supreme Council–Reconstituent Seimas and Signatory to the Act of Independence; Archbishop Sigitas Tamkevičius SJ; Mečislovas Zasčiurinskas, Member of the Seimas; and Petras Auštrevičius, Deputy Speaker of the Seimas and Chairman of the Freedom Prize Commission. Vilnius, 13 January 2014. *Photo by Olga Posaškova (Archive of the Seimas of the Republic of Lithuania)*

Arkivyskupas Sigitas Tamkevičius yra Kauno miesto garbės pilietis (1994 m.), Vytauto Didžiojo universiteto garbės daktaras (1999 m.), Lazdijų rajono garbės pilietis (2010 m.). 2013 m. lapkričio 10 d. garbingos 75-erių metų sukakties proga arkivyskupas Sigitas Tamkevičius apdovanotas Kauno miesto savivaldybės 1-ojo laipsnio Santakos garbės ženklu.

Honorary Citizen of Lazdijai District (2010). On 10 November 2013, on the happy occasion of the 75th anniversary of his birth, Archbishop Sigitas Tamkevičius was awarded the First Class Honorary Badge *Santaka* by the Municipality of the City of Kaunas.

Antanas Terleckas. Fotografė Olga Posaškova
(Lietuvos Respublikos Seimo archyvo nuotrauka)

Antanas Terleckas. Photo by Olga Posaškova
(Archive of the Seimas of the Republic of Lithuania)

2012 METŲ LAISVĖS PREMIJOS
LAUREATAS – POLITINIS KALINYS,
VIENAS AKTYVIAUSIŲ PASIPRIEŠINIMO
SOVIETINIAM OKUPACINIAM REŽIMUI
DALYVIS, KOVOTOJAS UŽ ŽMOGAUS TEISES,
POGRINDINĖS ORGANIZACIJOS LIETUVOS
LAISVĖS LYGOS STEIGĖJAS
ANTANAS TERLECKAS

„Štai esu prieš jus Nepriklausomos Lietuvos Seimo tribūnoje ir manau, kad laisvės kovų prasmė aiški kiekvienam. Kartais išgirstu klausimą: ar už tokią Lietuvą kovojome? Ir sau, ir kitiems atsakau: svarbu pasvėrus labai sunkias valstybės kūrimosi aplinkybes įvertinti tai, ką turime, nenusivilti ir žengti pirmyn. Netikėti Lietuvos ateitimi tolygu pasmerkti tautą nebūčiai, perbraukti mūsų senolių gyvenimus. Visagalis už tai mums nedovanotų.“

*Iš Antano Terlecko kalbos iškilmingoje
Laisvės premijos įteikimo ceremonijoje.
Lietuvos Respublikos Seimas, 2013 m. sausio 13 d.*

Antanas TERLECKAS gimė 1928 m. vasario 9 d. Švenčionių apskrityje (dabar Ignalinos rajonas), Krivasalio kaime, mažžemio valstiečio šeimoje. Jau 1945-ųjų vasarą, būdamas Linkmenų progimnazijos moksleivis, sovietų valdžios suimamas. Apkaltintas priklausymu pagrindinei „Geležinio vilko“ organizacijai du mėnesius buvo žiauriai tardomas, tačiau pritrūkus įrodymų paleistas.

1946 m. Antanas Terleckas persikėlė gyventi į Vilnių. Mokėsi Vilniaus prekybos technikume. Jį baigęs, įstojo į Vilniaus universiteto Ekonomikos fakultetą.

ANTANAS TERLECKAS, WINNER OF THE
FREEDOM PRIZE 2012, A POLITICAL
PRISONER, ONE OF THE MOST ARDENT
PARTICIPANTS IN THE MOVEMENT OF
RESISTANCE TO THE SOVIET OCCUPATION,
A HUMAN RIGHTS ACTIVIST AND FOUNDER
OF THE UNDERGROUND ORGANISATION
THE LITHUANIAN FREEDOM LEAGUE

“Here I stand in front of you at the rostrum of the Seimas of the independent Lithuania and believe that everyone clearly sees the meaning of freedom fights. Sometimes I hear the question whether we fought for Lithuania, such as it is today. My answer to myself and others is always that, having considered the adverse conditions for state building, the important thing, putting disappointment aside, is to appreciate what we have and move forward. Not believing in Lithuania's future is the same as condemning the nation to non-existence and debasing the lives of our ancestors. The Lord would not forgive us for that.”

*From the speech by Antanas Terleckas delivered
at the Freedom Prize award ceremony.
Seimas of the Republic of Lithuania, 13 January 2012*

Antanas TERLECKAS was born in Krivasalis Village, Švenčionys County (currently Ignalina District) on 9 February 1928 to the family of a small-farm peasant. In summer 1945, a student of a lower secondary school in Linkmenys, Terleckas was arrested by the Soviet authorities. He was charged with engagement in the underground organisation *Geležinis Vilkas*, interrogated for two months and finally released due to the lack of evidence.

Antanas Terleckas moved to Vilnius in 1946. He studied at Vilnius College of Commerce. Subsequent-

Antanas Terleckas su žmona Elena Terleckiene bei vaikais Vilija ir Gintautu gimtajame Krivasalio kaime prie tėvų namų. Sėdi Antano Terlecko tėvai Pranas Terleckas ir Teklė Terleckienė. Krivasalis (Ignalinos rajonas), 1962 m. liepos 22 d. (*Antano Terlecko asmeninis archyvas*)

Antanas Terleckas with his wife Elena Terleckienė and children Vilija and Gintautas, in Krivasalis, his native village, next to his parents' home. Sitting: Pranas Terleckas and Teklė Terleckienė, parents of Antanas Terleckas. Krivasalis (Ignalina District), 22 July 1962. (*Personal archive of Antanas Terleckas*)

Baigęs universitetą, 1954 m. pradėjo dirbti SSRS valstybinio banko Lietuvos skyriuje. Dirbdamas įstojo į aspirantūrą Lietuvos SSR mokslų akademijos Ekonomikos institute, tačiau 1957 m. buvo suimtas ir iš aspirantų sąrašų išbrauktas.

Tuo metu Valstybiniame banke visi dokumentai buvo rengiami rusų kalba, dauguma darbuotojų nemo-

ly, Terleckas entered the Faculty of Economics, Vilnius University. After the graduation in 1954, Terleckas was employed in the Lithuanian Branch of the USSR State Bank. At that point, he continued his studies as a post-graduate student at the Institute of Economics, Lithuanian SSR Academy of Sciences, but was arrested and expelled from the Institute in 1957.

Taišeto lagerio politiniai kaliniai. Iš kairės: Antanas Terleckas, Stasys Ignatavičius, Kęstutis Diržys, Antanas Jankauskas, Pranas Skeiverys, Juozas Petrauskas, Henrikas Jatautis. Taišetas, 1959 m. birželio 24 d. (*Antano Terlecko asmeninis archyvas*)

Political prisoners at Taishet labour camp. From left: Antanas Terleckas, Stasis Ignatavičius, Kęstutis Diržys, Antanas Jankauskas, Pranas Skeiverys, Juozas Petrauskas, Henrikas Jatautis. Taishet, 24 June 1959. (*Personal archive of Antanas Terleckas*)

kėjo nė žodžio lietuviškai ir jų žinios apie Lietuvą buvo labai menkos. Antanas Terleckas stengėsi bendradarbius supažindinti su šalies istorija, kalba, tačiau buvo apšauktas nacionalistu ir perkeltas į žemesnes pareigas. Su kalbininkais ir studentais lituanistais važinėjo po Pietryčių Lietuvą, lietuvių gyvenamas vietas Baltarusijoje, vežė ten lietuvių kalbos vadovėlius, knygas, spaudą. 1957 m. gruodžio 24 d., per šv. Kūčias, sovie-

At that time, all the documents in the State Bank were drafted in the Russian language and the majority of employees had a poor knowledge of the Lithuanian language and Lithuania in general. Terleckas tried to present the Lithuanian history and language to his colleagues; however, he was accused of being nationalistic and downgraded to a lower position. Together with a group of students of philology, Antanas Terleckas trav-

tų represinės struktūros atliko kratą Antano Terlecko bute, nors jokios nusikaltimą patvirtinančios medžiagos nerado, jį suėmė.

Antano Terlecko byla ir kitų asmenų, kaltinamų pagrindinės organizacijos „Tautos Frontas“ įkūrimu ir veikimu joje, bylos buvo sujungtos. Lietuvos SSR aukščiausiasis teismas nuteisė Antaną Terlecką 4 metams lagerio. Kalėjo Sibire, Taišeto konclageryje, Irkutsko srityje. Namuose, studentų bendrabutyje liko antro vaiko besilaukianti žmona su 4 metų dukrele.

Po 3 metų grįžęs iš įkalinimo vietos pagal specialybę įsidarbinti neturėjo galimybių, dirbo konstruktorių biure „Puntukas“ inžinieriumi, Valgyklų ir restoranų tresto įstaigose. 1964–1969 m. neakivaizdžiai studijavo istoriją Vilniaus universitete. Studijų metu parengė diplominių darbą „Lietuva Rusijos valdžioje 1795–1915 metais“, tačiau eilinės kratos metu darbas buvo konfiskuotas saugumiečių ir nebuvo leista laikyti baigiamųjų egzaminų.

1973 m. gegužės mėn. Antanas Terleckas vėl suimamas už „piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi“ ir nuteisiamas vienus metus kalėti. Pretekstu tapo reportažas apie Simo Kudirkos teismą (Simas Kudirka, gimęs 1930 m., jūrininkas, bandęs pabėgti į JAV, 1971 m. gegužės mėn. nuteistas 10 metų kalėti). 1975 m. Antanas Terleckas parašė atvirą laišką Sovietų Sąjungos KGB vadovui Jurijui Andropovui, kuriame išdėstė savo politines pažiūras, kritikavo rusinimo politiką, istorijos falsifikavimą, žmogaus teisių pažeidinėjimą. Šis laiškas slapta buvo perduotas į Vakarus. Vatikano radijas keletą mėnesių jį skaitė Lietuvai. Jungtinėse Amerikos Valstijose šis laiškas buvo išverstas į anglų kalbą ir platinamas.

1975 m. gruodžio 9 d. Antanas Terleckas dalyvavo žinomo Sovietų Sąjungos disidentų Sergejaus Kovaliovo teisme Vilniuje, globojo procesą stebėti atvykusius Rusijos disidentus – akademiką Andrejų Sacharovą, Aleksandrą Lavutą, Sergejaus Kovaliovo žmoną Liudmilą Boicovą.

elled in Southeast Lithuania and the areas populated by Lithuanians in Belarus and brought Lithuanian language textbooks, fiction books and Lithuanian press there. On 24 December 1957, on Christmas Eve, the Soviet repressive authorities searched Terleckas' apartment and, even though no evidence of crime had been found, he was arrested.

Antanas Terleckas' court case and the cases of several other people charged with the establishment of and engagement in the underground organisation *Tautos Frontas* were merged. The Supreme Court of the Lithuanian SSR convicted Terleckas to four years in a labour camp. Terleckas served the sentence in Taishet Labour Camp, Irkutsk Region, Siberia, leaving behind his pregnant wife and a four-year-old daughter in a student dormitory.

Having returned from the camp three years later, Terleckas was not allowed to work as an economist and thus he worked as an engineer for the design bureau *Puntukas* and the Canteen and Restaurant Trust. He entered the Extra-mural Department of Vilnius University to study history (1964-1969). Terleckas worked on his thesis *Lithuania under the Russian Rule in the Period Between 1795 and 1915*, which was seized by the security officers during a routine search and Terleckas was prevented from taking his final exams.

In May 1973, Antanas Terleckas was arrested again for “abuse of office” and sentenced to one year in prison. The arrest and the sentence resulted from the media report on Simas Kudirka's court hearing. Simas Kudirka, born in 1930, was a sailor who attempted to flee to the USA and was sentenced to ten years of prison in 1971.

In 1975, Terleckas wrote an open letter to Yuri Andropov, who then headed the Soviet KGB, where he presented his political views and criticised the russification policy, forging of history and human rights violations. The letter was secretly transferred to the

Lietuvos laisvės lygos piketas prieš SSRS ekonominę blokadą Lietuvai, surengtas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės rūmų.

Kalba disidentas, politinis kalinys, Lietuvos laisvės lygos vadovas

Antanas Terleckas. Vilnius, 1990 m. gegužės 21 d. *Fotografas Jonas Juknevičius (Lietuvos centrinio valstybės archyvo nuotrauka)*

The picket of the Lithuanian Freedom League against the economic blockade of the USSR in Lithuania was held at the Lithuanian Government Building. Antanas Terleckas, dissident, political prisoner and leader of the Lithuanian Freedom League, is delivering a speech. Vilnius, 21 May 1990. *Photo by Jonas Juknevičius (Photo of the Lithuanian Central State Archives)*

1976–1977 m. kartu su Kęstučiu Jokubynu ir Juliumi Sasnausku bei kitais rengė ir leido pagrindinį leidinį „Laisvės šauklys“, vėliau vietoj jo – leidinį „Vytis“. Juose spausdino tautinio ir istorinio turinio straipsnius, keliančius rusifikacijos, istorijos falsifikavimo problemas, žmogaus teisių pažeidimo faktus. Šių leidinių straips-

West. It was read on Vatican Radio and broadcast to Lithuania for several months. The letter was translated into the English language and published in the United States of America.

Antanas Terleckas participated in the court hearing of the famous Soviet dissident Sergei Kovalev held in

Paskelbus Aktą „Dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo“ nuo Aukščiausiosios Tarybos pastato fasado nuimtas sovietinis herbas ir jo vietoje Antanas Terleckas kabina batiką su Lietuvos Respublikos herbu – Vyčiu. Vilnius, 1990 m. kovo 11 d. *Fotografas Andrius Petrulevičius (Andriaus Petrulevičiaus asmeninis archyvas)*

Following the promulgation of the Act on the Re-establishment of the Independent State of Lithuania, the Soviet coat of arms was removed from the facade of the building of the Supreme Council. Antanas Teleckas is replacing it with the batik depicting *Vytis* – the coat of arms of the Republic of Lithuania. Vilnius, 11 March 1990. *Photo by Andrius Petrulevičius (Personal archive of Andrius Petrulevičius)*

nių apžvalgos buvo spausdinamos pagrindiniame leidinyje „Einamųjų įvykių kronika“ Maskvoje, Vakaruose leidžiamame „Europos Lietuvoje“ ir kt. 1977 m. Antano Terlecko namuose vėl buvo atlikta krata. Buvo rasta pagrindžio leidinių, anoniminių ir pasirašytų tekstų, kurie buvo skelbti pagrindžio spaudoje ir kt. Antanas Terleckas buvo sulaikytas ir tardomas KGB, bet po trijų parų paleistas.

1978 m. birželio mėn. su bendraminčiais įkūrė pagrindinę organizaciją – Lietuvos laisvės lygą, kurios pa-

Vilnius on 9 December 1975 and took good care of the Russian dissidents Andrei Sakharov, Alexander Lavut and Lyudmila Boytsova, Kovalev's wife, while they stayed in Vilnius in order to follow the proceedings.

In 1976–1977, Antanas Terleckas, Kęstutis Jokubynas, Julius Sasnauskas and others edited and published the underground publication *Laisvės šauklys*, which was later replaced by the other publication *Vytis*. They published articles that dealt with national and historic topics, russification policy and forging of history, as well as

Laisvės statulėlė 2012 m. Laisvės premijos laureatui Antanui Terleckui įteikė Seimo Pirmininkas Vydas Gedvilas. Vilnius, 2013 m. sausio 13 d. *Fotografė Olga Posaškova (Lietuvos Respublikos Seimo archyvo nuotrauka)*

The Statuette of Liberty was awarded to Antanas Terleckas, winner of Freedom Prize 2012, by Vydas Gedvilas, Speaker of the Seimas. Vilnius, 13 January 2013. *Photo by Olga Posaškova (Archive of the Seimas of the Republic of Lithuania)*

grindinis siekis buvo atkurti Lietuvos nepriklausomybę, veiklos uždaviniai – palaikyti tautines, religines vertybes, siekti tautos politinio, pilietinio išprusimo, kelti Lietuvos laisvės klausimą tarptautiniuose forumuose.

1979 m. rugpjūčio 23 d. Antanas Terleckas kartu su kitais bendražygiais parengė ir paskelbė kreipimąsi į Atlanto Chartą pasirašiusių šalių vyriausybes ir Jungtinių Tautų generalinį sekretorių. Dokumente buvo smerkiamas Molotovo–Ribentropo paktas ir jo pasekmės, raginama pripažinti okupuotų Baltijos kraštų teisę į laisvę ir nepriklausomybę. Dokumentą pasirašė 38 lietuvių disidentai, 7 latviai, 4 estai ir keletas žymiausių

facts relating to human rights violations. The review of the articles was published in the underground publication *Einamųjų įvykių kronika* in Moscow, in the newspaper *Europos Lietuvis* published in the West, etc. In 1977, Antanas Terleckas' home was searched again. During the search, underground publications, anonymous and signed texts were found. Terleckas was arrested, interrogated by the KGB and released three days later.

In June 1978, Antanas Terleckas and his comrades founded the underground organisation called the *Lithuanian Freedom League*, which primarily aimed at restoring the independence of Lithuania. Its main ob-

Tribūnoje – Laisvės premijos laureatas Antanas Terleckas. Vilnius, 2013 m. sausio 13 d. *Fotografė Olga Posaškova (Lietuvos Respublikos Seimo archyvo nuotrauka)*

At the rostrum: Antanas Terleckas, winner of the Freedom Prize. Vilnius, 13 January 2013. *Photo by Olga Posaškova (Archive of the Seimas of the Republic of Lithuania)*

Laisvės premijos laureatą Antaną Terlecką sveikina Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė. Vilnius, 2013 m. sausio 13 d. *Fotografė Olga Posaškova (Lietuvos Respublikos Seimo archyvo nuotrauka)*

Congratulations to Antanas Terleckas, winner of the Freedom Prize, are extended by Dalia Grybauskaitė, President of the Republic of Lithuania. Vilnius, 13 January 2013. *Photo by Olga Posaškova (Archive of the Seimas of the Republic of Lithuania)*

Maskvos disidentų. Vėliau šis dokumentas imtas vadinti „45-ųjų pabaltijiečių memorandumu“. Memorandumas buvo plačiai komentuojamas užsienio ir Lietuvos pagrindinėje spaudoje.

1979 m. spalio 30 d. Antanas Terleckas buvo suimtas trečią kartą, kaltinamas nuolat rengęs įvairius antisovietinius tekstus, juos spausdinęs ir platinęs, siuntęs

jectives were: support for national and religious values, ensuring political and civic education of the nation, and bringing forward the question of Lithuania's freedom in international forums.

On 23 August 1979, Antanas Terleckas and his comrades drafted an appeal to the signatory governments of the Atlantic Charter and to the Secretary

Laisvės gynėjų dienos minėjimui skirtų parodų atidarymas. Nuotraukoje: 2008–2012 m. Seimo kadencijos Seimo narys Dailis Alfonsas Barakauskas, Laisvės premijos laureatas Antanas Terleckas, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras Bronislovas Genzelis ir Seimo narys Arvydas Anušauskas. Vilnius, 2013 m. sausio 13 d. *Fotografė Olga Posaškova (Lietuvos Respublikos Seimo archyvo nuotrauka)*

Opening of the exhibitions dedicated to the Day of the Defenders of Freedom. In the photo: Dailis Alfonsas Barakauskas, Member of the Seimas 2008–2012; Antanas Terleckas, winner of the Freedom Prize; Bronislovas Genzelis, Signatory to the Act of Independence; and Arvydas Anušauskas, Member of the Seimas. Vilnius, 13 January 2013. *Photo by Olga Posaškova (Archive of the Seimas of the Republic of Lithuania)*

Sovietų Sąjungos bei tarptautinėms organizacijoms ir jų vadovams. Lietuvos SSR aukščiausiasis teismas nuteisė jį 3 metams lagerio ir 5 metams tremties. Buvo kalinamas Permės lageriuose, vėliau ištremtas į Magadano sritį.

Į Lietuvą Antanas Terleckas grįžo 1987 m. sausio mėn. ir netrukus vėl aktyviai įsijungė į antisovietinę, politinę veiklą – atgaivino Lietuvos laisvės lygą, rengė dokumentus. Reikšmingiausias tokios aktyvios politinės veiklos rezultatas – 1987 m. rugpjūčio 23 d.

General of the United Nations. The document condemned the Molotov-Ribbentrop Pact and its implications and called for the recognition of the right to liberty and independence of the occupied Baltic States. The document was signed by 38 Lithuanian, seven Latvian four Estonian dissidents and a few renowned dissidents in Moscow. Later, this document became known as the Memorandum of 45 Baltic Nationals. The Memorandum was widely commented upon in the foreign and Lithuanian underground press.

Lietuvos laisvės lygos suorganizuotas viešas mitingas Molotovo–Ribentropo sąmokslui atminti prie poeto Adomo Mickevičiaus paminklo Vilniuje. 1989 m. inicijavo gyventojų parašų rinkimą, kad iš Lietuvos būtų išvesta Sovietų Sąjungos kariuomenė. Išitraukus į šią akciją Sąjūdžiui, buvo surinkta daugiau kaip 1,5 mln. parašų. Prasidėjus Lietuvos Sąjūdžio bangai, Antanas Terleckas ir jo vadovaujama Lietuvos laisvės lyga visą laiką ryžtingai ir nuosekliai kėlė Lietuvos nepriklausomybės siekį, kuris vėliau buvo įtvirtintas Kovo 11-osios akte. Kovodamas už lietuvių teisę gyventi laisviems, Antanas Terleckas to paties siekė ir visoms Lietuvoje gyvenančioms tautoms: yra apdovanotas Lenkijos Respublikos ordino „Už nuopelnus Lenkijos Respublikai“ Karininko kryžiumi, jo straipsniai apie lietuvių ir žydų santykius išversti į keliolika pasaulio kalbų.

Lietuvai tapus nepriklausoma, Antanas Terleckas, nors ir nėjo jokių oficialių pareigų, nebuvo išrinktas į Lietuvos Respublikos Seimą (kandidatavo 1998 m. ir 2007 m.), aktyviai dalyvavo šalies politiniame gyvenime, pasisakydavo aktualiausiais politinio ir visuomenės gyvenimo klausimais.

Antanas Terleckas už narsą, pasiaukojimą ir ištvermę kovojant dėl tautos laisvės bei ginant žmogaus teises okupuotoje Lietuvoje Respublikos Prezidento 1998 m. rugpjūčio 21 d. dekretu apdovanotas 3-iojo laipsnio Vyčio Kryžiaus ordinu (dabar – Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro kryžius); už nuopelnus atkuriant ir įtvirtinant Lietuvos nepriklausomą valstybę 2000 m. liepos 1 d. apdovanotas Lietuvos nepriklausomybės medaliu; už nuopelnus Lietuvai kaip pasipriešinimo judėjimo dalyvis, Lietuvos laisvės lygos lyderis, sovietų kariuomenės išvedimo iš Lietuvos teritorijos visuomeninių akcijų iniciatorius ir organizatorius 2004 m. vasario 6 d. – Vytauto Didžiojo ordino Karininko kryžiumi.

On 30 October 1979, Antanas Terleckas was arrested for the third time on the grounds of drafting, printing and distribution of various anti-Soviet texts and of sending them to the USSR and international organisations and their leaders. The Supreme Court of the Lithuanian SSR sentenced him to three years in the labour camp in Perm and to five years' exile in Magadansk Region.

Antanas Terleckas returned to Lithuania in January 1987 and soon after that he actively engaged into anti-Soviet and political activities, revived the *Lithuanian Freedom League* and drafted documents to that end. The most significant achievement of his political activities was a public rally organised by the *Lithuanian Freedom League* on 23 August 1987 at the monument to poet Adamas Mickevičius (Adam Mickiewicz) in Vilnius to mark the Molotov-Ribbentrop plot. In 1989, the League initiated the collection of signatures for the withdrawal of the Soviet Army from Lithuania. With the Lithuanian reform movement *Sąjūdis* being involved in the action, more than 1.5 million signatures were collected. With the rise of the Lithuanian reform movement *Sąjūdis*, Antanas Terleckas and the Lithuanian Freedom League under his leadership were always decisive and consistent in pursuing the objective of Lithuania's independence which was later enshrined in the Act of March 11 of Independence. Fighting for the right of Lithuanians to live in freedom, Antanas Terleckas also sought the same for all nations in Lithuania. He is the holder of the Officer's Cross of the Order of Merit of the Republic of Poland, and his articles about relations between Lithuanians and the Jews have been translated into more than ten languages.

When Lithuania regained its independence, Antanas Terleckas was actively involved in political life of the country voicing his views on the most relevant political and public matters, even though he did not

hold any official office nor was he elected to the Seimas of the Republic of Lithuania (he ran for parliament in 1998 and 2007).

For his courage, dedication and perseverance in the fight for national freedom and protection of human rights in the occupied Lithuania, Antanas Terleckas was awarded the Third Class Order of the Cross of Vytis (currently the Cross of Commander of the Order of the Cross of Vytis) by the Decree of the President of the Republic of Lithuania of 21 August 1998. On 1 July 2000, he received the Medal of Independence of Lithuania for his merits in restoring and strengthening Lithuania as an independent state. On 6 February 2004, he was awarded the Cross of Officer of the Order of Vytautas the Great for his merits to the Republic of Lithuania as a participant of the resistance movement, leader of the *Lithuanian Freedom League* and initiator and organiser of public campaigns for the withdrawal of the Soviet Army from the territory of Lithuania.

Laisvės premijos įteikimo ceremonija. Tribūnoje – Seimo Pirmininko pavaduotojas, Laisvės premijų komisijos pirmininkas Petras Auštrevičius. Vilnius, 2013 m. sausio 13 d. *Fotografė Olga Posaškova (Lietuvos Respublikos Seimo archyvo nuotrauka)*

Freedom Prize awarding ceremony. At the rostrum: Petras Auštrevičius, Chairman of the Freedom Prize Commission. Vilnius, 13 January 2013. *Photo by Olga Posaškova (Archive of the Seimas of the Republic of Lithuania)*

PIRMASIS LAISVĖS PREMIJOS LAUREATAS –
ŽMOGAUS TEISIŲ GYNĖJAS, KOVOTOJAS
UŽ LAISVĘ IR DEMOKRATIJĄ
SERGEJUS KOVALIOVAS

„<...> Lietuva žengia nauju europietiškos integracijos keliu. Aš manau, kad tai yra pats viltingiausias, pats būtiniausias dabartiniame pasaulyje kelias. Štai kodėl. Laisvė nedaloma. Negali būti tikrosios laisvės nė viename žemės taške, kai tiek daug kitų teritorijų yra vis dar engiamos arba valdomos tironų, arba jos yra pavojingo paklydimo kelyje <...>“

*Iš Sergejaus Kovaliovo kalbos iškilmingoje
Laisvės premijos įteikimo ceremonijoje.
Lietuvos Respublikos Seimas, 2012 m. sausio 13 d.*

Rusijos politikas, žmogaus teisių gynėjas Sergejus Adamovičius KOVALIOVAS gimė 1930 m. kovo 2 d. Seredyna Budos mieste (Sumų sr., Ukraina). 1954 m. baigė Maskvos valstybinio M. V. Lomonosovo universiteto Biologijos fakultetą, įgijo biofiziko specialybę (biologijos mokslų kandidatas, 1964 m.).

Nuo 1968 m. Sergejus Kovaliovas aktyviai įsitraukė į žmogaus teisių gynimo judėjimą SSRS. 1969 m. gegužės mėn. tapo Žmogaus teisių gynimo SSRS iniciatyvinės grupės – pirmosios šalyje nepriklausomos visuomeninės žmogaus teisių gynimo asociacijos – nariu.

Sergejaus Kovaliovo būdą kovojant už žmogaus teises puikiai atskleidžia šios eilutės: „Žmogaus teisių gynimas Sergejui Kovaliovui – natūrali mokslinės veiklos sąlyga: mokslininkas negali susitaikyti su informacijos laisvės nebuvimu, prievartiniu įsitikinimų vienodinimu, su melu. Savo visuomeninėje veikloje Sergejus Kovaliovas laikosi tų pačių principų, kaip ir moksle: visų faktų žinojimas, atsakingumas už jų tiks-

FIRST FREEDOM PRIZE WINNER:
SERGEI KOVALEV, HUMAN RIGHTS
ACTIVIST AND FIGHTER FOR FREEDOM
AND DEMOCRACY

“[...] Lithuania is on the new road of the European integration. I believe that it is the most promising and indispensable road in today's world for the reason that freedom is undivided. There is no true freedom in any corner of the earth when so many lands stay under the yoke or rule of tyrants or go dangerously astray. [...]”

*From the speech by Sergei Kovalev delivered
at the Freedom Prize award ceremony.
Seimas of the Republic of Lithuania, 13 January 2012*

The Russian politician and human rights activist, Sergei Adamovich KOVALEV, was born on 2 March 1930 in Seredina-Budha (Sumy Region, Ukraine). In 1954, he graduated from the Lomonosov Moscow State University, Department of Biology, as a biophysicist (PhD in biology, 1964).

1968 marked the beginning of Kovalev's active involvement in the human rights movement in the USSR. In May 1969, Kovalev became member of the Action Group for the Defence of Human Rights in the USSR, the first independent non-governmental human rights association established in the country.

Kovalev's attitude to the fight for human rights is excellently illustrated by the following words: “To Kovalev, the defence of human rights is a natural continuation of his research activities. No researcher can tolerate the absence of the freedom of information, the forced unification of beliefs, and lies. As a public figure, Kovalev adheres to the same principles that apply to science: full

Sergejus Kovaliovas, Fotografe Olga Posaskoria
(Lietuvos Respublikos Seimo archyvo nuotrauka)

Sergei Kovalev, Photo by Olga Posaskoria (Archive
of the Seimas of the Republic of Lithuania)

Prasidėjus Sergejaus Kovaliovo teismo procesui Vilniuje, 1975 m. gruodžio mėn. iš Maskvos atvyko didelė grupė Rusijos disidentų. Akademikas Andrejus Sacharovas – penktas iš dešinės.
(Lietuvos centrinio valstybės archyvo nuotrauka)

As the court trial against Sergei Kovalev began in Vilnius in December 1975, a large group of Russian dissidents arrived from Moscow. Fifth on the right – academician Andrei Sakharov.
(Photo from the Lithuanian Central State Archives)

Sergejus Kovaliovas su žmona Liudmila
ir dukra Varvara tremtyje Kolymoje.
1982 m. kovo mėn. (*Okupacijų
ir laisvės kovų muziejus*)

Sergei Kovalev with his wife Lyudmila and
their daughter Varvara in exile in Kolyma
in March 1982. (*Photo from the Museum
of Occupations and Freedom Fights*)

Sergejus Kovaliovas ir jo bendražygė Nijolė Sadūnaitė susitikime su Lietuvos visuomene Vilniaus mokytojų namuose. 2005 m. gruodžio 13 d. *Fotografas Andrius Petrulevičius (A. Petrulevičiaus asmeninis archyvas)*

Sergei Kovalev with his fellow-fighter Nijolė Sadūnaitė. Photo from Kovalev's meeting with the representatives of society in Lithuania at the Vilnius Teachers' House on 13 December 2005. *Photo by Andrius Petrulevičius (Personal archive)*

lų pateikimą, pagrįstos išvados. Taip pat atvirumas ir viešumas.“ (Iš Žmogaus teisių gynimo SSRS iniciatyvinės grupės 52 narių Maskvoje pareiškimo dėl Sergejaus Kovaliovo suėmimo 1974 m.)

Sergejus Kovaliovas su bendražygiais parengė arba pasirašė daug dokumentų dėl žmogaus teisių pažeidimų Sovietų Sąjungoje. Aktyviai prisidėjo prie pagrindinio spaudos leidybos ir platinimo. Nuo 1971 m. – vienas iš pagrindinių nelegalaus savilaidos biuletenio

knowledge of facts, responsibility for their accurate representation, and diligence in making conclusions, in addition to openness and publicity” (excerpt from the appeal of the members of the Human Rights Initiative Group in Moscow as regards the arrest of Kovalev in 1974).

Jointly with his fellow-members, Kovalev took part in drafting and signing numerous documents on human rights violations in the Soviet Union. He actively contributed to publishing and distribution of the underground

Laisvės premijos laureatas Sergejus Kovaliovas ir disidentas Antanas Terleckas Tuskulėnų rimties parko memorialiniame komplekse. Vilnius, 2012 m. sausio 13 d. *Fotografė Olga Posaškova (Lietuvos Respublikos Seimo archyvo nuotrauka)*

Sergei Kovalev, winner of the Freedom Prize, and Antanas Terleckas, dissident, in the Memorial Complex of the Tuskulėnai Peace Park. Vilnius, 13 January 2012. *Photo by Olga Posaškova (Archive of the Seimas of the Republic of Lithuania)*

„Einamųjų įvykių kronika“ – spausdinimo mašinėle dauginto žmogaus teisių SSRS informacinio leidinio – leidėjų.

Faktų apie žmogaus teisių pažeidimus viešinimo veikla Maskvoje sudomino ir Lietuvos disidentus. 1971 m. rudenį Sergejus Kovaliovas su mūsų šalies laisvės kovotojais aptarė galimybes nuolat teikti informaciją apie žmogaus teisių pažeidimus Lietuvoje. Maskvoje Sergejus Kovaliovas susitikdavo ir bendradarbiavo su Lietu-

press. From 1971 on, he was one of the key actors behind the *Chronicle of Current Events*, an illegal *samizdat* (self-published) bulletin on the human rights situation in the Soviet Union, multiplied by using a typewriter.

The activities aimed to raise awareness on human rights violations in Moscow drew the attention of Lithuanian dissidents. In autumn 1971, Kovalev and our freedom fighters looked into the opportunities to regularly provide information on the violations in Lithuania.

Po Laisvės premijų įteikimo ceremonijos – Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė, Laisvės premijos laureatas Sergejus Kovaliovas ir Seimo Pirmininkė Irena Degutienė. Vilnius, 2012 m. sausio 13 d. *Fotografė Olga Posaškova (Lietuvos Respublikos Seimo archyvo nuotrauka)*

After the Freedom Prize awarding ceremony. In the photo: Dalia Grybauskaitė, President of the Republic of Lithuania; Sergei Kovalev, winner of the Freedom Prize; and Irena Degutienė, Speaker of the Seimas. Vilnius, 13 January 2012. *Photo by Olga Posaškova (Archive of the Seimas of the Republic of Lithuania)*

vos disidentais Nijolė Sadūnaite, Petru Plumpa, Sigitu Tamkevičiumi ir kitais. Aktyvus bendradarbiavimas su Lietuvos laisvės kovotojais tęsėsi iki pat sovietų imperijos žlugimo, Lietuvai atkuriant Nepriklausomybę ir ją ginant. Žmogaus teisių gynėjas mūsų šalies gyvenimu nuoširdžiai domisi iki šiol.

Kreipdamasis į mūsų šalies žmones Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo 20-ųjų metinių minėjime Seime, žymusis žmogaus teisių gynėjas pirmiausia pasveikino savo kovų draugus: „Tiesiai prieš mane sėdi mano draugas Balys Gajauskas, ir man didžiulė

In Moscow, Kovalev liaised and cooperated with the Lithuanian dissidents Nijolė Sadūnaite, Petras Plumpa, Sigitas Tamkevičius, and others. His active cooperation with the freedom fighters in Lithuania continued until the fall of the Soviet empire, persisted during the reestablishment of Lithuania's independence and its defence. The human rights defender continues to show permanent and sincere interest in the situation in Lithuania.

During his address to the Lithuanian Seimas on 11 March 2010 on the occasion of the 20th anniversary of the restoration of independence, the famous human

Laisvės premijos laureatas Sergejus Kovaliovas, Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Pirmininkas, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras Vytautas Landsbergis ir Kauno arkivyskupas metropolitas Sigitas Tamkevičius. Vilnius, 2012 m. sausio 13 d. *Fotografė Olga Posaškova (Lietuvos Respublikos Seimo archyvo nuotrauka)*

Sergei Kovalev, winner of the Freedom Prize; Vytautas Landsbergis, President of the Supreme Council–Reconstituent Seimas and Signatory to the Act of Independence; and Sigitas Tamkevičius, Archbishop Metropolitan of Kaunas. Vilnius, 13 January 2012. *Photo by Olga Posaškova (Archive of the Seimas of the Republic of Lithuania)*

garbė buvo sėdėti kalėjime, kuriame kalėjo jis. Aš negaliu neprisiminti savo Lietuvos draugų – Jono Kadžionio ir daugelio daugelio kitų. Aš turiu omenyje ir miško brolius, partizanus, aš turiu omenyje ir vėlesnio meto disidentus, aš turiu omenyje ir „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos“ leidėjus ir autorius. Man, vienam iš „Einamųjų įvykių kronikos“ redaktorių, buvo didžiulė garbė bendradarbiauti su jais. Su Sigitu Tamkevičiumi, su Petru Plumpa, su Nijole Sadūnaite ir su jau amžinąjį atilsį Juozu Zdebskiu bei dalyvaujančiu čia ponu Alfonsu Svarinsku. Jeigu

rights defender first of all saluted his fellow-fighters: “My friend Balys Gajauskas is sitting right before me; it was an extraordinary privilege for me to be imprisoned in the same prison where he used to be jailed. I cannot help but remember my Lithuanian friends, including Jonas Kadžionis and many others. I also mean the forest brotherhood, partisans, dissidents of the later times, and the authors and publishers of *The Chronicle of the Catholic Church in Lithuania*. As one of the editors of *The Chronicle of Current Events*, I felt immensely privileged to work with them. I have in mind Sigitas Tamkevičius

Laisvės statulėlę Sergejui Kovaliovui įteikė Seimo Pirmininkė Irena Degutienė. Vilnius, 2012 m. sausio 13 d. *Fotografė Olga Posaškova (Lietuvos Respublikos Seimo archyvo nuotrauka)*

The Statuette of Liberty is awarded to Sergei Kovalev by Irena Degutienė, Speaker of the Seimas. Vilnius, 13 January 2012. *Photo by Olga Posaškova (Archive of the Seimas of the Republic of Lithuania)*

lietuvių tauta nebūtų turėjusi šių garbingų žmonių, galiu jus patikinti, nebūtų ir Sąjūdžio. Ir greičiausiai nebūtų to istorinio sprendimo 1990 m. kovo 11-ąją. Ir štai kodėl man iš tikrųjų didžiulė garbė būti šių garbingų žmonių draugu.“

„Einamųjų įvykių kronikoje“ buvo skelbiama ir apie lageriuose kalinamus lietuvius, tikinčiųjų persekiojimą, žmogaus teisių pažeidimus bei priešiniamsi valdžios veiksams Lietuvoje, nuo 1972 m. pranešama apie naujus „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos“

us, Petras Plumpa, Nijolė Sadūnaitė, and the late Juozas Zdebskis as well as Mr Alfonsas Svarinskas, who is present here today. If it were not for those noble-minded people in Lithuania, I can assure you that the *Sąjūdis* reform movement would not have come into being. The historical decision made on 11 March 1990 would not have been made. This is why I feel privileged indeed to be a friend of these distinguished personalities.”

The Chronicle of Current Events, inter alia, informed the readers about Lithuanians in the forced labour

Seimo Pirmininko pavaduotojas, Laivės premijų komisijos pirmininkas Petras Auštrevičius ir Laisvės premijos laureatas Sergejus Kovaliovas. Vilnius, 2012 m. sausio 13 d. *Fotografė Olga Posaškova (Lietuvos Respublikos Seimo archyvo nuotrauka)*

Petras Auštrevičius, Deputy Speaker of the Seimas and Chairman of the Freedom Prize Commission, and Sergei Kovalev, winner of the Freedom Prize. Vilnius, 13 January 2012. *Photo by Olga Posaškova (Archive of the Seimas of the Republic of Lithuania)*

numerius. Sergejus Kovaliovas taip pat prisidėjo prie „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos“ platinimo, jo pastangomis leidinys buvo perduodamas į Vakarų.

1974 m. gruodžio 28 d. Sergejus Kovaliovas buvo suimtas, apkaltintas antisovietine propaganda ir agitacija ir teisiamas Vilniuje.

1975 m. gruodžio mėn. teismas jam skyrė 7 metus laisvės atėmimo, bausmę atliekant griežtojo režimo lageryje, ir 3 metus tremties. Bausmę Sergejus Kovaliovas

camps, prosecution of believers, human rights violations, and opposition to the government actions in Lithuania. Starting with 1972, the bulletin published information about the new issues of *The Chronicle of the Catholic Church in Lithuania*. Kovalev also contributed to the distribution of *The Chronicle of the Catholic Church in Lithuania*; thanks to his efforts the publications reached Western countries. On 28 December 1974, Kovalev was arrested on charges of anti-Soviet propaganda and

atliko Skalno lageriuose (Permė) ir Čistopolio kalėjime, vėliau buvo ištremtas į Kolymą.

Kartu su Sergejumi Kovaliovu tremtyje kalėjęs jo bendražygis Petras Plumpa teigia: „Pagrindinis Sergejaus Kovaliovo filosofijos principas – ne ginkluota, ne prievartinė ir ne pogrindinė veikla, o žmogaus teisių gynimas. Jis teigė, kad žmogaus teisės yra tiltas tarp Dievo ir žmogaus. Galima sakyti, kad žmogaus teisių gynimas yra Sergejaus Kovaliovo religija. Suvaržyto, pažeminto, išniekinto, žmogaus žodžio, minties ir veiklos teisių atkūrimas yra religinis veiksmas, leidžiantis žmogui suartėti su Dievu. Ir ši veikla būtinai turi būti vieša.“

1987 m. jam buvo leista grįžti į Maskvą. Grįžęs į sostinę, žmogaus teisių gynėjas vėl ėmėsi visuomeninės veiklos: Andrejaus Sacharovo rekomenduotas tapo vienu iš Žmogaus teisių projekto grupės prie Tarptautinio žmonijos išgyvenimo ir plėtros fondo (vėliau – Rusijos ir Amerikos žmogaus teisių grupė) pirmininkų, buvo Tarptautinio humanitarinio seminaro organizacinio komiteto narys (1987 m. gruodžio mėn.), dalyvavo kuriant spaudos klubą „Glasnost“, organizacijos „Memorial“ steigiamajame suvažiavime (1990 m. tapo vienu iš jos pirmininkų). Tuo pačiu metu Sergejus Kovaliovas tapo Maskvos Helsinkio grupės nariu.

Būdamas kartu su Lietuva 1990 m. kovo 11-ąją, Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo posėdyje žmogaus teisių gynėjas iš 50 metų trukusios okupacijos į laisvę einančios Lietuvos veiksmus pavadino stebuklu. „Šiandieninis atvykimas man asmeniškai labai džiugus, kadangi mes visi kartu su džiaugsmu išgyvename naują stebuklą. Stebuklas vyksta. Tą stebuklą jūs darote savo rankomis, ir aš džiaugiuisi, kad galiu jus pasveikinti. Žiūrėkime į ateitį su viltimi, su optimizmu. Jūsų laisvė – mūsų laisvė“, – pabrėžė Sergejus Kovaliovas.

Aktyvią Sergejaus Kovaliovo paramą Lietuva jau-tė ir itin sunkiomis 1991-ųjų akimirkomis. „Iš dalies

campaigning and tried in Vilnius. In December 1975, the court sentenced him to seven years of strict-regime labour camps and three years of exile. Kovalev served the sentence in labour camps in Perm and in Chistopol prison, and was in exile to Kolyma afterwards.

Petras Plumpa, a fellow-fighter and fellow-deportee of Kovalev, says, “The core principle of Kovalev’s philosophy is the defence of human rights as opposed to armed and forced underground activities. Kovalev thought that human rights are a bridge between the human and the divine. One may even say that, for Kovalev, the defence of human rights is a religion. The restoration of the limited, humiliated, and desecrated rights to the freedom of speech, belief, and actions is a religious act that allows for a rapprochement between the humane and the divine. This type of activities should always be public.”

He was allowed to return to Moscow in 1987. After his return to the capital, the human rights activist renewed his engagement in social activity. On recommendation of Andrei Sakharov, Kovalev became one of the chairmen of the Human Rights Project Group under the International Foundation for the Survival and Development of Humanity (later – the U.S.-Russian Human Rights Group), was a member of the organisational committee of the International Humanitarian Conference (December 1987), participated in the establishment of the press club *Glasnost*, and took part in the founding congress of the human rights society *Memorial*. In 1990, he became one of its chairmen. Concurrently, Kovalev joined the Moscow Helsinki Group.

As a supporter of Lithuania’s ambitions, he participated in the sitting of the Supreme Council – Reconstituent Seimas on 11 March 1990 and said the actions of Lithuania on the way to freedom after the 50 years of occupation were a mere miracle. “Today’s arrival has made me personally very happy because we are all excited to

Seimo Pirmininko pavaduotojas, Laisvės premijų komisijos pirmininkas Petras Auštrevičius, Seimo Pirmininkė Irena Degutienė, Laisvės premijos laureatas Sergejus Kovaliovas ir dainininkė Veronika Povilionienė. Vilnius, 2012 m. sausio 13 d. *Fotografė Olga Posaškova (Lietuvos Respublikos Seimo archyvo nuotrauka)*

Petras Auštrevičius, Deputy Speaker of the Seimas and Chairman of the Freedom Prize Commission; Irena Degutienė, Speaker of the Seimas; Sergei Kovalev, winner of the Freedom Prize; and Veronika Povilionienė, singer. Vilnius, 13 January 2012. *Photo by Olga Posaškova (Archive of the Seimas of the Republic of Lithuania)*

mano šalies, mano tautos garbei turiu pasakyti, kad tą kruvinąjį 1991-ųjų sausį Maskvos gatvėse kitą dieną, sausio 14-ąją, išėjo į gatves maskviečių minios. Ir šie šimtas tūkstančių, bent jau šimtas tūkstančių maskviečių, užkirto kelią tolesniam smurtui Vilniuje, taip pat, beje, Rygoje ir Taline. Ir tai nėra vienintelis stebuklas, įvykęs mano šalyje. Dar vienas jų įvyko tų pačių metų rugpjūčio mėnesį.“

Nuo 1990 m. Sergejus Kovaliovas įsitraukė į aktyvią politinę veiklą, ėjo įvairias pareigas, susijusias su žmogaus teisių apsauga, Rusijos Federacijos Valstybės Dūmoje, Prezidento taryboje.

witness a new miracle. The miracle is in progress. This is the miracle you are creating yourselves and I am happy to commend you on that. Let us look forward to the future, inspired by hope and optimism. Your freedom is our freedom,” Sergei Kovalev emphasised.

Lithuania equally felt the active support of Kovalev during the particularly difficult moments in 1991. “Partially to the honour of my country and my nation, I have to say that crowds took to the streets in Moscow on 14 January, the next day after the bloody Sunday of 13 January 1991. Roughly 100.000 moscovites on the streets impeded further violence in Vilnius, Riga, and Tallinn.

1993 m. aktyviai dalyvavo kuriant judėjimą, po to ir partiją „Rusijos pasirinkimas“ (vėliau – „Rusijos demokratinis pasirinkimas“).

Sergejus Kovaliovas – vienas iš 1991 m. sausio mėn. pasirašytos Rusijos žmogaus ir piliečio teisių deklaracijos autorių. Jis buvo vienas pagrindinių dabar galiojančios Rusijos Federacijos Konstitucijos antrosios dalies „Žmogaus ir piliečio teisės ir laisvės“ autorių.

Dar vienas svarbus Sergejaus Kovaliovo ginamų vertybių aspektas – visuotinė pagarba žmogaus teisėms. Sergejus Kovaliovas aštriai kritikavo Rusijos valdžios veiksmus Čečėnijoje. Nuo pirmųjų karo dienų jis dirbo karo veiksmų rajonuose. Sergejus Kovaliovas ir jo bendražygiai atliko lemiamą vaidmenį 1995 m. birželio mėn. gelbstint įkaitus Budionovske.

1996 m. Sergejus Kovaliovas įkūrė naują visuomeninę organizaciją – Žmogaus teisių institutą. Sergejus Kovaliovas yra daugelio tarptautinių žmogaus teisių gynimo premijų laureatas: Europos Tarybos žmogaus teisių premijos (1995 m.), Niurnbergo žmogaus teisių premijos (1995 m.), Tarptautinės žmogaus teisių lygos premijos (1996 m.), Norvegijos Helsinkio komiteto žmogaus teisių premijos (1996 m.), Jungtinių Amerikos Valstijų žmogaus teisių gynimo organizacijos „Laisvės namai“ apdovanojimo, Kenedžio premijos (2000 m.), Iėkerijos Čečėnų Respublikos Garbės riterio ordino (atsisakė priimti apdovanojimą iki Čečėnijos karo pabaigos, ordinas įteiktas 1997 m. sausio mėn.) ir kt. 1992 m. jam įteiktas Sausio 13-osios atminimo medalis, 1999 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Komandoro didysis kryžius.

This is not the only miracle in my country, though. Another miracle happened in August 1991.”

Starting with 1990, Kovalev was active in politics and occupied a variety of positions related to the defence of human rights at the State Duma of the Russian Federation and the Presidential State Council.

From 1993 on, Kovalev was actively engaged in founding a movement, and later a political party, titled the Choice of Russia (subsequently renamed into the Democratic Choice of Russia).

Kovalev co-authored the Declaration of Human and Civil Rights in Russia (January 1991). He was also the co-author of Chapter 2 of the current Constitution of the Russian Federation titled Rights and Freedoms of Man and Citizen.

Yet another significant aspect of the values Kovalev stands for is the universal respect to human rights. This is why Sergei Kovalev fiercely criticised the actions of the Russian authorities in Chechnya. He worked in the regions of military operations from the very outbreak of the war. Sergei Kovalev and his comrades played an important role in freeing the hostages in Budyonnovsk in June 1995.

Kovalev founded a new NGO named the Human Rights Institute in 1996.

Sergei Kovalev is a holder of many international human rights awards, including the Council of Europe Human Rights Prize (1995), Nuremberg Human Rights Award (1995), Award of the International League for Human Rights (1996), Human Rights Award of the Norwegian Helsinki Committee (1996), Award of the US human rights organisation Freedom House, Kennedy Award (2000), Order of the Knight of Honour of the Chechen Republic of Ichkeria, which he refused to accept before the end of the Chechen War and which was awarded to him in January 1997. Kovalev was granted the Commemorative Medal of 13 January in 1992 and the Grand Cross of Commander of the Order of the Lithuanian Grand Duke Gediminas in 1999.

LAISVĖS PREMIJŲ KOMISIJOS
FREEDOM PRIZE COMMISSIONS

2016–2020

Radvilė MORKŪNAITĖ-MIKULĖNIENĖ,
komisijos pirmininkė, Tėvynės Sąjungos-
Lietuvos krikščionių demokratų frakcija
(Chair, Homeland Union - Lithuanian
Christian Democrat Political Group);

Juozas BAUBLYS, Liberalų sąjūdžio frakcija
(Liberals Movement Political Group);

Petras GRAŽULIS, frakcija „Tvarka ir teisingumas“
(Order and Justice Political Group);

Eugenijus JOVAIŠA, Lietuvos valstiečių ir
žaliųjų sąjungos frakcija (Lithuanian Farmers
and Greens Union Political Group);

Gediminas KIRKILAS, Lietuvos
socialdemokratų darbo frakcija (Lithuanian
Social Democratic Labour Political Group);

Michal MACKEVIČ, Lietuvos lenkų rinkimų
akcijos-Krikščioniškų šeimų sąjungos frakcija
(Electoral Action of Poles in Lithuania –
Christian Families Alliance Political Group);

Aušra MALDEIKIENĖ, Mišri Seimo
narių grupė (Non-attached Members);

Antanas MIKALAUSKAS, Lietuvos jaunimo
organizacijų taryba (Lithuanian Youth Council);

Juozas OLEKAS, Lietuvos socialdemokratų partijos
frakcija (nuo 2018 03 22) (Lithuanian Social
Democratic Party Political Group) (from 22 03 2018);

Jonas PRAPIESTIS, Lietuvos Nepriklausomybės
Akto signataras (Signatory to the Act
of Independence of Lithuania);

Rimvydas Raimondas SURVILA, Lietuvos
Nepriklausomybės Akto signataras (Signatory
to the Act of Independence of Lithuania);

Rita TAMAŠUNIENĖ, Lietuvos Respublikos
Seimo ir Pasaulio lietuvių bendruomenės komisija
(Commission of the Seimas of the Republic of
Lithuania and the Lithuanian World Community);

Kotryna TAMKUTĖ, Lietuvos jaunimo
organizacijų taryba (nuo 2018 03 22) (Lithuanian
Youth Council) (from 22 03 2018);

Mantas ZAKARKA, Lietuvos jaunimo organizacijų
tarybos prezidentas (iki 2018 03 22) (President,
Lithuanian Youth Council) (until 22 03 2018).

Irena DEGUTIENĖ, komisijos pirmininkė,
Tėvynės sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų
frakcija (Chair, Homeland Union - Lithuanian
Christian Democrat Political Group);

Irena Anna GASPERAVIČIŪTĖ, Lietuvos
Respublikos Seimo ir Pasaulio lietuvių bendruomenės
komisija (Commission of the Seimas of the Republic
of Lithuania and the Lithuanian World Community);

Gediminas KIRKILAS, Lietuvos
socialdemokratų partijos frakcija (Lithuanian
Social Democratic Party Political Group);

Dalia KUODYTĖ, Liberalų sąjūdžio frakcija
(nuo 2016 11 24) (Liberals Movement
Political Group) (from 24 11 2016);

Juzef KVETKOVSKIJ, Lietuvos lenkų
rinkimų akcijos frakcija (Lithuanian Poles'
Electoral Action Political Group);

Nikolaj MEDVEDEV, Lietuvos
Nepriklausomybės Akto signataras (Signatory
to the Act of Independence of Lithuania);

Saulius PEČELIŪNAS, Lietuvos
Nepriklausomybės Akto signataras (Signatory
to the Act of Independence of Lithuania);

Emilis REMEIKIS, Lietuvos jaunimo
organizacijų taryba (nuo 2016 11 24)
(Lithuanian Youth Council) (from 24 11 2016);

Povilas URBŠYS, Mišri Seimo narių
grupė (Non-attached Members);

Ona VALIUKEVIČIŪTĖ, frakcija „Tvarka ir
teisingumas“ (Order and Justice Political Group);

Mantas ZAKARKA, Lietuvos jaunimo organizacijų
taryba (Lithuanian Youth Council);

Mečislovas ZASČIURINSKAS, Lietuvos
Respublikos Seimo ir Pasaulio lietuvių bendruomenės
komisija (Commission of the Seimas of the Republic
of Lithuania and the Lithuanian World Community);

Zita ŽVIKIENĖ, Darbo partijos frakcija
(Labour Party Political Group).

Petras AUŠTREVICHUS, komisijos
pirmininkas, Liberalų sąjūdžio frakcija
(iki 2014 06 27) (Chair, Liberals Movement
Political Group (until 27 06 2014);

Vytautas Antanas MATULEVIČIUS, frakcija
„Drąsos kelias“ (iki 2014 09 25) (“The Way of
Courage” Political Group (until 25 09 2015);

Loreta SENKUTĖ, Lietuvos jaunimo organizacijų
tarybos prezidentė (iki 2014 09 25) (President,
Lithuanian Youth Council (until 25 09 2014).

Petras AUŠTREVICIUS, komisijos pirmininkas, Liberalų sąjūdžio frakcija (Chair, Liberals Movement Political Group);

Šarūnas FROLENKO, Lietuvos jaunimo organizacijų taryba (Lithuanian Youth Council);

Irena Anna GASPERAVIČIŪTĖ, Lietuvos Respublikos Seimo ir Pasaulio lietuvių bendruomenės komisija (Commission of the Seimas of the Republic of Lithuania and the Lithuanian World Community);

Bronislovas GENZELIS, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras (Signatory to the Act of Independence of Lithuania);

Romas GUDAITIS, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras (Signatory to the Act of Independence of Lithuania);

Justinas KAROSAS, Lietuvos socialdemokratų partijos frakcija (Lithuanian Social Democratic Party Political Group);

Jonas KONDRITAS, Darbo partijos frakcija (Labour Party Political Group);

Donalda MEIŽELYTĖ-SVILIENĖ, Krikščionių partijos frakcija (Christian Party Political Group);

Artūras MELIANAS, Liberalų ir centro sąjungos frakcija (Liberal and Centre Union Political Group);

Auksutė RAMANAUSKAITĖ-SKOKAUSKIENĖ, Tėvynės sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų frakcija (Homeland Union - Lithuanian Christian Democrat Political Group);

Paulius SAUDARGAS, Lietuvos Respublikos Seimo ir Pasaulio lietuvių bendruomenės komisija (Commission of the Seimas of the Republic of Lithuania and the Lithuanian World Community);

Loreta SENKUTĖ, Lietuvos jaunimo organizacijų taryba (Lithuanian Youth Council);

Gintaras SONGAILA, Mišri Seimo narių grupė (Non-attached Members);

Ona VALIUKEVIČIŪTĖ, frakcija „Tvarka ir teisingumas“ (Order and Justice Political Group).

LAISVĖS PREMIJA

FREEDOM PRIZE

2018 12 12. Tiražas 1000 egz.

Išleido Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija
Gedimino pr. 53, LT-01109 Vilnius

Spausdino uždaroji akcinė bendrovė „Petro ofsetas“,
Naujoji Rionvonių g. 25C, 03153 Vilnius

www.lrs.lt

ISBN 978-609-8143-03-4